

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANABİLİM DALI**

**TÜRK BASININDA OSMANLI BAĞIMSIZLIK
GÜNÜ KUTLAMALARI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İSMAİL KANDİL**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Sabahattin Özel**

İSTANBUL 2010

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANABİLİM DALI**

**TÜRK BASININDA OSMANLI BAĞIMSIZLIK
GÜNÜ KUTLAMALARI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İSMAİL KANDİL
2901070001**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Sabahattin Özel**

İSTANBUL 2010

TEZ ONAY SAYFASI

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalında 2901070009 numaralı İsmail KANDİL'in hazırladığı "Türk Basınında Osmanlı Bağımsızlık Günü Kutlamaları" konulu YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, LİSANSÜSTÜ Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca 23.08.2010 Pazartesi günü saat:15.30'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin *Kabulü* ne OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANATI (2)	İMZA
Prof.Dr.Sabahattin ÖZEL (Danışman)	<i>Kabul</i>	<i>[Signature]</i>
Prof.Dr.Mustafa KAÇAR	<i>Kabulü</i>	<i>[Signature]</i>
Doç.Dr.İşıl ÇAKAN HACİİBRAHİMOĞLU	<i>Kabul</i>	<i>[Signature]</i>
Doç.Dr.Mustafa AYDIN	<i>Kabul</i>	<i>[Signature]</i>
Yrd.Doç.Dr.Cevahir KAYAM	<i>Kabul</i>	<i>H. Cevahir Kayam</i>

İÜ Beyazıt Kampüsü Rektörlük Binası Kat:2

Tel: 0212 440 03 66- 0212 440 00 00/10056 Fax:0 212 440 03 45 / 10441

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Türk Basınında Osmanlı Bağımsızlık Günü Kutlamaları” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğundan, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

10 Ağustos 2010

İsmail Kandil

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	380795
Yazar Adı / Soyadı	İSMAİL KANDİL
Uyruğu / T.C.Kimlik No	T.C. 19580526770
Telefon / Cep Telefonu	05438389586
e-Posta	ismailkandil@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	TÜRK BASININDA OSMANLI BAĞIMSIZLIK GÜNÜ KUTLAMALRI
Tezin Tercümesi	THE CELEBRATIONS of OTTOMAN INDEPENDENCE DAY IN THE TURKISH PRESS
Konu Başlıkları	Tarih
Üniversite	İstanbul Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
Bölüm	
Anabilim Dalı	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı
Bilim Dalı / Bölüm	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2010
Sayfa	135
Tez Danışmanları	Prof. Dr. SABAHATTİN ÖZEL
Dizin Terimleri	Bağımsızlık=Indopendence Bayramlar=Religious festivals Meşrutiyet II=Constitutional Monarcy II Osmanlı basını=Ottoman press Osmanlı Devleti=Ottoman State Osmanlı Devleti=Ottoman Empire Basın=Press
Önerilen Dizin Terimleri	İhtifalci Mehmet Ziya Milli Bayram=National Holiday Osmanlı Bağımsızlık Günü=Ottoman Independence Day
Yayımlama İzni	☐ Tezimin yayımlanmasına izin veriyorum ☒ Ertelenmesini istiyorum [3 Yıl]

b. Tezimin Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi tarafından çoğaltılması veya yayımının **26.08.2013** tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı için, tezimle ilgili fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.
NOT: (Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.)

27.08.2010

İmza:.....

ÖZET

Bayram toplumların belleklerini taze tutan, geçmişle bağlarını sağlamlaştıran, gelecekteki kuşakları geçmişleriyle birleştiren ve onların tarihi öğrenmelerini sağlayan bir olgudur. Bayramlar dini ve millî bayramlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan millî bayramlar Fransız İhtilâli'nin getirmiş olduğu milliyetçilik olgusu ile birlikte gelişme göstermiştir. Dini bayramlar ise toplumların mensup oldukları din gereğince kutladıkları bayramlar olmuşlardır.

İstiklâl-i Osmânî Bayramı millî bayramlarımızdan biridir. II. Meşrutiyet devri özgürlük ortamı içinde halkın birlikte kutlayacakları bir gün yoktu. Bu nedenle halkı birleştirmek ve kaynaştırmak amacıyla İstiklâl-i Osmânî Bayramı ortaya çıkarıldı. 1909 yılında İhtifalci ünvanıyla bilinen Mehmet Ziya Bey tarafından Meclis-i Mebusan'a millî bayram olarak kutlanmak üzere teklif edildi. Ancak Mecliste tartışmalar sonucunda İstiklâl-i Osmanî Bayramı yerine II. Meşrutiyet'in ilanı (10/23 Temmuz) millî bayram olarak kabul edildi. İstiklâl-i Osmânî Bayramı ise ilk kez 1913'te kutlanmaya başladı ve bu bayram 1922 tarihine kadar sürdü.

İstiklâl-i Osmânî savaş yılları içerisinde halka moral vermek, millî duygularını canlandırmak amacıyla kutlanmıştı. Ancak savaşın bitimine doğru ve mütareke ortamı olan 1917- 1918 yıllarında karamsarlık ortamı içinde kutlanmıştı. 1919 yılından sonraysa Millî Mücadele'ye katkı sağlamak, millî bilinci kuvvetlendirmek ve mitingler yaparak tepkilere yön vermek amacıyla kutlanmıştı. İstiklâl-i Osmânî Bayramı 1922 yılına kadar varlığını sürdürdü.

Anahtar Kelimeler: İstiklâl-i Osmânî Günü, Millî Bayram, İhtifalci Mehmet Ziya, II. Meşrutiyet Dönemi, Osmanlı Bağımsızlık Günü.

ABSTRACT

National holidays are phenomena that keep collective memory fresh, solidify historical ties, connect future generations with their past and make them know about their history. Our holidays can be divided into two as “national holidays” and “religious holidays”. French revolution engendered national holidays as a result of its nationalist sentiments. Religious holidays originate from the religion that the members of society belong to.

The national holiday “İstiklâl-i Osmânî” is one of our national holidays. Within the atmosphere of freedom experienced throughout the Meşrutiyet Era, there was no a national holiday that the people could celebrate in common. In order to unify the people and solidify the ties “İstiklâl-i Osmânî” was created. It was proposed to the National Assembly to be celebrated as a national holiday in 1909 by Mehmet Ziya Bey, a.k.a *İhtifalci*. However, the Declaration of Meşrutiyet II (10/23 July) was accepted as the national holiday instead of İstiklâl-i Osmanî. It was celebrated firstly in 1913 and this holiday continued to be celebrated until 1922.

During the years of wars, İstiklâl-i Osmânî (Ottoman Independence) was celebrated in order to support the people morally, to freshen national sentiment. during the years of war, it was celebrated in order to give people moral support, to revitalize national feelings. Merely, towards the end of the war and in the armistice years 1917-1918, it was celebrated in a milieu of bitterness. After 1919, the celebrations were in favor of contributing in the National Struggle, strengthening the national consciousness and dominating the reactions via demonstrations. The festivity of İstiklâl-i Osmânî continued till 1922.

Key Words: Foundation Day of the Ottoman State, National Festival, İhtifalci Mehmet Ziya, the Second Constitutional Era, Ottoman Independence Day.

İÇİNDEKİLER

Özet	v
Abstract	vi
İçindekiler.....	vii
Önsöz.....	ix
Ekler Listesi.....	xi
Kısaltmalar	xiii

Giriş	1
-------------	---

1. BÖLÜM: İSTİKLÂL-İ OSMANÎ BAYRAMI'NIN ORTAYA ÇIKIŞI VE OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞUNUN GEÇMİŞ VE GÜNÜMÜZ KAYNAKLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....13

1.1. İhtifalci Mehmet Ziya Bey Kimdir?.....	13
---	----

1.2. İstiklâl-i Osmanî Bayramı'nın Meclis-i Mebusan'da Tartışılması.....	15
--	----

1.3. İstiklâl-i Osmanî Bayramı Tartışmaları ve 30 Kânun-ı Evvel Tarihi'nin İstiklâl-i Osmanî Bayramı Olarak Benimsenmesi.....	22
---	----

1.3.1. Çağdaş Kaynaklarda Osmanlı'nın Kuruluşu ve Kökeni Meselesi.....	22
--	----

1.3.2. İstiklâl-i Osmânî'nin Dönemin Kaynaklarında Değerlendirilmesi.....	30
---	----

2. BÖLÜM: İSTİKLÂL-İ OSMÂNÎ BAYRAMI VE KUTLAMALARI.....37

2.1. İstiklâl-i Osmânî Günü Olan 17 Kânun- ı evvel (30 Kânun-ı evvel) Tarihi'nin Tartışılması.....	37
--	----

2.2. İstiklâl –i Osmânî'nin Kutlama Nedeninin Basına Yansıması.....	42
---	----

2.3. İstiklâl-i Osmânî Bayramı Kutlamaları.....	45
---	----

2.3.1. 1913 Yılı İstiklâl-i Osmânî Bayramı Kutlamaları.....	45
---	----

2.3.2. 1914 Yılı İstiklâl-i Osmânî Bayramı Kutlamaları.....	58
---	----

2.3.3. 1915 Yılı İstiklâl-i Osmânî Bayramı Kutlamaları.....	68
---	----

2.3.4. 1916 Yılı İstiklâl-i Osmânî Bayramı Kutlamaları.....	78
2.3.5. 1917 ve 1918 Yılları İstiklâl-i Osmânî Bayramı Kutlamaları.....	83
3. BÖLÜM: MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ İSTİKLÂL-İ OSMANÎ BAYRAMI KUTLAMALARI.....	86
3.1. 1919 Yılı İstiklâl-i Osmânî Bayramı Kutlamaları.....	86
3.2. 1920 Yılı İstiklâl-i Osmânî Bayramı Kutlamaları.....	91
3.3. 1921 Yılı İstiklâl-i Osmânî Bayramı Kutlamaları.....	95
SONUÇ.....	97
KAYNAKÇA.....	100
EKLER.....	107

ÖNSÖZ

Türk Basınında Osmanlı Bağımsızlık Günü Kutlamaları tez konusu ışığında araştırılmaya başlanmıştır. Dönemin kaynaklarında İstiklâl-i Osmânî olarak geçen bayram hakkında ikinci el kaynakların azılığı ve bu kaynakların bayram ile ilgili dar ölçekli konulara eğilmiş olmaları nedeniyle ilk elden kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Tez hakkında genel olarak 1913-1922 senelerinde yer alan gazete, dergi, arşiv belgeleri taranarak hazırlanmıştır. Ayrıca Bayramın ilk olarak 1909 yılında Meclis-i Mebusan'da yer alması nedeniyle bu döneme ilişkin Meclis-i Mebusan Zabıt Cerideleri'nin de taraması yapılmıştır. Konu ile ilgili olan çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Giriş Bölümü'nde genel anlamda Bayram kavramının arka planı ile Türklerde bayram kavramı anlatılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın Birinci Bölümü'nde İstiklâl-i Osmânî Bayramı'nın nasıl ortaya çıktığı, Meclis-i Mebusan'da tartışılması, 30 Kânun-ı evvel tarihinin neden bayramın kutlanma günü olarak seçildiği ve son olarak İstiklâl-i Osmânî Bayramı'nın Bayramın kutlandığı dönem ile günümüz kaynaklarına Osmanlı Devleti'nin kuruluşu gününün yansması ele alınmıştır.

Çalışmanın İkinci Bölümü ise çalışmanın ana kısmını oluşturmaktadır ve bu bölümde İstiklâl-i Osmânî Bayramı Kutlamaları'nın 1918'e kadar olan dönemi ele alınmıştır.

Çalışmanın son Bölümü olan Üçüncü Bölümde Milli Mücadele Dönemi İstiklâl-i Osmanî Kutlamaları ele alınmıştır.

Sonuç Bölümünde çalışma ile ilgili olarak genel bir değerlendirme yapılmış ve araştırmanın çıkarımı yapılmıştır.

Araştırma sırasında çalışmanın hemen tamamında basın taraması yapıldığından dolayı gazetelerin bulunmasında sorunlarla karşılaşmıştır. Bazı gazetelerin yazılarının silik çıkması, yırtık olması ve bu haliyle kütüphaneler

tarafından çekim yapılması nedeniyle zorluklar yaşanmıştır. Basın taramasında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nın açılması büyük şans olurken yine de birçok gazeteye ulaşma imkanı bulunamamıştır. Yine en büyük sorunlardan birisi İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'ndeki araştırma olanaklarının yetersizliği ve öğrencilerin gazeteleri edinebilmesindeki zorluklar olmuştur.

Tez konusunu belirlememde ve tezi sağlıklı bir şekilde ilerletmem konusunda bana yardımcı olan ve desteğini esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Sabahattin Özel'e, araştırmam esnasında güler yüzlülüğüyle kaynaklara ulaşmamda destek sağlayan İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Şefi Sayın Aysel Yıldız'a, Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi'nden getirdiği kitaplarla araştırmama katkı sağlayan Kenan Çınar'a, bilgisayar ve diğer teknik konularda her zaman yardımına koşan Rıza Gürler Akgün'e ve benden hiçbir zaman desteğini esirgemeyen aileme teşekkür etmeyi borç bilirim.

İsmail KANDİL

EKLER LİSTESİ

EK-1. Talat Paşa, Bâb-ı Âlî’de İstiklâl-i Osmânî Bayramı dolayısıyla konuşma yaparken, **Servet-i Fünun**, Kânun-ı evvel 1913, s. 196.

EK- 2. “ İstiklâl-i Osmânî Merasimi- Darülfünun Talebesi Eski Kıyafetlerle, Harbiye Nezareti Önünde, **Servet-i Fünun** 26 Kânun-ı evvel 1913, s. 197.

EK-3. “ İstiklâl-i Osmânî Merasimi- Darülfünun Talebesi Eski Kıyafetlerle, Şehremaneti Önünde, **Servet-i Fünun**, 26 Kânun-ı evvel 1913, s. 197.

EK-4. Harbiye Nazırı İzzet Paşa, İstiklâl-i Osmânî Bayramı Tertip Heyeti ile birlikte Harbiye Nezareti Önünde Dua Ederlerken, **Tasvir-i Efkâr**, 31 Kânun-ı evvel 1913, s. 1.

EK-5. Ertuğrul Gazi’nin Söğüt Kasabası Civarındaki Türbesi, **Servet-i Fünun** 26 Kânun-ı evvel 1913, s. 209.

EK-6. Bayram Heyeti’nin Bayraklarıyla Alınan Resimleri, **Tasvir-i Efkâr**, 31 Kânun-ı evvel 1913, s. 1.

EK-7. Bayram Heyeti Saray-ı Hümayun’da Bayram Tebrikâtında Bulunurken, **Tasvir-i Efkâr**, 1 Kânun-ı sâni 1913, s. 1.

EK-8. Darülfünun Öğrencilerine Harbiye Nezareti Önünde, İzzet Paşa Konuşma Yaparken, **İkdam**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 1.

EK-9. İstiklâl-i Osmânî Bayramı’nda Bayezit Merkez Rüşdiyesi Öğrencileri, Darülfünunluları selamlarken, **İkdam**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 1.

EK- 10. İstiklâl-i Osmânî Dolayısıyla Hazırlanan Bayram Kutlamaları Sırasında Bayram Alayının Harbiye Nezareti’nden Çıkışı, **Servet-i Fünun**, 28 Kânun-ı evvel 1330, s. 1.

EK-11. **Donanma Mecmuası**, 29 Kânun-ı evvel 1915, s. 1200.

EK- 12. **Donanma Mecmuası**, 29 Kânun-ı evvel 1915, s. 1200-1201..

EK- 13. **Donanma Mecmuası**, 29 Kânun-ı evvel 1915, s. 1201.

EK- 14. **Donanma Mecmuası**, 29 Kânun-ı evvel 1915, s. 1200.

EK- 15. **Donanma Mecmuası**, 29 Kânun-ı evvel 1915, s. 1200.

EK- 16. İstiklâl-i Osmânî Yıl Dönümünü Kutlamak İçin Eskişehir’de Millî Kıyafetlerle 1333 Senesindeki Tezâhürât, **Genç Osmanlı Dernekleri**, 1 Kânun-ı sâni 1336, Sene: 2, S. 20, s. 1.

EK- 17. Osmanlı Millî İstiklâl Bayramı’nı Eskişehir’de Büyük Törenlerle Kutlayan Kara Keçeli Aşireti Mensupları, Bundan Önceki Yıllarda Söğüt’te Sultan Osman’ın Babası Ertuğrul Gazi’nin Türbesi’ni Ziyaret Ederken, **İstiklâl Harbi Gazetesi**, 31 Kânun-ı evvel 1919, s. 2.

EK- 18. Bayrama Katılanlardan Fransız Bir Zabit İle Gençlerden Bir Grup, **İleri**, 31 Kânun-ı evvel 1921, s. 1.

EK- 19. Mahmut Şevket Paşa Merhum Numune Mektebi’nde Yapılan Bayram İntibaatından Galatasaray İzcileriyle Yeniçeri Kıyafetindeki Gençler, **Tevhid-i Efkâr**, 31 Kânun-ı evvel 1921, s. 1.

EK- 20. “İstiklâlimizin 673. Sene-i Devriyesi”, **Akşam**, 30 Kânun-ı evvel 1921, s. 1.

EK-21. BOA. DH.KMS. 11/7, 17 Kânun-ı Evvel 1329 (30 Aralık 1913) tarihli ve “Bütün İzmir Ahâlisi Nâmına Tezâhürât-ı Milliye Heyet-i Müteşebbisesi” imzasıyla gönderilen belge.

EK-22. BOA. DH.KMS. 11/7, 17 Kânun-ı Evvel 1329(30 Aralık 1913) tarihinde Konya’dan İstiklâl-i Osmânî’yi kutlamak amacıyla gönderilen telgraf.

KISALTMALAR

a.g.e.	:	Adı geçen eser
a.g.m.	:	Adı geçen makale
a.e.	:	Aynı eser
a.g.y	:	Adı Geçen Yer
Bkz.	:	Bakınız
bsk.	:	Baskı
BOA	:	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	:	Cilt
Çev.	:	Çeviren
D	:	Devre
D.İ.A	:	Diyanet İslam Ansiklopedisi
Haz.	:	Hazırlayan
İ.A.	:	İslam Ansiklopedisi
İ	:	İnikad
M.E.B.	:	Millî Eğitim Bakanlığı
MM ZC	:	Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi
no	:	Numara
S.	:	Sayı
s.	:	Sayfa numarası
T.B.M.M.	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.D.K.	:	Türk Dil Kurumu
TTK	:	Türk Tarih Kurumu
TOE	:	Tarih-i Osmanî Encümeni
TOEM	:	Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası

GİRİŞ

Bayramlar toplumların tarih boyunca gelenek ve göreneklerinde yer etmiş, her toplumun birbiriyle bağlantılı ama kendine özgü kutladığı ve her sene tekrar eden anma, eğlence günleridir. Türklerin de kültürlerinde bayram olgusu önemli bir yer tutmaktadır. Türklerdeki bayram kavramına ve bayramların nasıl kutlandığına geçmeden önce bayram kavramının anlamı ve tarihsel gelişim süreci hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır. Toplumların inanç, yaşama gibi alanlarında bu kadar etkin olan bayram, tören ve ritüeller, çeşitli toplumlar tarafından bir benzeşme veya kaynaşma aracı olarak kullanılmıştır. Peki bayram kavramları tarih boyunca Türklerde ve bölgedeki diğer topluluklarda nasıldı?

Türklerde bayram kavramının kökeni Kaşgarlı Mahmut'un *Divan-ı Lügati't-Türk* adlı eserine dayanılarak açıklanmıştır. Buna göre *behrem, bezrem, bedhrem, beyrem* şeklinde çevilmiştir. Kaşgarlı Mahmut'a göre bayram *eğlenme gülme ve sevinme günü* anlamını taşımaktadır. Türk toplumunda bayramlar *bayram yeri* denilen bir yerde kutlanmaktaydı ve Kaşgarlı Mahmut, bayram yerini *gönül açan* bir mekan olarak tanımlamaktadır.¹

Yine XI. asırda Oğuzların bayram gününe *îd* dedikleri ve bu kelimenin aslının ne olduğunu bilmedikleri, gerçekte bayram kelimesini Farslardan işittiklerini, onların da çiçeklerle bezenen yere bayram (bezram) yir, yani gönül açan yer dediklerini kaydetmiştir.² *Îd* kelimesi anlam olarak Arap lügatçileri tarafından *muayyen fasılalarla geri dönen* şeklinde ifade edilmiştir. Köken olarak ise Ârâmi dilinden alınmış *bayram günü* anlamını taşıdığını belirtmişlerdir.³ Yine *îd* kelimesi; *âdet hâlini alan sevinç ve keder, bir araya toplanma günü* olarakta belirtilmiştir. Arapça'da *ziyaret etme* anlamına gelen *hac* kelimesi de (geri dönme tekrar gitme) İbranice'de *bayram* anlamında kullanıldığı ve *hag, hvg* kökünden geldiği belirtilmektedir.⁴

¹ Salim Koca, "Eski Türklerde Bayram ve Festivaller," **Türkler**, C. 3, Ankara 2002, s. 51.

² Osman Turan, "Bayram", **İ.A.(İslam Ansiklopedisi)**, C.2, İstanbul 1961, s. 420.

³ "Îd", **İ.A.**, C.5/2, İstanbul 1977, s. 931.

⁴ Sargon Erdem, "Bayram", **D.İ.A. (Diyanet İslam Ansiklopedisi)** C.5, İstanbul 1992, s.257.

Bayramların oluşumunda ve gelişmesinde; törenler, ayinler, kutlamalar, şenlikler önemlidir. İnsanlar doğum, ölüm gibi durumlarda ve kutsal bir olayı ya da bir zaferi kutlarken veya anarken törenler, ayinler, kutlamalar düzenlemişlerdir. Bu olaylara genel anlamda tören, ayin, kutlama, şenlik, festival, karnaval gibi isimler vermişlerdir ve hatta bayram kavramı kimi zaman kutlama, şenlik gibi kavramlarla bir arada kullanılmıştır. Bu kavramlardan birini açıklarken diğer kavramları da anlatmak, kavramlar arasındaki bütünlüğü göstermesi bakımından önemlidir.

Bayramların kutlanma nedeni ve şeklinin oluşumunda toplumların yaşayışları, algılayışları, inançları, yaşadıkları çevre, komşuları ve onlarla olan etkileşimleri, gelenek ve görenekleri belirleyici olmuştur. Bayramların insanların kültürel öğelerini yansıtması anlamında Abdülaziz Bey:

“...Bir toplumun ileri gelen devlet adamlarıyla, orta sınıfı ve halk tabakası arasında benimsenmiş âdetler ve törenler toplumun bu üç sınıfının uygarlığını, gelişimini, düşünce yapısını, doğa sevgisini, kültür ve ahlak düzeyini yaşam ve geçim biçimini ve niceliğini...”⁵ belirtir yönündeki düşüncesiyle, âdet ve törenlerin toplumun kültürel değerlerini yansıttığını belirtmesi yönünden önemli bir tespitte bulunmuştur.

Ayin, tören, festival, şenlik, bayram gibi kavramlar birbirlerini tarihsel süreç içerisinde tamamlamaktadır. İnsanların tarım toplumuna geçmesi ile birlikte toplumda iş bölümü gerçekleşmeye başlamış ve bunun sonucunda bu iş bölümünü yöneten devlet erki meydana gelmiştir. Devlet de ayin, tören, bayram gibi toplumsal anma ve kutlama günlerini iktidarını halkına onaylatmak ve toplumsal geleneklerin varlığını sürdürmesi için bir araç olarak görmüştür. Bu bakımdan ayini: “...İçsel tutarlılığı olan sistemleştirilmiş ve genellikle bir mitos ya da gizemleştirilmiş bir tarihin yeniden canlandırılmasına yönelik bir ritler süreci” olarak tanımlayabiliriz.⁶

Ayinlerde *din* önemli bir unsurdur. Çünkü din, doğaüstü güçlerin toplumun yararına kullanılmasında ve doğa olaylarını denetlediği varsayılan güçleri kanlı-kansız sunularla, çalgılı-danslı ayinlerle etkilemeye çalışması açısından ayinlerin ortaya çıkışında başat etkenlerden biri olmuştur.⁷ Ayin; insanların doğa güçlerini

⁵ Abdülaziz Bey, **Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri**, yay. haz. Kazım Arısan, Duygu Arısan Günay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1995, s.3. Ayrıca bakınız: Bengül Salman Bolat, “ Millî Bayram Olgusu ve Türkiye’de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960) ”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 2007, s. 2.

⁶ A. g. e., s. 19. Ayrıca bkz.: Bengül Salman Bolat, a. g. e., s. 2.

⁷ A. g. e., s. 49.

kendi varlığını sürdürmesi için ikna etmesi yolundaki faaliyeti olarak tanımlanırken ayin için:

“Topluluğun ya da derneğin tüm üyeleri katılır; katılımcılar arasında yoğun bir duygudaşlık egemendir, hiyerarşi asgaridir; olasılıkla ayin yöneticisi/büyücü (şaman) dışındaki tüm bireyler anonimdir; amaç harekete geçirilmek istenen doğal gücü yansıtılarak onunla özdeşleştirmektir. Bu devlet öncesi toplulukların bir yansımasıdır aynı zamanda...”⁸ denilmektedir. Bu bakımdan ayinler, toplumun tüm bireylerini birleştirici bir araç olarak vazife görür.

Tören kavramını; “*Bir toplulukta , üyelerin belirli bir olayı, kişi veya değeri ayırt edip sembolleştirmesi, bunların anlam ve önemini güçlendirmesi amacıyla düzenlenen hareket dizisi, merasim*”⁹ olarak tanımlayabiliriz. Tören kavramını geç dönem toplumlarının uygulaması veya ayinlerin bir üst aşaması olarak görebiliriz. Şenlik ise; “*Belirli günlerde yapılan coşku veren, eğlendiren gösterilerin tümü, şen olma durumu*”¹⁰ olarak tanımlanmıştır. Bu tanımdan hareketle şenliklere ayin, tören, karnaval ve bayramların bir tezâhürü, bu olguların ortaya çıkarttığı bir durum olarak bakabiliriz.

Bayramlar toplumların sürekliliğini ve birbirlerinden nasıl etkilendiklerini göstermektedir. Bayramlar çeşitli toplumlarda farklı adlar almış ancak benzer özellikler göstermişlerdir. Eski toplumlardan günümüze bayramların insanlar tarafından nasıl kutlandıklarına ve algılandıklarına bakarsak aralarındaki benzerlikleri görebiliriz. Bayramlar hemen bütün toplumlarda eğlenmenin, temizliğin bir sembolü olagelmiştir. Bayram sabahlarında insanlar temiz giysilerini giyinirler ve bayram boyunca eğlenirler, yemekler yenir, içkiler içilirdi. Bu durum farklı din ve millete mensup toplumlarda hemen hemen değişmeden varlığını korumuştur. Geç tarihli topluluklara bakacak olursak nasıl birbirlerinden etkilendiklerini görürüz. Sakalar Bayramı kutlama biçimi Sümerlerde, Babil ve Asurlarda, Hititler ve Roma’da benzer şekildedir. Ama isimleri farklı olmuştur. Sakalar Bayramı, Babil’in Lous ayının 16. Günü başlar ve beş gün sürerdi. Roma’da kutlanan Saturnalia Bayramı’ndaki gibi toplum düzeni baştan aşağı değişir, efendiler ile köleler bir günlüğüne yer değiştirirdi. Hatta Kralın yerine bayram boyunca başkası geçer ve aynı yetkilere sahip olarak hüküm sürerdi. Ancak bayramın sonunda köle tanrıya

⁸ Abdülaziz Bey, a. g. e., s.108.

⁹ “Tören”, T.D.K. Türkçe Sözlük -2(K-Z), Ankara 1988, s.1489.

¹⁰ “Şenlik”, T.D.K. Türkçe Sözlük -2(K-Z), Ankara 1988, s.1379.

kurban edilirdi. Bayram boyunca yemekler yenir, içkiler içilir ve eğlenilirdi.¹¹ Ayrıca törenler sırasında tanrıya kurbanlar sunulurdu. Görülüyor ki dinî inanışlar, ayin ve törenlerin icrasına yön veren önemli unsurların başında gelmektedir.

Hititlerde de dini inanışların, tören ve festivaldeki rolü belirleyici olmuştur. Hattuşuş talimat belgelerinde bahsedilen 18 bayrama Hitit Kralı başkanlık etmektedir.¹² Törenlerde dinsel ayinler yapmışlar ve tanrı adına kurbanlar keserek bayramlarını kutlamışlardır. Kral sonbaharda seferden döndükten sonra Hattuşuş şehrinin civarındaki şehirlere geziler yaparak hem dini görevini yerine getirmiş olur, hem de buralardaki törenleri icra ederdi. Diğer yandan gezilerinde iktidarının tüm unsurlarını, simgelerini göstererek iktidarını pekiştirirdi. Bu bayrama *Nuntarriashas Bayramı* adı verilmişti.¹³ Bu bayramın, ilkbaharda yapılan *Antahsum Bayramı*'nin bir karşıtı olabileceği düşünölmektedir.¹⁴ Bu karşıtlığı iki bayram arasındaki tarımdaki ekim ve hasatın alınması zamanı olarak görebiliriz. Buradaki ilkbahar ve sonbahar hasat zamanı gibi etkinlikler toplumun hayatındaki önemini gösterir. Sonraki toplumlarda da bayram olarak kutlanması bu önemin değışmediğinin bir kanıtıdır.

Tüm bu ayin, tören ve bayramlarda iktidarın tanrı eliyle krala verildiğine veya kralın, tanrı-kral olarak adlandırıldığını görürüz. Sümer ideolojisinde ve az önce belirttiğimiz gibi çeşitli ideolojilerde krallık kurumunun göklerden indiğine inanılması, krallığın kutsal kökenine ilişkin, siyasi tarih boyunca iktidar kurumunun meşruluğunun sağlanmasında büyük rol oynamıştır.¹⁵ Bu durum açık bir şekilde iktidarın halkı yönetirken neden ilahi bir kimliğe ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Sümerlerdeki iktidar-din bileşimi olarak tanrı-kral yorumu Babil Uygarlığı'nda da devam etmektedir. Buna göre Babil'de kral aynı zamanda baş rahiptir. Bu inançların daha sonraki toplumların inançlarında da yansımaları görebiliriz. Örneğin; Avrupa'daki kralların taç giyme merasimlerinin ruhban sınıfı tarafından yapılması, Osmanlılarda padişahların tahta geçmesinin ardından yapılan kılıç kuşanma merasimi gibi olaylar din-iktidar bileşiminin törenlere, şenliklere, geleneklere yansımalarının bir göstergesidir.

¹¹ A. Hilmi Ömer Budda, "Sumer Yılbaşı, Sakalar Bayramı ve İsa", *Yeni Adam*, S. 487, s. 4.

¹² Sibel Özbudun, *Ayinden Törene Siyasal İktidarların Kurulma ve Kurumsallaşma Sürecinde Törenlerin İşlevleri*, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1977, s.105-107.

¹³ Cem Karasu,"Nuntarriashas Bayramı'nda Hitit Kralının Kült Gezileri", *Belleten*, C.LII, S. 203, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s.407. Ayrıca Hitit Kralı Kralının yapmış olduğı gezileri ve kralın yaptıklarının ayrıntılı bir araştırması Cem Karasu'nun bu makalesinde bulunmaktadır.

¹⁴ *A. g. e.*, s.408.

¹⁵ Sibel Özbudun, *a. g. e.*, s. 72,75.

Bayramları oluşum süreçleri açısından dini ve milli bayramlar olarak iki ana gruba ayırabiliriz. Dini nitelikli bayramlar, insanların çok tanrılı dinlerden tek tanrılı dinlere geçişte anma ve kutlama alışkanlıklarının kaynağını oluşturmaktaydı. Milli bayramlar ise; milliyetçilik akımlarının gelişmesiyle birlikte ulus-devletlerin ideolojisini ve ulus olma bilincini hem halka kabul ettirme ve ideolojiyi yayma amaçlı hem de belirli aralıklarla kutlandığından bunu gelecek kuşaklara aktarma amacı güdülmüştür.

Avrupa'nın kapitalizme geçmesiyle birlikte, devletlerin din üzerindeki etkisi artmaya başlamış ve devlete laik, seküler bir özellik kazandırılmıştı. İşte bu noktada devlet dinin etkisini kırdıktan sonra kendi ideolojisini halka aşılamağa başlamıştır. Bu anlamda bayramlar, törenler ve gelenekler önem kazanmıştır. Eric Hobsbawm'ın da ifadesiyle *icat edilmiş gelenekler* ortaya çıkmıştır. Hobsbawm bu kavramı;

”...alenen veya zımnen kabul görmüş kurallarca yönlendirilen ve bir ritüel veya sembolik bir özellik sergileyen, geçmişle doğal bir süreklilik anıştırır şekilde tekrarlara dayanarak belirli değerler ve davranış normları aşılamağa çalışan bir davranış normları kümesi...”¹⁶ olarak tanımlar. İcad edilmiş gelenekler, toplumda özdeşlik duyguları uyanmasına yardımcı olmuştur. Milli bayramlarla birlikte çeşitli sembollerle de bu özdeşlik duygusunun kuvvetlenmesini sağlamıştır. Bu semboller arasında; milli marş, bayrak, arma, mimari yapılar, ulus devletler için önemi olan meydanlar (meydanlar genellikle bir ülkeyle özdeşleşmiş olduğundan o ülke sorulduğunda ilk akla gelen simgelerden birisi olur), başkent gibi simgeleri sayabiliriz. Hatta bunların arasında milletleri anıştıran sembol isimleri (Sam Amca, Hans, Michael v.b) de gösterebiliriz. Bu gelenek ve normlar tarihsel arka plan ile güçlendirilmiştir. Yani yeni bir devlet kurulmasına rağmen geçmişin arkaik özelliği terk edilmemiştir.

Eski ve yeni pratikler arasındaki en önemli fark; eski olanlar özgül ve toplumsal pratikleri birbirine bağlarken, icat edilmiş gelenekler toplumun bu pratikleri uygulamasında serbesti kazandırmıştır.¹⁷ Örneğin bazı toplumlarda milli marş okunurken ayağa kalkılırken, başka bir toplumda bu yapılmayabilir. Ulus devletlerde simgelerin kullanılması, yoğun olarak İngiltere’de görülmektedir. İngiltere modern anlamda devlet anlayışına sahip olmasına rağmen kraliyet merkezli olan geçmişiyle bağlantısını koparmamıştır. İngiltere bunu uygulayarak sömürge

¹⁶ Eric Hobsbawm, “Gelenekleri İcat Etmek”, **Geleneğin İcadı**, ed. Eric Hobsbawm, Terence Ranger, Agora Kitaplığı, İstanbul 2005, s. 2.

¹⁷ A. g. e., s.13.

lkelerindeki varlığını hissettirmek istemiştir. Bunun için de kraliyet ritüel, tören ve sembollerini kullanmıştır. İlginç olan nokta değişimler ve yenilenmeler çağında bu uygulamaları gerçekleştiriyor olmalarıydı. Yani değişimler zamanında değişmez olan şeyleri temsil ediyorlardı.¹⁸ Bu yönde bir çaba olarak gösterilebilecek en güzel örneklerden biri Avrupa sömürge devletlerinin Afrika'da kendilerine çeşitli gelenekler ve ritüeller yaratarak ve dini öğeleri de kullanarak Afrika toplumunu kendi sömürgelerinin bir parçası haline getirmeleridir.¹⁹ İngiltere kraliçesinin veya Avrupalı bir monarkın sembolik gücünü gören bir Afrikalı o monarkın gücü altında yaşamaktan şikayet etmeyecekti. Aksine bu gücün bir parçası olmayı isteyecekti. Kısacası sistemin bir parçası haline getirilecekti.

Türklerin hayatlarında da bayramlar önemli bir yer tutar. Türk bayramlarını yaşamış oldukları coğrafyanın getirmiş olduğu koşullar doğrudan etkilemiştir. Türkler hayvancılıkla uğraştıklarından göçebe bir hayat sürmüşlerdir. Bu yüzden de iklim koşulları Türklerin alışkanlıklarına, âdet, gelenek ve göreneklerine etki eden önemli bir unsur olmuştur. Bu açıdan baktığımızda Türkler için ilkbahar, kıştan, dolayısıyla kapalı bir hayattan çıkıp hayvanlarıyla yaylalara geniş ovalara akmış olduğu, ekip-biçtiği, ürettiği, hayvanlarının doğum yaptığı bir mevsim olmuştur. Kısacası bereketin mevsimi olmuştur. İşte bu nedenlerden dolayı Türkler bu ayı bir bayram ayı olarak kutlamışlardır. Bu açıdan baktığımızda Nevruz Bayramı'nı kış ayından yaza çıkmanın psikolojik bir dışa vurumu olarak da açıklayabiliriz.

Nevruz bayramı geçmişten günümüze bazı özelliklerini kaybetmesine rağmen gelebilmiştir. Hunlar da ilkbaharda *Lung- ınę* denilen bir yerde büyük bir bayram yapmışlardır. Uygurlarda insanların birbirlerine su atarak kutladıkları *Soğuk Yemek Festivali* Türk bayramları arasındadır.²⁰ Su atarak bayramı kutlamaları Türk bayramlarındaki su kültünü göstermesi açısından önemlidir. Göktürkler her yıl düzenli olarak *ecdad mağarası* denen bir yerde Nevruz Bayramı'nı kutlamışlardır. Göktürklerin atalarının dağların arasından çıkış miti olan Ergenekon Destanı'na göre Ergenekon Vadisi'ndeki dağlardan birinin ii tamamen demirdir. Bu demiri eritmek için hayvanların derisinden büyük bir krk yapıp dağı eritmişler ve dışarı çıkmışlardı. Bunu her yıl Göktürk Kağanları ecdat mağarasına gidip, bir parça demiri

¹⁸ Eric Hobsbawm, **a. g. e.**, s. 287.

¹⁹ Terence Ranger, "Sömürge Dönemi Afrikası'nda Geleneğin İcadı", **Geleneğin İcadı**, ed. Eric Hobsbawm, Terence Renger, Agora Kitaplığı, İstanbul 2005, s.249.

²⁰ Salim Koca, **a. g. e.**, s. 51.

ateşe atıp kızdırdıktan sonra bir örsün üstünde çekiçle döverek o günü anarlardı. *Ergenekon Bayramı* da adı verdikleri bu töreni her yıl gerçekleştirirlerdi. Bayramlarda ocağa demir atılıp dövülmesi âdeti X. yüzyılda Oğuzlarda da devam etmiştir.²¹

Bu bayramların ortak özellikleri tüm halkın aktif olarak katılmış oldukları bayramlar olmalarıdır. Bayramlarda yenilir, içilir ve yarışmalar düzenlenirdi. Bu yarışmalar arasında en ilginçini kızların aralarında oynadıkları tepük (ayaktopu) oluşturur. Yine şarkılar söylenir, şiirler okunur ve kıymız içilirdi. Şiirler nevrusun gelişini konu alırdı. Dini bir ritüel olarak Gök-Tanrı adına kurbanlar kesilirdi. Kurban olarak Türklerin hayatlarında önemli bir yeri olan at seçilirdi.

Türklerin baharın gelişini kutlamış oldukları bayram aynı zamanda yeni yılın da başlangıcı olarak kabul edilmişti. Ve bu gün Kaşgarlı Mahmut'un belirttiği gibi *Yengi Kün* olarak adlandırılmıştır. Bu bayram çeşitli Türk topluluklarında farklı olarak adlandırılmakla birlikte yaygın olarak kullanılanı *Nevruz* olmuştur.²² Nevruz aslen Farsça bir kelime olarak bilinmektedir. Bu durum bayramın İran'dan geldiği kanısını uyandırmıştır. Ancak bayramın anlamına ve çeşitli ritüellerine baktığımızda bunun Türklere ait bir kavram olup, onlardan yayıldığı anlaşılmıştır. İranlılardan alınmadığına ilişkin yaygın olarak bilinen ayırım bunu ispatlamaktadır. Nevruz Bayramında ateşin önemi bilinmektedir. Ateş İran geleneklerinde bir tapınma aracı olarak görülmektedir. Ancak Türklere ateş, arınma ve temizlenmeyi simgelemektedir. Nevruz ateşinin üstünden atlanarak kötü ruhlardan arınacağına, hastalıklardan kurtulacağına ve yıl boyunca hastalanmayacağına inanılmaktaydı. Hatta hayvanlar dahi kazaya ve hastalığa karşı bu ateşten geçirilirdi. Yine İranlılarda Nevruz dinî bir nitelik taşıırken Türklere millî bir nitelik taşımaktaydı.²³ Nevruz bayramı aynı zamanda yılbaşı olarak geçmekteydi. Bu tarih 21 Mart tarihiydi. Türklerin 12 Hayvanlı Türk Takvimi ile Selçuklu hükümdarı Celal-ud Devle Melikşah tarafından hazırlatılan *Celalî Takvimi*'nde 21 Mart yılbaşı olarak belirlenmişti. 21 Mart tarihi güneşin koç burcuna girmiş olduğu tarih olarak bilinmektedir. Selçuklular devrinde Nevruz resmî bir bayram olarak kutlanılmaktaydı.

²¹ A. g. e., s. 52. Ayrıca bkz.: Muzaffer Tepekaya, "Türk Kültüründe ve Tarihinde Nevruz", **Türkler**, C.3, Ankara 2002, s.600.

²² Ahmet Pirverdioğlu, "Türklerde Yılbaşı ve Bahar Geleneği", **Türkler**, C.3, Ankara 2002, s. 44 .

²³ Ahmet Pirverdioğlu, a. g. e., s.47.

Osmanlılarda Nevruz bayramı kutlamalarının önemli bir yeri vardır. Nevruz günü Kayı aşiretleri Ertuğrul Gazi'nin türbesini ziyaret eder ve törenler düzenlerlerdi. Buna *Yörük Bayramı* ismi de vermişlerdi. Yine Osmanlılarda sarayın müneccimbaşları düzenlemiş oldukları takvimi; padişaha, sadrazama ve vezirlere sunarlardı. Bu takvime *Nevruz Pişkeşi* adını vermişlerdi. Osmanlılardan kalma bir âdet olarak malî yılın başının Mart ayı olmasında Nevruz Bayramı'nın ve daha da ötesinde Türklerdeki yılbaşı geleneğinin bir etkisi olduğu düşünülebilir. 17. yüzyıldan itibaren eyaletlerde doğrudan vali veya sancakbeylerine ödenmek üzere *Resm-i Nevruziye* adlı bir vergi konmuştur. Yine baharattan yapılmış olan macunlar dağıtılırdı ve *Nevruziye* adı verilen hediyeler verilirdi.²⁴ II. Meşrutiyet zamanında Nevruz (Ergenekon Bayramı) İttihat ve Terakki'nin uyguladığı Türkçülük politikasının bir gereği olarak kutlanmıştır.²⁵ Bu olay resmi ideolojinin uygulanmasında bayramların toplumsal etkisinin önemini göstermiştir.

Günümüzde Nevruz Bayramı resmi bir bayram olarak kutlanmaktadır. Bayramların değişik şekillerde devam etmesini ve gelecek kuşaklara aktarmasındaki özelliğini Nevruz Bayramı'nda da görmekteyiz. Örneğin Sümerlerde ki Çoban Dumuzi ile Tanrıça İnanna'nın baharda bir araya geldiğine inanılırdı. Aynı şekilde Alevi- Bektaşî inancında Hz. Ali ile Hz. Fatima'nın evlenmesinin 21 Mart tarihinde olduğuna inanılmaktadır. Yine 21 Mart tarihinin Hz. Ali'nin doğum günü olduğuna inanılır. Ayrıca Hz. Nuh'un büyük tufandan sonra karaya ilk ayak bastığı, Hz. Yunus'un balığın karnından kurtulduğu, Hz. İbrahim'in putları kırdığı, Hz. Musa'nın Kızıl Denizi yararak İbranileri kaçırdığı günün bu gün olduğuna inanılmaktadır.²⁶ Dinî açıdan önemli olan olayların bu gün ile ilintilenmesi toplumsal hafızayı canlı tutmak istenmesinin bir gereği olduğunu görüyoruz. Nevruz Bayramı Türklerde millî bilincin oluşmasında ve gelişmesinde, Türk kültürü ve kimliğinin yaygınlaşmasında gelenek, görenek, âdetlerin gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli olmuştur. Nevruz Bayramı bugün Türkler arasındaki bağı gösteren önemli unsurlardan biridir.

Osmanlı Devleti'nde bayramların ve törenlerin önemli bir yeri ve anlamı bulunmaktaydı. Osmanlı'daki bayramlar dinî bir nitelik taşımaktaydı. Kutlamalar ve bayramlaşmalar ülkenin her tarafında belirli bir düzen halinde yapılmaktaydı.

²⁴ Muzaffer Tepekaya, **a. g. e.**, s.605. Ayrıca bkz. R. Levy, "Nevruz", **İ.A.**, C.9, M.E.B. Basımevi, İstanbul 1964, s.264.

²⁵ **A. g. e.**, s.606.

²⁶ Şinasi Gündüz, "Nevruz", **D.İ.A.**, C.33, İstanbul 2007, s.61.

Osmanlı Devleti'ndeki bayramlar Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı'dır. Bu iki bayram ülkenin müslüman ahalisi tarafından kutlanmaktaydı. Bir de yukarıda belirttiğimiz gibi Nevruz kutlaması yapılmaktaydı.²⁷ Nevruz Bayramı, Osmanlı Devleti'nin bayramlara ne kadar önem verdiğinin ve halkın da bu bayramlara nasıl yaklaştığının göstermesi açısından önemlidir. Bayramların kanunlaştırılması Fatih Sultan Mehmet zamanında olmuştur. Bayramlar için çok öncesinden hazırlıklar yapılmaya başlanır. Özellikle Ramazan Bayramı'nda yapılan en önemli tören 12 Receb'te *Surre-i Hümayûn*'un hazırlanıp, bir ziyafet verilmesi ve *Surre Alayı*'nın yola çıkmasıdır. Surre-i Hümayûn her sene başta padişah olmak üzere saray halkı ve devlet erkanının yardımlarının toplanıp Mekke ve Medine'ye gönderilmesidir.²⁸ Osmanlı'da saray erkânı dışında bayramların en büyük özelliği; buna bağlı olarak halkla hanedanın yakınlaşmasını sağlamasıdır. Yine halk açısından bayram günlerinde sarayın ihtişamı ve debdebesi arasında seyirlik zevki vermesidir. Ancak konunun da gereği olarak Osmanlı'da bu bayramların yanında belirli bir düzene göre kutlanan törenlere kısaca yer vermek yerinde olacaktır.

Osmanlı Devleti'nde bayramlarla birlikte bir düzen içerisinde ve halkın katılımı ile kutlanan günler de mevcuttu. Bu günlerin özelliği halkın kadınlı- erkekli katılabilmesi ve seyirlik oyunlarla birlikte kutlanmasıydı. Bunlar arasında; saraydan kızların evlenmesi şenliği *Surr-i cihaz*, oğlanların sünnet olması şenliği *Surr-ı hitan*, Saraydaki doğumlar *Velâdet-i Hümayûn* gibi törenler olmuştur. Bu tip eğlenceler yabancı konukların da katılımıyla yapılmaktaydı. Bu eğlencelerin sönük geçmediği ve uzun süreli yapıldığı da bilinmektedir. Bu eğlencelerin bu kadar ihtişamlı yapılmasıyla Padişah uyruklarına ve yabancı konuklarına üstünlüklerini hatırlatırken aynı zamanda halkı da Padişahlarına bağlılıklarını bildirmiş oluyordu.²⁹ Osmanlılarda önemli olarak niteleyebileceğimiz sünnet düğünleri II.Mehmet'in Edirne'de düzenlediği ve bir ay süren sünnet düğünü bu düğünler arasında gösterilebilir. Yine bir diğer önemli ve uzun sürmüş olan sünnet düğünü de III. Murat'ın oğlu III. Mehmet için 1582 yılında yapmış olduğu düğün olmuştur. Bu

²⁷ Zeynep Tarım Ertuğ, "Onsekizinci Yüzyıl Osmanlı Sarayı'nda Bayram Törenleri ", **Prof. Dr. Mübahat S. Kütükoğlu'na Armağan**, Ed. Zeynep Tarım Ertuğ, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 2006, s.574.

²⁸ **A .g. e.**, s.576.

²⁹ Metin And, **Kırk Gün, Kırk Gece: Eski Donanma ve Oyunlarda Seyirlik Oyunları**, Taç Yayınları, İstanbul 1959, s. 9.

düğün tam elli beş gün sürmüştür.³⁰ Bir diğer önemli şenlik vesilesi de evlenme düğünleri olmuştur. Sunnet düğünlerine göre daha sönük geçmelerine rağmen uzun süreli ve büyük paralar harcanarak yapılmıştır. Bu düğünler arasında II. Mehmet'in Edirne'de Sitt Hatun'la 1450'de yapılan ve üç ay süren düğününü gösterebiliriz. Yine I. Bayezit'in düğünü, I. Süleyman'ın Sadrazamı İbrahim Paşa ile kız kardeşinin düğünü önemlidir. Ayrıca Şehzadelerin doğum törenleri de şenliklerle kutlanmıştır. II. Ahmet'in ikiz çocuklarının olması ve bunun daha önce hiçbir Osmanlı padişahına nasip olmadığı için bu olay ileride kazanılacak zaferlerin habercisi olarak algılanmış ve şenliklerle kutlanmıştır.³¹ Şehzadelerin ilk okumaya başladıkları gün olan *Bed-i Besmele*, Padişahların seferden zaferle dönmesi gibi olaylarda şenlik vesilesi olabiliyordu. Bu gibi zaferler hem içerde ve dışarıda devletin büyüklüğünü gösterirken, hem de yabancı gözlemcilerle din propagandası da yapmaktaydı. Bu şenlikler, bir başarısızlığın ardından bu başarısızlığı unutturmak için de yapılabiliyordu.³² Bu şenliklerin en önemli özelliklerinden birisi bütün esnaf teşkilatlarının, hokkabazların, cambazların hünerlerini sergilemesi olmuştur. Esnafın camcı ise en iyi işçiliklerini yaparken, fırıncılar ise özel kurabiyeler ve tatlılar yaparlardı. Bu esnaf teşkilatı arasında yarışmayı da ortaya çıkarıyordu. Ayrıca bu şenlikler yapıldığı Osmanlı Devleti'nin ekonomisini, toplum hayatını, kültürünü, sanatını anlatması bakımından önemlidir.

Osmanlı'da bu şenlikler dışında törenlerin de önemi büyüktür. Bunların en önemlilerinden birisi *Cülûs Töreni*'dir. Cülûs töreni Osmanlı'da yeni Padişah'ın tahta geçme törenidir. Baştaki Padişah öldükten sonra şehzadelerden birisi bu görevi üstlenmek üzere eğitilmek için gönderildiği sancaktan çağırılırdı. Ancak bu durum I. Ahmet döneminde değişmiş ve iktidarın en yaşlı erkek üyesi tahta geçmeye başlanmıştır. Cülûs törenini tam manası ile bir biat töreni olarak tanımlayabiliriz.³³

Bir diğer tören ise *Türbeler Ziyareti ve Kılıç Kuşanma Töreni* olmuştur. Bu bir padişahın tahta geçtikten sonra birkaç gün içerisinde devlet erkânının da katılmış olduğu bir törenle Eyüp Sultan ziyaretine gitmesi törenidir. Bu törende Padişah,

³⁰ Bu konu hakkında bkz. Nurhan Atasoy, **1582 Surnâme-i Hümayûn Düğün Kitabı**, Koçbank, İstanbul 1997, ayrıca 1582 tarihindeki bu düğün hakkında 52 gün ve 52 gece yapıldığını belirtmektedir, s. 8.

³¹ Metin And, **a. g. e.**, s.13.

³² **A. g. e.**, s.16.

³³ Zeynep Tarım Ertuğ, "Osmanlı Devleti'nde Resmi Törenlere Birkaç Örnek", **Yeni Türkiye**, C. 34, S.6, Ankara Temmuz-Ağustos 2000, s. 31.

Eyüp Sultan'da bir islam büyüğünün veya atalarından birinin kılıcını kuşanırdı. Dönüşte de şehre Edirnekapı'dan girerek eski padişahların türbesini ziyaret ederdi.³⁴

Osmanlı Devleti'nde bir diğer önemli tören de Padişahın halkla direkt temas kurabildiği *Cuma Selamlığı* törenidir. Padişah her Cuma mâhiyetiyle birlikte büyük camilerden birisine gitmesiyle gerçekleşirdi. Cuma Selamlığı'na giden Padişah halka daha yakın olur ve halktan gelen arzuhalleri kabul ederdi. Toplanan bu arzuhaller hemen değerlendirilir ve Padişah'a bir rapor halinde verilirdi. Arzuhallerde belirtilen istekler kontrol edildikten sonra gereği yapılırdı. Burada en önemli nokta halkın dilek ve şikayetlerini bizzat Padişah'a bildirmesidir. Yine halk- hükümdar birleşmesi, halkın hakkını arayabilmesi ve adil bir yönetimin bu yolla sağlanabilmesi açısından önemlidir.³⁵ Bu törenlerin dışında Padişah'ın çocuğunun doğumu ile yapılan *Beşik Alayı* Töreni'ni de belirtmek gerekir.

Osmanlı Devleti zayıflamaya başladığı dönemde sembolleri ve törenleri daha yoğun bir şekilde kullanmaya başlamıştır. 19. yüzyıl bu tören ve sembollerin yoğun olarak kullanılmaya başladığı bir dönem olarak karşımıza çıkar. Bu şekilde Devlet kendi varlığını ve hakimiyetini hissettirmeye çalışmıştır. Burada önemli olan husus Osmanlı'nın bunları neden güçsüz olduğu bir dönemde yapmaya çalışmasıdır? Osmanlı Devleti Sömürgeci devletlerin dünyada ve özellikle Osmanlı hakimiyet bölgelerinde giderek artan etkisine karşı savunmasız kalmaya başlamıştı. Milliyetçilik akımının artan etkisi ile birlikte Osmanlı'nın gayr-i müslim uyruklarında ayrılıkçı hareketler başlamıştı. Bu noktadan itibaren de Osmanlı Devleti bu simgeleri ve törenleri kullanarak uyrukları arasındaki özdeşlik duygusunu artırma yoluna başvurmuştur.

Bu politikaya en güzel örneklerden birisi; II.Mahmut'un devlet bürokrasisinde kullandığı fes olmuştur. Yine II.Mamut tarafından Guiseppe Donizetti'ye hazırlatılan *Mahmudiye Marşı* da bu politikayı yansıtan sembollerin başında gelmektedir.³⁶ Bir diğeri de iktidarın tüm özelliklerini içinde barındıran *Arma-i Hümayûn* vücuda getirilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde II. Abdülhamid dönemi de resmi sembollerin kullanıldığı bir dönemdir. XIX. yüzyılın koşulları içerisinde bu semboller kendi iktidarını meşru

³⁴ A. g. e., s. 32.

³⁵ Mehmet İpşirli, "Osmanlılarda Cuma Selamlığı; Halk Hükümdar Münasebetleri Açısından Önemi", **Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan**, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1991, s.471.

³⁶ Selim Deringil, **Simgeden Millete**, İletişim Yayınları, İstanbul 2007, s. 27.

kılma ve devletin imajını tüm dünyada, ama özellikle imparatorluk sınırları içerisinde göstermek amacıyla kullanılmıştır. II. Abdülhamit, kendi iktidarı için önemli gördüğü misyonerlik faaliyetine karşı kendi misyonerlik faaliyetini vücuda getirdi. Bu misyonerlik faaliyeti içerisinde sünnî-hanifî mezhebini yaymaya yönelik bir faaliyet yürüttü.³⁷ Bunu yaparken de eğitime önem verdi. Sultan II. Mahmut ve sonraki padişahlarda görülen bir şekilde kendine has Hamidiye Marşı'nı besteletti. Bu dönemde diğer devletlerde örneğin İngiltere ve Japonya'daki gibi "İmparatorum çok yaşa!" yerine "Padişahım çok yaşa!" ifadesini kullanmaya başladı. Hatta II. Mahmut, Abdülmecit, Abdülaziz kendi resimlerini devlet dairelerine asarken II. Abdülhamit bu ifadeyi duvara astırtmıştır.³⁸

Devletin her yanına armasını, tuğrasını taşıyan mimari eserler yaptırmıştır. Devletin ihtişamını ve etkisini gösteren resmi geleneklerden biri olarak nişanlar hazırlatmıştı. Yine bu bağlamda her yıl Osmanlı'nın efsanevi kurucusu Ertuğrul Gazi'nin türbesi ziyaret edilirdi. Bu durum Osmanlı Devleti'nin tarihsel arka planını hatırlatma ve yüceltme politikasının bir gereği olduğuna işaret etmektedir..

II. Abdülhamit dönemi simgelerin kullanıldığı diğer bir alan da devletin diplomatik belgelerdeki dili olmuştur. Bu belgelerdeki dilin de gösterdiği üzere parçalanmaya giden bir devlette *memâlik-i mahrûsâ-i şâhâne* olarak bahsedilmesi iktidarın yöneticileri ve halkını kendi meşruiyetlerine kendilerini ikna etme çabasına dayanıyordu. Yine *devlet-i ebet müddet-i osmaniye*'de var olan bir durumu yadsıma ve devletin ne olursa olsun dağılmayacağı inancının bir yansıması olarak görebiliriz.³⁹

II. Abdülhamit dönemi, uygulanan politikalarla meşruluğunu her alanda göstermeye çalıştığı bir dönem olmuştur. Ama bu diğer devletlerden farklı olarak yayılma amacıyla veya iktidarını pekiştirme amacıyla değil, varlığını devam ettirme amacıyla yapılmıştır.

³⁷ A. g. e., s. 114.

³⁸ Selim Deringil, **İktidarı Semboller ve İdeoloji**, Yapı ve Kredi Yayınları, İstanbul 2007, s.39.

³⁹ A. g. e., s. 50.

1. BÖLÜM

İSTİKLÂL-İ OSMANÎ BAYRAMI'NIN ORTAYA ÇIKIŞI VE OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞUNUN GEÇMİŞ VE GÜNÜMÜZ KAYNAKLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1. İhtifalci Mehmet Ziya Bey Kimdir?

İstiklâl-i Osmanî Bayramı Mehmet Ziya Bey öncülüğünde Meclis-i Mebusan'a sunularak gündeme getirilmişti. Bunun üzerine İstiklâl-i Osmanî mecliste tartışılmış ve millî bayramlardan biri olarak addedilmişti. Mehmet Ziya Bey'in doğum tarihi kesinlik kazanmış olmamakla birlikte sicilli-i ahval kayıtlarına göre 1283(1866-1867)'de doğduğu belirtilirken Mehmet Ziya Bey'in oğlu Celal Ergun babasının doğum tarihini 1871 olarak vermektedir.⁴⁰ İhtifalci Mehmet Ziya Bey Süleymaniye'de dünyaya gelmiştir. Babası Tokat Evkâf-ı Hümayun Müdürü Osman Vafî Efendi'dir. Büyük dedesinin de Saray Baltacıları Kethüdasından, yine dedesi Eyyubî Hafız Civan Mehmet Ağa'nın ise Rikâb-ı Hümayun peyklerinden olduğu, III. Selim öldürüldüğünde, II. Mahmut'un saraydan kaçırılmasında rol oynayan saray görevlilerinden olduğu belirtilmiştir.⁴¹ Mehmet Ziya Bey Mekteb-i Sultani'den (Galatasaray Lisesi) 1886 yılında mezun olmuştur. Burada Fransızca ve İtalyancayı öğrenmiştir. Ardından bugünkü Mimar Sinan Üniversitesi'nin ilk nüvelerinden olan Mekteb-i Sanayi-i Nefise'den de 1890 yılında mezun olmuştur. Buradaki öğrenciliği sırasında Maliye Nezareti Muhasebe-i Umumiye, Defter-i Kebir-i Umumi kısmında stajerlikle memuriyete başladı. 14 Ağustos 1889'da Gümülcine İdadisi Tarih-i Umumi ve Hikmet-i Tabiyye Muallimi olarak öğretmenliğe başladı. Sonra da

⁴⁰ Semavi Eyice, "Mehmet Ziya (İhtifalci)", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.5, İstanbul 1994, s. 369.

⁴¹ A. g. e., s. 369.

sırasıyla Edirne, Tekirdağ, Halep, Konya, Bursa, Midilli İdadilerinde dersler verdi.⁴² Yine İstanbul'da çeşitli okullarda da dersler verdi. Ancak onun asıl hayali İstanbul ile ilgilenmekti. Bu konuda onun için önemli bir basamak 1911'de İstanbul Şehri Muhipleri Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer alması olmuştur. Bu cemiyet onun İstanbul hakkında araştırma yapmasına ve kendini bu alanda geliştirmesine yardımcı olmuştur.

Mehmet Ziya Bey bir taraftan İstanbul'daki tarihî eserleri inceliyor, diğer taraftan da bu eserlerin korunması için çaba harcıyordu. Ayrıca önemli görevlerde de bulunmuştu. Bunlardan birisi de İstatistik İdaresi Genel Müdürlüğü olmuştur. Burada önemli çalışmalar yapmış ve Avrupa istatistikleri tarzında ilk defa bir gerekçeli yıllık proje ile rehber hazırlamıştır. İstanbul'u araştırırken kendisini en fazla geliştirmiş olduğu kurum olan İstanbul Eski Eserleri Koruma Encümenine seçildi. Encümende İstanbul ile ilgili birçok eseri incelemiş notlar almış, resimlerini çekmiş varsa kopyalarını almıştı. Burada ünlü tarihçi Halil Eldem ile birlikte çalıştı. Yine Maarif Nezareti'nde ve dönemin önemli tarih araştırma merkezlerinden olan Tarih-i Osmanî Encümeni'nde çalıştı.⁴³

Mehmet Ziya Bey devletin çeşitli kademelerinde, önemli görevler üstlenmiş ve İstanbul'u anlatan önemli eserler ortaya koymuştu. Ancak kendisinin bir diğer önemli özelliği ise ona ihtifalci kimliğini kazandıran Türk Tarihi'nin önemli günlerini, kişilerini ve olaylarını anmak amacıyla törenler ve anma etkinlikleri düzenlemesi olmuştur.⁴⁴ Türk milletinin ve Osmanlı Devleti'nin ardı ardına almış olduğu yenilgilerin artması ve bunun da halkta yaratmış olduğu manevi çöküntüyü gidermek, devletin ve milletin birlik bilincini yükseltmek, gelecek kuşakların bu bilinçle yetişip tarihine sahip çıkmasını sağlamak amacıyla benzerlerine birçok ülkede, özellikle Avrupa'da rastlanan anma törenleri yapmıştır. II. Meşrutiyet'ten hemen sonra böyle bir bayramı bir millî bayram olarak kutlatmak istemesinin de temelinde bu vardır. İhtifalci Mehmet Ziya Bey, Barbaros Hayrettin Paşa, Sokullu Mehmet Paşa, İstanbul'un Fethi, İstanbul'un kurtuluşu gibi tarihi kişilerin ve

⁴² Semavi Eyice, "İhtifalci Mehmet Ziya", **D.İ.A.**, C. 21, İstanbul 2000, s. 559 .

⁴³ Semavi Eyice, "İhtifalci Mehmet Ziya", **D.İ.A.**, C. 21, İstanbul 2000, s. 559, ayrıca bakınız; Semavi Eyice, "Mehmet Ziya (İhtifalci)", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.5, İstanbul 1994, s. 369.

⁴⁴ **A. g. e.**, s. 559.

olayların yıldönümlerini hazırlayarak, Türk Tarihi'nin tüm halka ve gelecek kuşaklara öğretilmesine yardım etmiştir.⁴⁵

“...İhtifalci Mehmet Ziya ki imparatorluğun inhitat devrinde, yıllarca içerden ve dışarıdan zehirli gaz hücumu yapan yabancılığın millî hüviyetimizi bize unutturur gibi olduğu sırada tehlikeyi gören tek tük münevverlerden biriydi ve içtimai sıhhatimizi bize tekrar kazandıracak davayı herkesten önce ve en iyi sezmiş olan büyük insandı...”⁴⁶ sözleri İhtifalci Mehmet Ziya Bey'in millî hafızayı taze tutmaktaki çabalarını gösteren değerlendirmelerden biri olmuştur.

İhtifalci Mehmet Ziya Bey'in eserleri kendisini adadığı İstanbul ile ilgili eserlerinin yanı sıra ilgi duymuş olduğu Mevlevilik ve seyahatleriyle ilgili yazmış olduğu eserlerden oluşmaktadır. Başlıca eserleri arasında:

- 1- Tarih-i Sanayi (İstanbul 1309). Bu eserini II. Abdülhamit'e sunmuş ve gümüş liyakat ve dördüncü rütbeden Osmanî nişanı ile taltif edilmişti.
- 2- Vesika-i Kadime-i Edebiye- Bursa 1313
- 3- Resimli İlm-i Nebatat- İstanbul 1313
- 4- Alem-i İslamiyet Tarihi: Açe Tarihi- İstanbul 1316
- 5- Kariye Cami-i Şerifi- İstanbul 1326
- 6- Bursa'dan Konya'ya Seyahat- İstanbul 1328. Bu eserinde Bursa, Bilecik, Bozüyük, İznik, Eskişehir, Kütahya, Akşehir ve Konya'nın eserleri ve tarihi resimli olarak anlatılmaktadır.
- 7- Yenikapı Mevlevihane'si
- 8- İstanbul ve Boğaziçi, Bizans ve Osmanlı Medeniyeti'nin Âsar- 1 Bakıyyesi I-II, İstanbul 1326, gibi eserler sayılabilir.

1.2. İstiklâl-i Osmanî Bayramı'nın Meclis-i Mebusan'da Tartışılması

İstiklâl-i Osmanî Bayramı, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu çalkantılı bir zamanda devleti ayakta tutmak, uyrukları arasında kaynaşma yaratmak ve halkta millî duyguları tekrar canlandırıp onları harekete geçirmek için ortaya atılmış ve benimsenmiştir.

⁴⁵ A. g. e., s. 559.

⁴⁶ Nizamettin Nazif, “İhtifalci Ziya Bey Merhum”, **Yenigün**, Yıl: 1, S. 3, 25 Mart 1939.

İstiklâl-i Osmanî ilk olarak İhtifalci Mehmet Ziya Bey tarafından gündeme getirilmiş ve bir mektup ile İzmit Mebusu Ahmet Müfit Efendi aracılığıyla Meclis-i Mebusan'a 8 Kânun-ı sâni 1324 (21 Ocak 1909) Perşembe günü 16. oturumda *“Osmanlıların istiklâllerini ilan ettikleri Kânun-ı sâni'nin 14. gününün eyyam-ı mahsusa-i milliyeden(özel millî günler) meyanında ithaline dair takriri”* şeklindeki kanun teklifi olarak verilmişti. Bunun üzerine Meclis-i Mebusan Reisi Ahmet Rıza Bey'de oya sunmuş, meclisin genelinin oyuyla görüşülmesine karar verilmiştir.⁴⁷ Ahmet Müfit Bey tarafından verilmiş olan bu takrir Meclis-i Mebusan'da 13 Kânun-ı sâni 1324 Salı günü yapılmış olan 18. oturumda görüşülmüştür. Kanun teklifi Ahmet Müfit Bey tarafından bizzat okunmuş, soru üzerine teklifin kendisine Maarif memurlarından Mehmet Ziya Efendi tarafından geldiğini belirterek tartışmaya açmıştır.⁴⁸

Meclis-i Mebusan'da görüşülen bu kanun teklifi ile ilgili şu görüşler ön plana çıkmıştır:

- 1- İstiklâl-i Osmanî'nin bayram olarak kabul edilmesini isteyen görüş,
- 2- İstiklâl-i Osmanî yerine II. Meşrutiyet'in ilan tarihi olan 10 Temmuz (23 Temmuz)'un millî bayram olarak kabul edilmesini isteyen görüş,
- 3- Hem İstiklâl-i Osmanî'yi hem de Meşrutiyet'in ilanını millî bayram olarak kabul edilmesini isteyen görüş,
- 4- Bu günleri tartışıp ilan etmenin zaman kaybı olduğunu düşünen görüş,
- 5- Tüm bunların dışında tartışmalara usul yönünden itiraz ederek bu günlerin bayram kabul edilmesi için kanun layihasının olmadığını bunun için devreye Bab-ı Âli'nin girmesini belirten görüş

Bu görüşlere bakıldığında İstanbul Mebusu Hüseyin Cahit Bey, İstiklâl-i Osmanî gibi birçok önemli gün olduğunu belirterek, şu an daha önemli bir gün var diyerek Meşrutiyet'in yeniden ilan edilmesini millî bayram olarak kutlanmasını önermiştir. Hüseyin Cahit Bey düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir:

“ Tarih-i Osmanîmizi tetkik edecek olursak, bu mefahir-i milliyi pek çok buluruz. Halbuki bizim için en büyük medar-ı iftihar, 10 Temmuz tarihidir...” diyerek Meşrutiyet'in ilanını işaret eder ve “...bir yevm-i millî ittihaz edeceksek daha ziyade

⁴⁷ **Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi(MM ZC)** , C. 1, D. 1, İ. 16, (8 Kânun-ı sâni 1324) , 1982, s. 285.

⁴⁸ **MM ZC**, C. 1, D. 1, İ. 18, (13 Kânun-ı sâni 1324) , 1982, s. 319-320.

bunun Osmanlılara şamil olmak üzere 10 temmuz tarihinin kabulünü teklif ederim ve tarih-i istiklâl, yeni teşekkül eden milletler için belki bir hatıra olabilir. Fakat Osmanlılar gibi altı asırlık bir milletin, payidar olmuş bir milletin altı asırlık tarihini arayıp çıkarmaktansa henüz başlangıçta bulunan böyle bir günde böyle bir tarih-i hürriyetin kabul edilmesi daha münasip olur zannederim.”⁴⁹ sözleriyle Meşrutiyet’in ilan tarihinin tüm halkı daha fazla kucaklayacağını belirtmiş ve devletin altı asırlık tarihine vurgu yaparak böyle bir günün tespitinin zorluğuna dikkat çekmek istemiştir.

Hüseyin Cahit Bey gibi aynı görüşü paylaşan, yani meşrutiyetin tekrar ilanının millî bayram olarak kabul edilmesini isteyenlerden birisi de İstanbul Mebusu Kozmidi Efendi olmuştur. Ona göre:

“... Tarih-i millîmiz tetkik edilirse bütün millet-i osmaniyeye cidden parlak olacak bir takım müsadüfî nazarımız olur. Elbette devlet-i Osmaniye’nin istiklâli tarihi, tarih-i millîmiz için mühim bir vukuat teşkil eder, fakat bugünkü halimiz bir hal-i tereddüttür. Bugün devlet için 10 Temmuz tarihini, yeni siyasi hayatın mebdeî olmak üzere kabul etmek mecburiyetindeyiz... Bursa’nın fethi, feth-i Konstantiniyye gibi vekâyi de Tarih-i Osmanî için pek parlak vekâyidir. Bunların her birini bir yevm-i mahsus olarak kabul edersek bütün günleri bayramlara hasretmemiz lazım gelir...”⁵⁰ diyerek Hüseyin Cahit Bey’in fikrine katılmış ve her gün gibi İstiklâl-i Osmanî de önemlidir, ancak her önemli olayı bayram olarak ilan edemeyiz şeklinde görüşünü belirtirken, aynı zamanda her şeyi ile siyasi tarihin önemli bir günü olan 10 Temmuz’un millî bayram olarak ilan edilmesini istemiştir.

Hüseyin Cahit Bey ve Kozmidi Efendi gibi Meşrutiyet’in ilanının bayram olarak ilan edilmesini isteyen bir başka isim de Sinop Mebusu Yusuf Kemal (Tengirşek) Bey olmuştur. Yusuf Kemal Bey, önce Osmanlılık ideolojisinin tanımını yaparak konuşmasına başlamıştır. Böylece neden 10 Temmuz’un millî bayram olarak ilan edilmesi gerektiğini anlatmıştır. Ona göre:

“ ... böyle bir gün yapılmasından maksat, bütün bütün Osmanlı efrâdı arasında Osmanlılık esasının teyididir. Yani o gün bütün Osmanlı efrâdı yek diğerini tebrik etsin, yek diğerine sarılsın ve günü bir meserretli gün addetsinler de, o da bir istifade temin etsindir, başka bir şey değildir...” sözleriyle millî bayramların teklif edilmesinin nedenini belirtirken sözlerine millî bayram yapılacak günün kendisinde şu nitelikleri barındırması gerektiği üzerinde durmuştur:

⁴⁹ MM ZC, a. g. y., s. 320.

⁵⁰ MM ZC, a. g. y., s. 320.

“ tarih-i Osmanî çok bir mefâhire mâlidir. Yalnız bir nokta var ki, İyd-i millî ittihaz olunacağı gün iş şu kaideyi cami’ olmalıdır. Yani bütün efkâr-ı millete, bütün efkâr-ı milletin huludunda bir tesir husule getirilmeli ve o efrâd-ı millet de yek diğerine bir cihet-i vahdetle müttehit olduklarını anlamalıdır. İyd-i millî budur zannederim. Bu esasları düşünecek olursak, tarih-i istiklâlîmiz bizim için daima muhterem ve mukaddes olmakla beraber bu gibi âyâdın taahhüdü caiz görülmediğinden dolayı 10 Temmuz tarihinin kabulü zannederim daha muvafıktır. Zannederim maksadı da daha ziyade temin eder.”⁵¹

Ayrıca bir süre sonra tekrar söz alan Yusuf Ziya Bey 10 Temmuz’un millî bayram olarak kabul etmenin meclis için bir zorunluluk olduğunu ifade ederken; padişahların tahta geçmesi ve şehzadelerin doğumunun geçmişte de bir millî bayram gibi kutlandığını, dolayısıyla bize hayat veren 10 Temmuz tarihinin de hürriyet tarihi olarak kutlanması gerektiğini sözlerine eklemiştir.

“Tarih-i hürriyeti bir bayram olarak addetmemek Osmanlılar için büyük bir zuldür. Bunun kabul edilmemesine itiraz ederim. Her vakit bayram olacaktır. Bu Osmanlı meclisince red olunamaz”⁵² diyerek kesinlikle meclisin bu günü kabul etmesinin gerekliliğini en açık şekilde ifade eden kişi olmuştur.

Meclis-i Mebusan tartışmalarında bir taraftan da İstiklâl-i Osmanî’yi millî bayram olarak kabul edilmesini isteyen görüş ön plana çıkmıştı. Bu görüşü savunanların dayandığı temeller arasında Osmanlı Devleti’nin kuruluşunun önemi, geçmişinin büyüklüğü gibi konular yer almıştır. Bu görüşü savunanlardan Kütahya Mebusu Abdullah Azmi Efendi konuşmasında:

“ Mefahiri milliyeden bu gibi eyyamın taaddüt etmesi hiçbir mazarratı mucip değildir. 400 çadır halkından büyük bir devlet-i kavîyyü’ş-şekime teşkil edilmesi büyük bir mesele, ehemmiyetle nazar-ı dikkate alınacak bir meseledir. 10 Temmuz tarih-i millimizden mefahir-i millimiz addedildiği gibi, 699 senesi kameriyesi de böyledir. Ben deniz sadece sene-i kameriye olmasını teklif ederim...”⁵³ sözleriyle İstiklâl-i Osmanî’nin millî bayram olarak ilan edilmesini istemiştir.

Meclisteki mebuslardan bir kısmı ise hem İstiklâl-i Osmanî’nin hem de Meşrutiyet’in yeniden ilan edildiği tarih olan 10 Temmuz tarihinin millî bayram

⁵¹ MM ZC, a. g. y., s. 321.

⁵² MM ZC, a. g. y., s. 323.

⁵³ MM ZC, a. g. y., s. 320.

olarak kabul edilmesini istemişlerdir. Bu görüş üzerinde yoğunlaşan mebuslardan biri Kütahya Mebusu Cemal Bey'dir. Cemal Bey konuşmasında:

“ Bir çocuk dünyaya geldiği vakit, tarih-i velâdeti nasıl zaptolunursa, bizim tarih-i istiklâlîmiz olan 699 tarihi de tarih-i velâdetimiz demek olduğundan o suretle zaptolunmalıdır. 10 Temmuz tarihi de sini rüşde vasıl olduğumuz, hürriyete nail olduğumuz zamandan her ikisi de âyâd-ı milliyeden addolunmak lazım gelir ”⁵⁴sözleriyle bu iki günün millî bayram olarak kabul edilmesi yönünde görüş bildirmiştir. Aynı görüşü paylaşanlardan biri de Biga Mebusu Arif İsmet Bey olmuştur. Arif İsmet Bey konuşmasında: “... Osmanlıların tarih-i istiklâlî zaten tarihte mukayyettir, tarih bunun azamet ve haşmetini kaydetmiştir. Bu ehemmiyet bununla tahayyün ediyor...” derken konuşmasına meşrutiyet'in ilanı ile Osmanlı'nın kuruluşu arasında bağ kurarak sözlerine şöyle devam etmiştir: “...eğer bu aşiret, cihangirane bir devlet çıkarmamış olsaydı, biz bu 10 Temmuz tarihine müsadif olmayacaktık...”⁵⁵

Tartışmalar sırasında Meclis-i Mebusan'da ayrıca İstiklâl-i Osmani'nin kesin günü konusunda tartışmalar olmuştur. Bu konu sadece mecliste değil gazetelerde ve dergilerde de tartışma konusu olmuştur. Meclis-i Mebusan'da, Hüseyin Cahit Bey, Osmanlı'nın kuruluşunun altı asırlık bir tarihten çıkarmanın zor olduğunu belirtirken aynı görüşte olan Gümölcine Mebusu İsmail Hakkı Bey, 10 Temmuz meselesinde de tarihin sorun olduğunu, çünkü Kanun-ı Esasi'nin ilk olarak 1293 tarihi (1876) Zilhiccesi'nin 7'sinde ilan edilmiştir, dedikten sonra bu tarihin dikkate alınmasını istemiştir. Ama bu konunun Layiha Encümeni'nce çözüleceğini düşünmüştür. Bu günün belirlenmeyişinden millî bayram olarak ilan edilmesinin yanlış olduğunu belirtmiştir. O'na göre asıl önemli nokta Osmanlı'nın kuruluşu olan İstiklâl-i Osmani'dir. Bu konuda ise:

“ İstiklâl meselesinde, İstiklâl-i Osmani'nin iyd-i millî addolunması meselesinde de yine birçok müşkilat ortaya çıkacak mesela ez cümle 699 tarihini bir yevm-i mahsus addedersek bir gün koymak gerekecek, halbuki o gün muayyen değildir. Bizim istiklâlîmiz 698- 699 tarihindeki istiklâlîmizi kendimizce tarih-i istiklâl addettiğimiz üzerinde Sultan Osman'ın kendi kendine hükümet etmesidir ki bunun için bir gün yoktur. Onun için her nereye müracaat edersek bir gün bulamayız, daha bir şey mevcuttur ki 1 sene takribi olarak sene-i millîye olamaz, iyd-i millî olamaz. 696 tarihi tabl ve alem irsali tarihini nazar-ı itibara

⁵⁴ MM ZC, a. g. y., s. 321.

⁵⁵ MM ZC, a. g. y., s. 321.

alırsak o vakit müstakil değildik, yani 4 suretin dördünde bir takım müşkilat var...” diyerek şöyle devam etmiştir:

“...hazineyi beyhude yere mutazarrır etmekten ve ahaliyi sevk ve şadiye alıştırmaktan ise bunlar hafıza-i millete muhterem kalsın bu yolda saklansın. Ayrıca icra-yı şadıman edilmesin...”⁵⁶

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu konusunda görüş bildirenlerden birisi de Biga Mebusu Arif İsmet Bey olmuştur. Ona göre Osmanlı Devleti'nin kuruluşu tarihi: “...hutbe-i istiklâl-in kuruluşu ile başlar, İstiklâl-i Osmanî oradan başlar, o günü tarih-i âyâd-ı milliyemiz meyanında ithal etmeliyiz...”⁵⁷ diyerek ilk hutbenin okunduğu günü, Osmanlı Devleti'nin kuruluş günü olarak belirtir. Kuruluş günü tartışmalarına katılan isimlerden birisi de Kütahya Mebusu Abdullah Azmi Bey'dir. Ona göre de Osman Gazi adına okutulan ilk hutbenin tarihi Osmanlı'nın kuruluş günü olarak anlaşılmalıdır.

Mebusların görüşlerinin bir kısmı ise Osmanlı'nın kuruluşunun hem zaman hem de mali açıdan külfetli olduğunu belirtmişlerdir. Bu görüşü savunanların üzerinde durdukları temel nokta; devletin siyasi ve mali açıdan zor bir dönemden geçtiği ve bu yüzden de bayramlarla hazineye mali yük getirmemesidir. Bu görüşü savunanlardan biri Erzincan Mebusu Osman Fevzi Efendi olmuştur. Kendisi

“ Eyyâm-ı muayene-i kadime üzerinde 10 Temmuz tarihini de ilave ile yevm-i mahsus ve meserret addolunması münasiptir, ancak hiçbirinde bir takım masarif-i zâide ihtiyar olunmayarak hazine-yi celîleyi ızrara mahal bırakmamalıdır...”⁵⁸ sözleriyle düşüncelerini dile getirmiştir.

Yine görüşlerini mali temele dayandırarak açıklayanlardan biri de Tokat Mebusu İsmail Paşa'dır. İsmail Paşa durumu hem zarar hem de boşuna zaman kaybı olarak yorumlamaktadır.

“ Şimdi bugün tarihi düşünecek vakit değildir, o gibi evrak okuyacak vakitimiz değildir. Maliyemizi ıslah etmek günüdür. Maliyemizi para ile dolduracak ordumuzun ıslahını düşünecek, istiklâlimizi taht-ı temine alacak onları düşüneceğiz.

⁵⁶ MM ZC, a. g. y., s. 322.

⁵⁷ MM ZC, a. g. y., s. 321-322.

⁵⁸ MM ZC, a. g. y., s. 321.

Bu gibi teferruat her işimiz bittikten sonra olmalıdır, rica edelim vakit geçirmeyelim”⁵⁹ şeklindeki açıklama alkışlarla kesilmiştir.

Meclisteki bir diğer tartışılan husus da usul yönünden olmuştur. Tokat Mebusu İsmail Paşa ve Konya Mebusu Mehmet Vehbi Efendi, kanun teklifinin önce Kanun Şubesi’ne havale edilmesini, heyet kabul ederse kabul edilebileceğini ve bunun dışında görüşülmesinin zaman kaybı olduğunu belirtmişlerdir. Kanunun bu şekilde mecliste görüşülmesine karşı çıkmıştır. Yine konuya dahil olan İzmir Mebusu Aristidi Paşa ve Dersim Mebusu Lütfi Fikri Bey, kanun teklifi önce encümene gitmeli ve millî bayram olmalı mı, olmamalı mı sorulmalıdır, demişlerdir. Bunun üzerine Meclis-i Mebusan Reisi meselenin encümene havalesini oya konup kabul edilince teklif Lâyiha Encümenine havale edilmiştir.⁶⁰

Lâyiha Encümeni’nin 19 Mayıs 1325 (1 Haziran 1909) Salı günü 84. Oturumda, Meclis Başkanı’nca okunan karar şöyleydi:

“Riyaset-i Celileye

İstiklâl-i Osmanî tarihine denk gelen Rumî Kânun-ı sâni’nin on dördüncü gününün kutlanması ve saygı gösterilmesi isteğini açıklayan Maarif Nezareti Levazım Dairesi Müdür Yardımcısı imzasıyla İzmit Mebusu Ahmet Müfit Bey’e gönderilen 5 Kânun-ı sâni 1324 tarihli telgrafnâme Ahmet Müfit Bey tarafından 8 Kânun-ı sâni 1324 (21 Ocak 1909) tarihli lâyiha ile Makam-ı Âli riyasete takdim ve adı geçen tarihin önemli olayı kaydıyla her sene bugün de diğer özel bayramlara birçok şenlik düzenlenmesi gereği teklif edildiğinden adı geçen lâyiha Heyet-i Umumî kararı ile Encümenimize bırakılmıştır. İncelenerek Osmanlı Devleti’nin ortaya çıkış tarihi, ilk bağımsızlık millî övünçlerimizi gerekli, mutlu ve mübarek olayların hepsinden olup, Meşrutiyet’in serbest olan usulü ve Osmanlı’nın millî hakimiyetine ait olan Kanun-ı Esasi’mizin tekrar ilanına 10 Temmuz tarihinde meydana gelen güçlü başarılarımızı kutlanmaya değer olduğundan bunların her biri özel bir gün olmak üzere herkesin kabul ettiği işlerden ise de esasen özel bayramlar ve günlerin sıklığı uygun görülmemiş ve öncekilerin de araştırılmasına uyarak eski çeşit çeşit bayramların olağanüstü hatırlatmalara tabi tutulmadıkları akla gelmiştir. Ancak adı geçen tarihlerden yalnız On Temmuz tarihi her sene resmi millî bayramlarımızdan sayılıp, şenlik yapılırsa bu şekilde adı geçen bayramın aslı ve önemi, halkın hatırasına işlenmiş olarak kalır. Kanun-ı Esasi’mizin ilâmâşâallahi teâlâ devamı yüceltilmesine genel bir zemin hazırlamış olma faydası düşünüldüğünden ve kamuoyunun eğilimi de bu noktada olduğundan bu konuda özel bir

⁵⁹ MM ZC, a. g. y., s. 321.

⁶⁰ MM ZC, a. g. y., s. 323.

kanun lâyihası yapılmak üzere Sadaret Makamına gönderilmesinin Heyet-i Umumiye kararına bağlı bulunduğu ekseriyetle konuşuldu.

24 Kânun-ı sâni 1324
(6 Şubat 1909)
Lâyiha Encümeni Reisi
Canik Mebusu
Abdullah⁶¹

Layihâ Encümeni almış olduğu bu karar ile Osmanlı Meclis-i Mebusanı teklif edilen İstiklâl-i Osmanî bayramı yerine 10 Temmuz 1908 (23 Temmuz 1908) tarihinin millî bayram olarak kutlanmasına karar verilmiştir. Bu karardan sonra Meclis-i Mebusan bunu Sadarete 20 Haziran 1325 (3 Temmuz 1909) tarihinde sunmuş ve 10 Temmuz'un millî bayram olarak kutlanmasını bildirmiştir. Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa imzalı emirde 10 Temmuz tarihinin resmi millî bayramlardan sayılması ve her sene bu tarihte resmi şenlikler yapılmasını uygun gören kararı bildirilmiştir.⁶²

1.3. İstiklâl-i Osmanî Bayramı Tartışmaları ve 30 Kânun-ı Evvel Tarihi'nin İstiklâl-i Osmanî Bayramı Olarak Benimsenmesi

1.3.1. Çağdaş Kaynaklarda Osmanlı'nın Kuruluşu ve Kökeni Meselesi

İstiklâl-i Osmanî bayramı ilan edilmesi konusu ilk defa olarak ortaya atıldığında gündeme gelen en önemli konu Osmanlı Devleti'nin kuruluşu meselesiydi. Osmanlı Devleti ne zaman kurulmuştu? Ertuğrul Gazi'nin ataları kimlerdi ve nereden gelmişlerdi? gibi konular üzerinde en çok tartışılan ve yazıların konuların başında gelmekteydi. Osmanlı'nın kuruluşu bayramının II. Meşrutiyet'ten hemen sonra ilan edilmesi için Meclis-i Mebusan'a sunulmuştu. Ancak kuruluş tarihi meselesi kafalarda belirgin olmayan bir görüntü vermişti. Bu durum 1913 tarihinde ve sonrasında da sürdü. 1913'te Darülfünun öğrencileri tarafından İstiklâl-i Osmanî bayramı 30 Kânun-ı evvel tarihinde kutlanmaya başlanmıştı. Neden 30 Kânun-ı evvel tarihinde kutlanmaya başlanmıştı? 30 Kânun-ı evvel tarihini işaret eden bir belge var mı? Tüm bu sorulara yanıt aranmaya çalışıldı ve bu yönde dönemin gazete

⁶¹ MM ZC, C. 4, D. 1, İ. 84(19 Mayıs 1325), 1982, s. 86.

⁶² Fahri Taş, "Türk Meclislerinin Kabul Ettiği Bayramlar", **Türkler**, C. 16, Ankara 2002, s. 354.

ve dergilerinde yazılar yazılmaya başlandı. Osmanlı Devleti'nin kuruluş tarihi meselesinde öncelikli olarak, kuruluş tarihlerine rastlayan yazarların veya vekainüvislerin kitaplarına bakılmak istenmişti. Ancak o dönemle ilgili olan ve ortaya atılan kaynakların birçoğu, Osmanlı'nın, kuruluş dönemi olarak belirtilen dönemden yüz, yüz elli yıl sonrasına dayanmaktaydı. Altı asırlık bir imparatorluğun geçmişi, günümüz tarihçilerinde olduğu gibi o dönemin tarihçilerinde de önemli bir ilgi uyandırmıştı. Kuruluş hikayesi geçmişten günümüze bazı farklılıklar gösterilerek anlatılmaktadır. Olay örüntüsü genel olarak aynı olmakla birlikte bazı farklılıkları vardı.

Türkler Anadolu'ya 1071 Malazgirt Savaşı ile birlikte büyük kitleler halinde girmeye ve bunun etkisiyle Anadolu'daki nüfusu hızla değiştirmeye başlamışlardı. Anadolu'nun coğrafi konumu da göz önüne alındığında Türk boylarının buraya gelmeleri ve karşılarında ırk ve din olarak farklı bir toplum bulmaları, onlarla mücadeleleri Türklerin Anadolu'ya yerleşmelerinde önemli olmuştur. Ancak burada Türk ağırlığını pekiştiren en büyük etken Selçuklu Devleti'dir. Selçuklu Devleti XI. yüzyıldan sonra hızla Anadolu'ya egemen olmuştu. Ayrıca onların buraya yerleşmelerine yardımcı olan etkenlerden birisi de yıllardır sömürülmekte olan ve ağır vergiler altında ezilen yerli halka uygulamış oldukları hoşgörülü politika sayesinde kendilerini kabul ettirmeleri olmuştur. Bu dönemde Anadolu'da var olmayan siyasî birlik, Türklerin Anadolu'ya girmesiyle beraber sağlanmış oluyordu.⁶³ Ancak bu durum fazla sürmeyecekti. Çünkü XIII. yüzyılın ikinci Çeyreğinde Moğollar Anadolu içlerine kadar yayılacaklar ve 1243 yılında Selçuklularla yapacakları Köseadağ Savaşı neticesinde, galip gelecekler ve Anadolu'ya egemen olacaklardır. Anadolu Selçuklu hükümdarı ise Moğollara bağlı onlara vergi veren bir çeşit vali konumuna düşecekti.

Selçukluların bu şekilde güçsüz duruma düşmesinden yararlanan mansıp sahibi beyler ise bağımsızlıklarını ilan etmeye başladılar. Ancak bir taraftan da Moğol istilasıyla birlikte beylikler daha batıya Bizans sınırına doğru kayıyorlardı. Bu bölgede bulunan beylikler birer uç beyliği konumuna geldiler. Anadolu'nun kuzeyinden güneyine inen bir çizgi gibi Kızılırmak'ın batısına kaymışlardı. Bu uç

⁶³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C. 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1947, s. 3-4.

beyleri arasında Karaman, Germiyan, Eşref, Karesi, Candar, Hamidoğulları ve Osmanoğulları beylikleri meydana gelmişti.⁶⁴

Osmanlı Beyliği'nin soyunun Türk boylarından Oğuzların, Günhan kolunun Kayı boyuna mensup olduğu bilgisi günümüz kaynaklarında yer almaktadır. Bazı tarihi kaynaklarda Ertuğrul Gazi'nin babasının Süleyman Şah olduğu tezi yer alırken, bazılarında ise Ertuğrul Gazi'nin babasının Gündüz Alp olduğu belirtilmektedir. Bunlardan Dimitri Kandemir, Süleyman Şah'ın ölümünden sonra dört oğlunun, yani Ertuğrul(Tuğrul), Sungur Doğan, Gündoğdu ve Dündar(Dindar)'ın babalarından kalan toprakları paylaştığını belirterek Ertuğrul ve Dündar'ın Sırmalıçukur denilen bir yerde çadırları kurduğunu belirtir.⁶⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı ise Ertuğrul Gazi'nin babasının kim olduğu konusunda kroniklerin hataya düştüğünü belirtirken, yapılan araştırmaların yeterli olmadığını yeni buluşlara ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir. Kroniklere de yer veren Uzunçarşılı; Aşıkpaşazâde, Neşrî, Oruç Bey, İdris Bitlisî, Bayatî, Lütfî Paşa, İbn-i Kemal, Hoca Saadettin gibi yazarların Ertuğrul Gazi'nin babasını Süleyman Şah olarak gösterdiklerini söyler. Ancak diğer taraftan da Tevkii Mehmet Paşa, Enverî, Edirneli Ruhî, Halkondil gibi yazarların da Ertuğrul Gazi'nin babasını Gündüz Alp olarak gösterdiklerini belirtir. Kendisi ise Süleyman Şah'a bağlanan olayların tarihi gerçeklere uymadığını belirterek bu ismin Gündüz Alp olabileceği üzerinde durmuştur.⁶⁶

İlk kroniklerde anlatılan kuruluş hikayeleri destansı bir şekilde anlatılmıştı. Bu yönde yazılmış ilk Osmanlı kroniği Ahmedî'nin kroniği olmuştur. Ahmedî, Osmanlı'nın kuruluşu hikayesini genel itibarıyla Selçuklu Sultanı Alaeddin ile başlatır ve Ertuğrul, Gündüz Alp ve Gök Alp'in onun yoldaşları olduğu belirtilmekteydi. Ertuğrul tarafından yerleşilen yer olarak Konya, Sultanönü (Sultanöyüğü) geçer. Sultan Alaeddin'in Tatarlar üzerine yürümesinden sonra uç bölgesindeki gaza faaliyetlerini Ertuğrul'a bıraktığını naklede. Sonra Ertuğrul'un Söğüt'ü aldığını ifade eder.⁶⁷ Bu durum günümüz tarihçilerinin çoğunda kabul edilmiş bir durumdur ancak zincirleme olaylar sürecinin ilk halkasıdır. Kuruluş serüveni diğer kroniklerde hemen hemen aynıdır.

⁶⁴ A. g. e., s. 5.

⁶⁵ Dimitri Kantemir, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi I**, çev. Özdemir Çobanoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1979, s. 6.

⁶⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a. g. e.**, s. 23.

⁶⁷ Feridun M. Emecen, **İlk Osmanlılar ve Anadolu Beylikler Dünyası**, Kitabevi, İstanbul 2001, s.4-5.

Yine Yazıcızâde eserinde Osmanlıların Kuruluşunu onların Selçukluların hizmetine girmesiyle başladığını belirtiyor. Osman'ın oğullarından birini Sultan Gıyasettin'in hizmetine verdiğini belirtir. Anadolu'da Sülemiş isyanından bahseder ve Gazan Han'ın Rum Sultanlığını Feramuzoğlu Alaeddin Keykubat'a verdiğini Kastamonu, Sinop, Samsun'dan İznik, Karasi, Saruhan'a kadar olan yerleri Sultan Mesut'un Oğlu Gazi Çelebi'ye verdiğini belirttikten sonra Osman Gazi'nin durumuna döner.⁶⁸ Artık Selçuklu Devleti zayıflamaya başlayınca, Anadolu'nun uç kesiminde güçlenmiş olan beyler birer birer bağımsızlıklarını ilan etmeye başlarlar. Bu suretle önce Osman Gazi'nin yanına giderler. Çünkü Osman Gazi hem uygulamış olduğu gaza politikasıyla hem de cesareti ve dürüstlüğü ile diğer beyler arasında ün kazanmış bir isimdi. Ayrıca beyler Osman Gazi'nin yanına gittiklerinde sundukları gerekçede belirttikleri gibi Osmanlılar Oğuzların Kayı boyundan gelmekteydi. Bu nedenle de hanlık ve padişahlığın Kayı boyu varken diğerlerine değmeyeceğini Selçuklu sultanlarından kendilerine medet olmayacağını, sultan I. Alaaddin'in zamanında onlara iyi gözle baktığını bu nedenle hanlığın Osman Gazi'ye yakıştığını belirtirler. Osman Gazi'de teklifi kabul eder ve Oğuz töresine göre biat töreni yapılarak tören tamamlanır. Osman Bey 699'da Bilecik'i zapteder ve ünü her tarafa yayılır.⁶⁹

Bir diğer kronik olan Enverî, Oğuz temeline dayalı bir tarih anlatır. Ancak bu kez Mir Süleyman oğlu Şah Melik'in iki oğlu vardır. Biri Gündüz Alp diğeri Gök Alp'tir. Gündüz Alp'in oğlunun adı Ertuğrul'dur. İki kardeş Sultan Alaeddin'in yanına katılır ve onunla Tatarlarla savaşmak için Sultanönü'ne gelip, hem savaşı hem de Sultan Alaeddin'in takdirini kazanır. Buna karşılık Alaeddin bu iki kardeşe Sultanönü'nü⁷⁰ verir. Sonra Gündüz Alp ölünce yerine Ertuğrul geçer.⁷¹

Bu üç kroniğe bakıldığında orta nokta Osmanlı soyunu Oğuzların Kayı boyuna vermiş olmalarıdır. Ayrıca Osmanlıların Sultanönü bölgesine yerleşmeleri konusu olmuştur. Ancak bazı kaynaklarda hanedanın kökeni tam olarak belli değildir. Enverî Şah Melik'i Urfa'dan Sultanönü'ne çıkarırken başka bir kronik olan Şükrullah ise Osmanlıların Selçuklu soyu ile Anadolu'ya Sultanönü'ne geldiğini belirtir. Aynı

⁶⁸ A. g. e., s. 5.

⁶⁹ A. g. e., s. 6.

⁷⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Tac-üt-tevârih'i kaynak göstermek suretiyle " Karacahisar Sancağı ki Sultanönü demekle meşhurdur" diyerek Karacahisar'ın Sultanönü ile aynı yerler olduğunu belirtmiştir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a. g. e.,s. 28.

⁷¹ Feridun M. Emecen, a. g. e., s. 7.

şekilde Oruç, Aşıkpaşazâde, Anonim eserlerde Süleyman Şah'ın Anadolu yoluyla önce Karacahisar'a ve sonra oradan Söğüt çevresine gelmiş olduklarında birleşmektedirler.⁷²

Bu şekilde kronikler temelde Osmanlı'nın kökenini Orta Asya ve Oğuz kökenine dayandırmaktadır. Tüm bu yerli kroniklerin yanında ayrıca çağdaş kaynaklar da yer almaktadır. Bunlardan birisi Pachymeres'tir. Kendisi Osman Bey'den bahseden ilk tarihçi olması dolayısıyla önemlidir. Osman Bey'den tarihi ve siyasi şahsiyet olarak 1301-1302 tarihli Koyulhisar (Bafeus) Savaşı nedeniyle bahsetmektedir.⁷³ Bu kaynakta Osman Gazi'den ilk defa bahsetmesi çağdaş kaynaklardan birisi olması dolayısıyla Koyulhisar Savaşı'nın Osman Gazi'yi üne kavuşturduğu ve bir bey olarak ön plana çıkardığı tezini güçlendirmektedir.

Kronikler Kayıların Ertuğrul öncülüğünde batıya Söğüt civarına geldiklerini onaylamaktadır. Hatta Ertuğrul Gazi'nin mezarının Söğüt'te bulunması bu durumu kuvvetlendirmektedir. Ertuğrul'un Söğüt'e gelmesiyle birlikte Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubat'ın hizmetine girmişti. Kronikler 1231 yılında Selçuklu sınırını ihlal eden İznik imparatoruna karşı giriştiği harekatta Ertuğrul yardım etmişti ve bu sayede Rum ordusunu yendiğini belirtirler. Aynı şekilde Moğollarla yapmış oldukları savaşta, Ertuğrul yine savaşı Selçukluların yanında yer almış ve savaşı kazanmasında büyük rol oynamıştı. Bunun ardından Ertuğrul'un Karacahisar'ı sonra Söğüt'ü aldığını belirtirler. Bunun üzerine Alaeddin Keykubat'ta Söğüt'ü Ertuğrul'a mansıp olarak verdiğini belirtmektedir.⁷⁴

Ertuğrul Bey'in ölümünden sonra yerine vasiyeti üzerine oğlu Osman geçmişti. Osmanlı Beyliği kuruluş sürecinde merkezi Eskişehir'de bulunan Ahîlik'in nüfuzundan yararlanmıştı. Ahî lideri Şeyh Edebali'nin kızını almış ve ilişkilerini kuvvetlendirmişti. Osman Bey'in başa geçmesiyle Selçuklu Sultanı Mesut tarafından 1284 (H. 682/683) yılında kendisine Söğüt bölgesinin iktâ olarak verildiğini belirten bir ferman gönderilmişti. Yine 1289'da da kendisine Eskişehir, İnönü'yü almasıyla bir ferman daha gönderildiği rivayet edilirken fermanla birlikte Osman Bey'in aşiret beyliğinden çıkarak bir uç beyi olduğu tasdik edilmiştir.⁷⁵ Osman Bey fetihlerine

⁷² A. g. e., s. 12-13.

⁷³ A. g. e., s. 27.

⁷⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a. g. e., s. 24-25.

⁷⁵ A. g. e., s. 26.

devam etmiş Karacahisar'ı almış, ardından Mudurnu, Yenişehir gibi yerleri de hakimiyet alanına dahil etmişti. Alaeddin kendisine hakimiyet alameti olarak alem(bayrak), tabl(davul) gibi işaretler göndermişti.(1299/699) Ayrıca adına sikke bastırıp, hutbe okutmasına izin vermişti. Bu durum bazı Osmanlı kronikleri ve daha erken zamanlı tarihçiler tarafından bağımsızlık işareti olarak algılanmıştı. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, bunun Osmanlı'nın kuruluşu olarak algılanmaması gerektiğini, çünkü daha sonra Osmanlı Devleti'nin de kendi emirlerine rütbe ve derecelerine göre aynı alametleri verdiğini belirtir.⁷⁶ Bundan sonra Sultan Alaeddin'in kendi halkı tarafından bir isyan çıkmış (Sülemiş İsyanı) bu isyan neticesinde tüm beyler başsız kalınca serbest hareket etmeye başlamışlardı. Ancak ilk anda Osman Bey Selçuklulara karşı vefasını göstermiş ve doğru anı beklemişti. Diğer beyler onun yanına gelerek kendilerine Sultan olmayı teklif edince Osman Bey de bu teklifi kabul etmişti. Böylece ilk Osmanlı hükümdarı olmuştu. (M.11 Şubat 1300/H.19 Cemaziyelevvel 699)Dimitri Kantemir bu tarihi Osmanlıların kuruluş tarihi olarak vermektedir.⁷⁷

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile ilgili araştırma yapmış isimlerden birisi de Namık Kemal'dir. Namık Kemal'in görüşleri yaşamış olduğu dönem göz önüne alındığında önemlidir. O'na göre Karahisar'ın alınmış olduğu tarih 1289 yılında, Karahisar Tekfuru ile bir kısım esirleri Sultan Gıyaseddin'e göndermiş, o da çok sevinerek Eskişehir'i Osman Gazi'ye verdiğini belirterek yanında tabl, alem ve menşurdan oluşan beylik alametini de gönderdiğini belirtir. Bu olayın tarihi olarak da 1289/688 tarihini vermektedir. Yine Karahisar'da kiliseden dönüştürüp cami yaptırdığı ve cuma namazı kıldırıp adına hutbe okuttuğunu belirtmektedir. Ayrıca Karahisar'a kadı tayin ettiğini de belirtir. Ancak bunlardan hiçbirinin Osmanlı'nın kuruluş tarihi olmadığını ileri sürer.⁷⁸ Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu, Osman Gazi'nin Karahisar'ı almasından sonra yani fetihlerini arttırıp ve Taraklı Yenicesi, Göynük, Mudurnu'yu aldığı 1292/691 tarihi olduğunu belirtir. Selçukluların Tatarların saldırısından giderek parçalandığını ve Osman Gazi'nin Selçuklu

⁷⁶ A. g. e., s. 31.

⁷⁷ Dimitri Kantemir, a. g. e., s. 13. Ayrıca bu tarihle beraber Dimitri Kandemir, Hoca Saadettin Efendi'nin sağlam görüşlere dayanarak yazmış olduğu yazılarda Osman Gazi'nin 688(1289) tarihinden itibaren hüküm sürmeye başladığını iddia etmektedir. Çünkü Karacahisar'ı almasından sonra hükümdarlığını kanıtlayan üç belge bırakmıştır: Bir kadı tayin etmiş, kendisi için dua etsinler diye bir hatip tutmuş ve kendi adına sikke bastırıştır. Bu şekilde Osman Bey hükümdar olarak görülmüştür, demektir ve bu görüşü de güvenilir olarak saymaktadır. Ayrıca bkz.: A. g. e., s. LVI.

⁷⁸ Namık Kemal, **Osmanlı Tarihi I**, Günümüz Türkçesine çeviren: Mücahit Demirel, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2005, s. 107-108.

sultanının ismini yavaş yavaş hutbeden kaldırıldığını belirtir. Hutbelerde yalnız “Osmanlı” kelimesi dendiğine dikkati çeker ve 1293/692 tarihini Osmanlı’nın kuruluşunun başlangıcı olarak gösterir. Osmanlı Devleti’nin kuruluşunu şairlerin “Âl-Osman” olarak tanımladıklarını önemli sayar.⁷⁹

Osmanlı Devleti’nin kuruluşu üzerine araştırma yapan önemli isimlerden birisi de Halil İnalçık’tır. Halil İnalçık, Osmanlı Devleti’nin kuruluşu sürecinin XIII. yüzyılın başlarına dayandırmaktadır. Bu süreci etkileyen temel etkenleri üç noktada toplamaktadır. Bunlardan birincisi demografik devrim olarak nitelediği Anadolu’daki hızlı Türkmen nüfusu artışıdır. İkinci olarak Moğol istilası ve egemenliği altında, Türk- İslam gaza hareketinin yeni bir ivme kazanmasını gösterir. Çünkü Moğol baskısıyla birlikte Anadolu’daki beylikler veya Türkmen aşiretleri fetih siyasetini Bizans toprakları üzerine kuruyor ve Batı’ya doğru yayılmış oluyordu. Üçüncü olarak da Denizli, Bursa, Adana gibi yerlerin ticaret yolları üzerinde olması ve bu bölgelerin kuruluş aşamasında beylikler açısından da önemini korumasıdır.⁸⁰ Halil İnalçık Türklerin Anadolu’ya gelmesinde başlıca iki faktörden bahsetmektedir. Bunlar; Selçukluların 1020’lerden başlayarak Azerbaycan’ı istila etmeleri ve bu yolla Anadolu’ya girmeleri ve 1071 yılında Selçukluların Bizans ile yapmış oldukları Malazgirt Savaşı’nı kazanıp Anadolu kapılarını Türklere açmalarıdır. Bu şekilde Anadolu üzerindeki Türk varlığı yoğunlaşmıştı. Selçuklular Anadolu’daki üstünlüklerini ancak XIII. yüzyılın ortalarına kadar koruyabildiler. 1235’te Moğolların egemenliğini tanımak zorunda kaldılar. Ancak Selçuklular asıl Moğol darbesini 1243 Köseadağ Savaşı ile birlikte aldılar. Böylece Moğollar, Selçukluları kendisine bağlı bir hale getirmiş ve Anadolu’nun yeni sahibi konumuna gelmişti. Selçuklulara bağlı olan beylikler ise buldukları konumdan daha batıya göç etmek durumunda kalmışlardı. Örneğin Anadolu’da güçlü bir konumda bulunan Germiyanogulları, buldukları Malatya’dan Kütahya bölgesine geçmek durumunda kalmışlardı. Halil İnalçık da Moğolların Anadolu’yu istila etmeleri ve baskı yaratmaları sonucu Batı Anadolu’da farklı bir durumun oluşmasını ve bu farklı

⁷⁹ A. g. e., s. 110-111. Ayrıca Namık Kemal, “Âl-Osman” kelimesinin ebced hesabıyla: lam: 30, ayın: 70, elif: 1, nun: 50, se: 500, mim: 40, toplam hicri olarak 692’ye tekâmül ettiğini belirtir. Bu da miladi olarak 1293’e denk geldiğini de ifade eder.

⁸⁰ Halil İnalçık, **Devlet-i ‘Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I Klasik Dönem(1302-1606) Siyasal Kurumsal ve Ekonomik Gelişim**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009, s. 3.

durumunda beyliklerin oluşumuna yardımcı olmuş olduğu savına katılır.⁸¹ Çünkü bu farklılık Moğolların ortaya çıkması ve Selçukluları yenip Anadolu'ya hakim olmasıyla Selçuklulara bağlı beylerin daha rahat hareket etmelerini sağlamış ve özellikle fetihlerini de batıya, Bizans'a doğru yapmalarında itici güç olmuştur. Batı'ya doğru kayan beylikler, Bizans sınırına dayanınca onlara uç beyliği ünvanı verilmişti

Osmanlı Devleti de bu şekilde bir uç beyliği olarak ortaya çıkmıştı. Mücadelesini gazâ esasına göre sürdürmekteydi. Osman Gazi, babasından liderliği devraldığında büyük bir beylik kuracaktı. Osman Gazi, bu büyük beyliği kurarken yanına aldığı; Alpler, nökerler (yoldaşlar) ve Ahîlik gibi bir manevî kurumu da yanına alması onun güçlü ve organize bir beylik oluşturmasında önemli katkı sağlamıştır. Kroniklerde geçen ve Osman Gazi'yi liderleri olarak gören yoldaşları, beyleri arasında Aygıt Alp, Turgut Alp, Akça Koca, Konur Alp, Hasan Alp gösterilebilir. Osman Gazi'nin ilk hedefi İznik'i almaktı. Bunun için yapılabilecek klasik savaş taktiklerinden biri olan alınacak yeri her yandan kuşatma almayı uygulamışlardı. Bu sebeple de Lefke, Geyve, Mekece fethedilmişti. Onu uç beyi yapan fetih ise Söğüt ve ardından Karacahisar'ı almasıydı. Selçuklu beyi buna karşılık ona menşur göndererek bey yapmıştı. Ancak Halil İnalçık bunun bir bağımsızlık alameti olmadığını kastederek, Selçuklu Sultanı'nın menşuru ile atandığından hala merkeze bağlı olduğunu belirtir. Sultan'ın menşuru ile atanmış "sipâh-bed" veya "sipeh sâlâr" ünvanlı emirlere işaret ederek bu emirlerin altında uç beyleri vardı şeklinde ifade ederek bir hiyerarşiye dikkati çeker. Osman Gazi'nin bu hiyerarşi içerisinde Kastamonu sipeh-sâlârı olan Candaroğulları Beyliği'ne bağlı olduğunu belirtir.⁸²

Yine Halil İnalçık 1299/699'da Osman Gazi'nin Karacahisar, Yarhisar, Yenişehir, İnegöl'ü fethetmesi ve burada adına hutbe okutup, kadı tayin etmesi ile bağımsızlık iddiasında bulunduğunu belirtiyor. O'na göre tüm bunlar bağımsızlık alameti değildir.

"Öz Türk geleneğinde devletin kuruluşu, her şeyden önce egemenliğini tanrıdan aldığına inanılan karizmatik bir liderin ortaya çıkışına bağlıdır(Orhun Yazıtları). Tabi liderin ülkesi vergisini ödeyen geniş bir halk kitlesi yani reayasını gerekli koşullar olarak

⁸¹ A. g. e., s. 5.

⁸² A. g. e., s. 12.

düşünülür.”⁸³ Buradaki ifadesiyle bağımsızlık alameti olarak gösterilenlerin aslında bağımsızlığı işaret etmediğini belirterek, Orhun Kitabelerine atıfta bulunarak eski Türklerde bağımsızlık şartlarının bu şekilde de ortaya çıkabileceğini ifade ederek olaya farklı bir açıdan bakar.

1299-1300 yıllarında Moğolların gücü iyice zayıflamaya başlamıştı. Kendi aralarındaki çekişmelere bir de Sülemiş İsyanı'nın patlak vermesi eklenmişti. Moğolların zayıfladığını gören Osman Gazi de 1302 yılında İznik'i kuşattı. Bizans İmparatoru da İznik'i kurtarmak için Heteriarch Muzalon kumandasındaki orduyu gönderdi. İki ordu Bapheus (Koyunhisar)'da 1302 tarihinde karşılaştı ve savaşı Osman Gazi kazandı. Bu zaferle Osman Gazi ününe ün katmış ve gazâ ile uğraşan Türklerin onun bayrağı altında toplanmasını sağlamıştır. “ XV. yüzyıl sonlarında tarihçi Neşrî, onun beyliğini ve bağımsızlığını haklı olarak bu tarihe kor. Bapheus (Koyunhisar) Savaşı Osman'a bir hanedan kurucusu karizması kazandırmış, kendisinden sonra oğlu Orhan itirazsız beylik tahtına geçmiştir. Biz 27 Temmuz 1302 tarihini Osmanlı hanedanının dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin kesin kuruluş tarihi olarak kabul edebiliriz ”⁸⁴ şeklindeki açıklamasıyla Halil İnalcık Osmanlı Devleti'nin kuruluş tarihini çok net bir şekilde ifade etmiştir.

1.3.2. İstiklâl-i Osmânî'nin Dönemin Kaynaklarında Değerlendirilmesi

Osmanlı Devleti'nin kuruluş günü tartışmaları yalnızca günümüzde değil, geçmişte de tartışılan konulardan birisi olmuştur. Çünkü Osmanlı Devleti'nin kuruluş günü tam olarak bilinmemekteydi. Bu günün bir bayram olarak kutlanması fikri ortaya çıkınca, kuruluş tarihi daha çok tartışılmaya başlanmıştır. Daha önce de belirttiğimiz gibi İstiklâl-i Osmânî Bayramı teklifi Mehmet Ziya Bey tarafından Meclis-i Mebusan'a gönderildiğinden ilk olarak burada tartışılmaya başlandı. Meclis'te genel itibariyle Osmanlı'nın kuruluşu gününün tam bilinmediği için günü belli olan Meşrutiyet'in ikinci kez ilan tarihi olan 10 Temmuz'un bayram olarak ilan edilmesini istediler. Meclis'teki tartışmalarda söz alanların arasında olan Gümülcine Mebusu İsmail Hakkı Bey, 698-699 tarihine değinerek bu tarihin Osman Gazi'nin kendi kendine hükümet ettiği gün olduğunu ve bu gün içinde bir tarihin olmadığını

⁸³ A. g. e., s. 13.

⁸⁴ A. g. e., s. 16-17.

belirtir. Yine 696 tarihine değinerek, bu tarihin de Osman Gazi'ye beylik alametleri olan tabl, alem gönderilmesi tarihi olduğunu bu tarihte ise Osmanlı'nın bağımsız olmadığını belirtir.⁸⁵ Yani tarihlerin her ikisinin de kuruluş tarihi olmadığı ve kuruluşun da tarihinin belli olmadığını belirtir. Ayrıca yine söz alan İsmail Hakkı Bey, bu tarihin tespit edilmesinin zaman ve para işi olduğunu ve hazineyi zarara uğratmaktan başka bir işe yaramayacağı üzerinde durur. İstiklâl-i Osmanî hakkında görüş bildirenler arasında Biga Mebusu Arif İsmet Bey ile Kütahya Mebusu Abdullah Azmi Bey kuruluş gününün Osman Gazi adına ilk hutbenin okunduğu tarih olarak gösterirler.⁸⁶ Ama hiçbiri tam bir tarih veremez ve konuyu Lâyiha Encümeni'ne havale ederler. Encümende kamuoyundaki eğilimi de göz önünde bulundurarak Osmanlı Devleti'nin kuruluşunun bayram olarak ilan edilmesi yerine 10 Temmuz Meşrutiyetin ikinci kez ilanını bayram olarak ilan eder.

Tartışmalar, İstiklâl-i Osmânî'nin resmen bayram olarak ilan edilmemesine rağmen, 1913 yılında öğrencilerin millî bayram olarak kutlamaya başlamasıyla yeniden alevlenir. Bu kez de tarih belli değildir. Bu kez Maarif Nezareti, İstiklâl-i Osmânî'nin ayrıntılı bir incelemesi için konuyu Tarih-i Osmanî Encümeni'ne (T.O.E.) 28 Kânun-ı sâni 1329(1913) tarihli ve numaralı tezkire ile havale etmişti.⁸⁷ Encümen de araştırma yapması için Efdaleddin Bey'i görevlendirmiştir.⁸⁸

Efdaleddin Bey'in, Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası'nda yayınlanan makalesi, hemen hemen bütün Osmanlı kaynaklarını incelemesi ve konunun tartışmasını her alana yayması açısından önemlidir. Bunların hepsinde ortak nokta, Osmanlı'nın kuruluşu veya bağımsızlığı hakkındaki tüm rivayetler üzerinde durması ve buna rağmen kesin bir tarih vermemeleridir. Efdaleddin Bey kaynakların bir kısmında Osmanlı'nın istiklâlinin 688 ve 697 tarihlerine denk geldiğini

⁸⁵ **MM ZC**, C.1, D. 1, İ. 18 (13 Kânun-ı sâni 1909), s. 320.

⁸⁶ **MM ZC**, a. g. y., s. 321- 322.

⁸⁷ Efdaleddin, "İstiklâl-i Osmânî Tarihi ve Günü Hakkında Tedkikât", **Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası**, 1 Nisan 1330, no: 25, s. 36.

⁸⁸ Efdaleddin Bey, 1868 yılında İstanbul Cerrahpaşa doğumludur. Babası Zaptiye Nazırı Hafız Paşa'nın oğlu Hazine-i Hassa Müfettişi İsmail Cevat Bey'dir. Efdaleddin Bey, Mülkiye Mektebini bitirdikten sonra çeşitli memurluklarda bulunmuştur. 7 Temmuz 1911'de Donanma Muavenet-i Milliye Cemiyeti Komiserliği, 15 Eylül 1911'de yeni kurulan Tarih-i Osmanî Encümeni üyeliğine atanmıştır. Yine 1916 tarihinde Ali Emîrî Bey ile birlikte Vesaik-i Tarihiyye Tasnif Encümeni'ne yer almıştır. Bunların dışında çeşitli okullarda Tarih, Coğrafya dersleri vermiştir. Efdaleddin Bey, 13 ağustos 1957 yılında vefat etmiştir. Eyüp Baş, "Tarih-i Osmanî Encümeni Kurucularından Efdaleddin /Tekiner) Bey'in Hayatı, Eserleri ve Tarihçiliği Üzerine", **Ankara Üniversitesi İlahiyât Fakültesi Dergisi (A.Ü.İ.F.D)**, XLVI (2005), S. II, s. 169- 171.

belirtirken, tarihçilerin büyük bir kısmının 699 tarihi üzerinde birleştiğini belirtiyor. Efdaladdin Bey bu tarihi olayı:

“...tarihlerin büyük bir kısmı 699 tarihinin istiklâlin başlangıcı olduğunda birleşmişlerdir. Bu kayıtlar arasında bazı tesadüf olunan kayıtlar dahi kuruluşun özel bir tören ile icra edildiği anlaşılmakta ise de bu törenin ne zaman yapılmış olduğuna dair incelenebilen eserlerde belirli bir kayıt bulunamamıştır ” şeklinde belirtir ve burada adı geçen rivayetin Selçuklu Sultanı Alaeddin’in adı ile örtüştüğünü eklemektedir.⁸⁹ Efdaleddin Bey, makalesinde Ertuğrul Bey’in ölümüyle yerine Osman Gazi’nin geçtiğini ve onun da başarılı fetihlerde bulunduğunu belirtir. Selçuklu Sultanı zayıf düştüğün de dahi ona olan vefasından bağımsızlığını ilan etmediğini; ancak Selçukluların dağılıp, Alaeddin’in hapse atılmasıyla yanına gelen beylerin isteği üzerine bey olduğunu belirtir. Efdaleddin Bey bağımsızlık veya kuruluş tarihinin de bir tören ile diğer beylerin kendisine itaat etmesiyle olduğunu ifade etmiştir.⁹⁰

Tarih-i Osmanî Encümeni’nin Efdaleddin Bey’e yaptırmış olduğu bu araştırmada konu tüm boyut ve geçerli olabilecek tüm rivayetleri içermekteydi. En önemli tarihleri işaret eden rivayetler; Osman Gazi’ye boyların biat ettikleri tarih, Selçuklu Sultanı Alaeddin’in Gazan Han tarafından hapse atıldığı ve bu suretle beyliklerin bağımsızlıklarını ilan ettikleri tarih ve Selçuklu Sultanının Osman Gazi’ye bağımsızlık işaretlerini gönderdiği tarihler olarak sıralanabilir. Ancak yazarların işaret ettiği tarihler yalnızca rivayetlerin yıllarıydı. Gün olarak bir kesinlik yoktu.

İstiklâl-i Osman Bayramı, kutlanmış olduğu dönemde çeşitli gazete ve dergilerde kuruluş tarihi ile ilgili yazılarıyla tartışılmaya devam ediliyordu. Olaylar dönemin gazetelerinde ve dergilerinde hemen aynı olay örgüsü içinde anlatılırken, kuruluş için vermiş oldukları örnekler değişiklik gösteriyordu. Ama yine de kuruluşla ilgili tam bir tarih vermek mümkün olmuyordu. Yazılarda ayrıca Osmanlı Devleti’nin kökenine inilmekteydi.

Osmanlıların Kayı boyuna bağlı oldukları, Türkistan bozkırlarından veya Turandan geldikleri belirtilmekteydi. Yine Osmanlılar, Ertuğrul öncülüğünde

⁸⁹ Efdaleddin, a. g. e., s. 41-42.

⁹⁰ A. g. e., s. 42.

Anadolu içlerine gelmiş ve Söğüt çevresine yerleşmişlerdi. Bu dönemde Anadolu karışıklık içerisindeydi. Çünkü Moğol istilası olmuş ve Selçuklu Devleti Moğollara bağlı bir devlet konumuna gelmişti. Ertuğrul Bey öldükten sonra yerine Osman Gazi geçti ve aşiretin sınırlarını genişletti. Bu durumda Sultan Alaeddin'in dikkatini çekiyordu. Selçukluların Moğollara ve Tatarlara karşı mücadelesinde Osman Gazi yardımlarda bulunmuştu. Selçuklular da Osman'a hizmetleri karşılığı beylik vermişti. Osmanlı Devleti'nin kuruluşunun anlatıldığı yazılardan en güzellerinden birini Ahmet Refik yazmıştı. Yazısında beylik alametlerinin gönderildiği H.687 tarihinin kuruluş günü olmadığı iddia etmekle birlikte, Ahmet Refik, *İstiklâl Günleri* isimli makalesinde devletin kuruluşunda Selçuklu ve Moğol çekişmesi ve ikisinin de bir süre sonra zayıfladığını belirttikten sonra sık sık zikredilen kuruluş hikayesini ve beylerin bağlılık merasimlerini şöyle anlatmıştır:

“Anadolu’da büyük bir değişiklik meydana getiren bu bağımsızlıklara karşı Osman Bey güzel Bizans’ın sınırları karşısında Sultanönü, Karacahisar ve Yenişehir’e sahip olmasına rağmen , bağımsızlığını ilan etmek istemiyor, Selçuklulardan gördükleri iyilikleri gözünün önüne getiriyordu. Fakat siyasi ahval, Osmanlıları başka bir şekilde harekete imkan bırakmıyordu. Doğu’dan Moğolların, Batı’dan Bizanslıların müdahalesi Osman Gazi’nin memleketini de tehlikeye maruz bırakıyordu. Esasen Selçuklular öncelikle Ertuğrullulara, sonra Osmanlılara itimat etmişler, hizmetlerini takdir ederek beylik vermişlerdi. Şimdi bütün mensubiyetini, Osmanlılar, beylerinin bağımsızlığını arzu ediyorlar, artık Selçuklu Beylerinden kimse kalmadığını, Oğuz töreni gereğince padişahlığın kendine ait olduğunu söylüyorlardı:

-Siz Kayı neslindendiniz, bu Oğuz Handan sonra Oğuz beylerinin ağaları ve hanları idi, Gün Han vasiyeti ve Oğuz töresi gereğince Oğuz neslinden kimse olmayacak, hanlık, padişahlık kanı soyu varken , özge soy düşmez. Sultan Alaeddin’de babanıza ve sizlere temiz bir bakış olmuştur. Bu üçlere sizlere icazet verip önce beklemişlerdir. Öyle size han olmak gerek size sizde saltanatına ve hanlığa liyakat var. Biz size gereği gibi itaat eder ve boyun eğeriz!

Osman Gazi bu teklif üzerine bağımsızlığını ilana razı oluyordu. Artık Osmanlılar için en parlak, en kutlu dakikalar başlıyordu. Bütün beyler ve kethüdalar Oğuz taifesinin bütün erleri genç padişahın etrafına toplanmış, istiklâl merasimine hazırlanıyorlardı. Osman Bey sevimli latif simasıyla kahraman maiyetinin karşısında durmuştu. Beyler ve kethüdalar ‘Oğuz resmince’ padişahlarının önünde üç kere diz çöktüler, allardan yapılan şerbetleri,

sütlerden yapılan kımızları, şevk ve memnunluk ile içiyorlardı. Genç Osman ve maiyeti yakınlarına kımız sunuyor, bütün cemiyetin nuş oldukları görülüyordu...⁹¹

Yukarıda da görüldüğü gibi Osmanlıların kuruluş tarihi olarak beylerin Osman Gazi'ye bağlılıklarını bildirdikleri olay gösterilmektedir. Ancak tam bir tarih verilmemektedir.

Selçukluların yıkılıp, tüm beylerin bağımsızlıklarını ilan ettiği dönemde, Osman Gazi, Selçuklulara olan vefasından önce beklemeyi tercih etmişti. Ancak daha sonra beylerin yanına gelip ona biat etmesi ve bu suretle bağımsızlığını ilan etmesini olayını aynı şekilde *Tasvir-i Efkâr* gazetesinde Ahmet Rasim, *İstiklâl-i Osmânî* isimli makale ile açıklamıştır. Ahmet Rasim, Osmanlıların Orta Asya'dan nasıl geldiklerini ve Selçuklu Devleti ile ne şekilde bağlantı kurduğunu yazısının başında ayrıntılı bir şekilde anlatır. O'na göre kuruluş tarihi 699 yılıdır. Ahmet Rasim kuruluş gününün belli olmadığını ancak ona göre bu günün her gün olduğunu belirtmiştir. Ayrıca yazısının sonunda Osman Gazi'nin kuruluş yıllarında 43, babası Ertuğrul'un da 70 yaşlarında olduğunu belirtmektedir.⁹²

Osmanlı Devleti'nin kuruluş tarihi ile ilgili olarak Servet-i Fünûn'da *Bir Tarih Meselesi: Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Günü ve İstiklâli* isimli makalede verilen bilgiler önemlidir. Makale özellikle *Tanin* gazetesinde çıkan bir yazıya dayanarak Osmanlı'nın kuruluş gününü sorgulamaktadır. İlginç bir husus vardır o da: Osman Gazi'nin Karahisar'ı fethi Selçuklu Sultanı Alaeddin'i sevindirmişti ve bu suretle Sultan Alaeddin Osman Gazi'ye tabl, alem, kılıç, süslü bir at göndermişti. *Servet-i Fünun*, bu olayın tarihini 687 olarak vermiştir. Hatta tam tarih olarak 15 Zilkade 687 (11 Aralık 1288) tarihini vermiştir. Yine beylerin nevbet (müzik) eşliğinde tören yapılarak Osman Gazi'ye biat etmelerini de bu olaydan sonra göstermiştir. Ancak hiçbir tarihi kanıtı yer vermemektedir ki bu durum yazıda da eleştirilmiştir. Konuya şu şekilde devam edilmiştir:

“...Halbuki istiklâl tarihi bundan sonradır. Bugün yapılacak bayram Türk emirlerinin Osman Bey'e bağlılıklarını, kutsayarak hazırlamış milli bir gösteriden ibarettir...İstiklâl-i Osmânî'nin aslı Sultan Osman adına hutbe okunduktan ve kendisinin adına resmen hakan

⁹¹ Ahmet Refik, “İstiklâl Günleri”, **İkdam**, 30 Kânun-ı evvel 1913, s. 1-2.

⁹² Ahmet Rasim, “İstiklâl-i Osmânî”, **Tasvir-i Efkâr**, 30 Kânun-ı evvel 1913, s.1-2.

kabul ettiği güne denktir ki bu Kânun-ı sâni'nin 28. günü yapılacak ve 28 Kânun-ı sâni'yi resmi bayramlardan sayması için teşebbüsât-ı lazime de bulunacaktır...⁹³

Servet-i Fünûn'da yayınlanan bu yazı Osmanlı Devleti'nin kuruluşu rivayetlerinin çeşitliliğinden ziyade, tarihlerin çeşitliliğini ve muğlaklığını göstermesi açısından önemlidir. Bu rivayet diğer makalelerde de geniş bir şekilde anlatılırken Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu aynı zamanda Ertuğrul ve Osman Gazi'nin kahramanlıkları ve adaleti olmadan kazanamayacakları görüşü yani kurucuların üstün nitelikleri olmadan kurulamayacağı da belirtiliyordu. Bu görüşü savunanlardan Ali Kemal , Ertuğrul ve Osman Gazi'nin düşmanlarının saygısına sahip olduklarını, adil ve haktan ayrılmadıklarını belirterek onları büyük yapan şeyin bu olduğu üzerinde duruyordu. Ayrıca kendi dinleri için olduğu kadar, diğer dinden insanlara da hoşgörülü davranmışlardı. O'na göre büyük ve üstün bir devlet kurmanın temelinde de bu vardı.⁹⁴ Yine *Tesis-i Saltanat: Tarih-i Siyasî Tedkikâtından* isimli bir makalede Selçukluların yıkılmasında siyasî ve idarî sebepler olduğu gibi ahlakî sebeplerin de yer aldığı belirtirken, Selçuklu Devleti'ne bağlı büyük beylikler varken Osmanlı Beyliği'nin ön plana çıkıp büyük bir imparatorluk vücuda getirmesini ahlak, ilim ve irfanlı bir siyasî anlayış nedeniyle olduğu ifade edilmektedir.⁹⁵

İstiklâl-i Osmânî'nin ayrıntılı bir şekilde tartışıldığı diğer bir yayın ise *Donanma Mecmuası*'dır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu ilk olarak kutlayan ve bununla ilgili kitap yazanın Eski Maarif Nazırı Münif Paşa olduğu Donanma Mecmuası'nın bir yazısında belirtilmişti ve kuruluş tarihini 1299 tarihine dayandırdığı ifade edilmiştir.⁹⁶ Donanma Mecmuasında genel kanı olarak yukarıda da bahsi geçen Osman Gazi'nin adına hutbe okunması (688) ve sikke basımı gibi olayların bağımsızlık alameti olduğu görüşü üzerinde durur. Donanma Mecmuası olaylara farklı bir bakış açısı da sunmaktadır. Örneğin; Osman Gazi'nin Karacahisar'ı alıp adına hutbe okutmasını, Tursun Fakih'i kadı tayin etmesini, sikke basımını belirttikten sonra Selçuklu Sultanı'nın buna göz yumduğunu ileri sürmüştür.

⁹³ “Bir Tarih Meselesi: Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Günü ve İstiklâli”, *Servet-i Fünûn*, 26 Kânun-ı evvel 1329, no: 1179, c. 43, s. 195.

⁹⁴ Ali Kemal, “ İstiklâl-i Osmânî”, *Peyam*, 30 Kânun-ı evvel 1913, s.1. Ayrıca bkz.: “Saltanat-ı Osmaniye'nin Tesisî”, *İkdam*, 30 Kânun-ı evvel 1913, s. 2. İkdam'daki bu yazıda Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu ayrıca şu üç temele dayandırmaktadır: Ertuğrul hanedanının hak edişi, büyük milletin birleşmesi, Osman Gazi'nin adaleti.

⁹⁵ “Tesis-i Saltanat: Tarih-i Siyasî Tedkikâtından”, *Sabah*, 31 Kânun-ı evvel 1913, s.1.

⁹⁶ Osman Ferit, “Osmanlıların İstiklâl Günü”, *Donanma Mecmuası*, 2 Şubat 1330(10 Şubat 1915), no: 81-33, s. 514.

Çünkü bu dönemde Selçuklu Devleti güçsüzdü ve Moğol tehlikesiyle uğraşırken bir de karşısına Osman Gazi'yi almak istemediği için, Balaban Çavuş aracılığı ile Osman Gazi'ye beylik alametleri gönderdiği ifade edilmiştir. Oysa diğer kaynakların önemli bir kısmında Osman Gazi'nin fetihlerinin Alaeddin'i güçlendirdiği ve Osman Gazi'ye mükafat olarak beylik alametleri gönderip, onu bir nevi uç beyliğine terfi ettirdiği üzerinde durulmaktadır.⁹⁷

Donanma Mecmuası'nda temelde iki tarih üzerinde yoğunlaşmıştır.. Bunlardan birisi 699 tarihidir. Bu tarih, Selçuklu Devleti'nin yıkılması ile beyliklerin ve tabii olarak Osmanlı'nın bağımsızlığını ilan ettiği ve beylerin de kendisine biat ettiği tarihtir. Ancak kesin bir gün yoktur. Yalnızca bu gün ile ilgili tek gün ve ay gibi somut bir tarih veren eserin Salnâmeler olduğunu işaret eder. Salnâme'de geçen tarih ise 4 Cemazeyilevvel 699 tarihidir. Ancak bu tarih göz önüne alındığında ve miladî takvime uyarlandığında kuruluş tarihi 1299 değil 1300 tarihine denk gelir. Tam tarih olarak 27 Ocak 1300'dür. Bu nedenle de bu tarihin kesin tarih olarak kabul edilmesinin zor olduğu belirtilmiştir.⁹⁸ Bir diğer tarih ise Osman Gazi'nin Karacahisar'ı fethiyle buradaki kiliselerden birini cami yaptırıp, kadı atayıp, adına hutbe okuttuğu ve ayrıca sikke bastırıldığı tarih olan 688'dir. Burada önemli olan nokta; 688 tarihin çeşitli kroniklerde yer aldığını belirtirken, yalnızca Hayrullah Efendi'nin tarihinde olayın tam tarihinin verildiğine işaret edilmesidir. Burada 688 senesi Recebinin, ikinci haftası Cuma günü belirtilmiştir. Bu tarihin miladî karşılığı da 29 Temmuz 1289 tarihine denk gelmektedir.⁹⁹

⁹⁷ A. g. e., s. 515-516.

⁹⁸ "İstiklâl-i Osmânî", **Donanma Mecmuası**, 22 Kanun-ı evvel 1330(4 Kânun-ı sâni 1915), no: 75-27, s. 418.

⁹⁹ Osman Ferit, "Osmanlıların İstiklâl Günü", **Donanma Mecmuası**, 16 Şubat 1330(29 Şubat 1915), no: 83-35, s.550. Ayrıca bu konu hakkında bakınız: "İstiklâl Günü Bahsi", **Donanma Mecmuası**, 23 Şubat 1330(8 Mart 1915), no: 84-36, s. 563(563-570), "Yevm-i İstiklâl-i Osmânî", **Donanma Mecmuası**, 2 Mart 1331(15 Mart 1915), no: 85-37, s. 589, "İstiklâl-i Osmânî Bahsi", **Donanma Mecmuası**, 12 Mart 1331(25 Mart 1915), no: 86-38, s. 595-597, "İstiklâl-i Osmânî Hakkında Tedkikât", **Donanma Mecmuası**, 4 Haziran 1331(17 Haziran 1915), no: 98-50, s. 790-791, "İstiklâl-i Osmânî Hakkında Tedkikât", **Donanma Mecmuası**, 8 Temmuz 1915, no: 101-53, s.838-839.

2. BÖLÜM

İSTİKLÂL-İ OSMÂNÎ BAYRAMI VE KUTLAMALARI

2.1. İstiklâl-i Osmânî Günü Olan 17 Kânun- ı evvel (30 Kânun-ı evvel) Tarihi'nin Tartışılması

Osmanlı Devleti, XIII. yüzyılın sonlarıyla XIV. yüzyılın başlarında Orta Asya'dan Anadolu'ya gelip, kurulmuş olan bir devlettir. Kuruluşundan XV. yüzyıla değin kendisine özgü bir idari, ekonomik ve siyasi bir devlet yapısı oluşturmuştur. Sınırları Asya'dan Avrupa'ya ve Afrika kıtalarına kadar geniş bir alana yayılmış olan bir devlet olmuştur. Ancak bu büyük devletin sonraki yüzyıllarda geleneksel yapısı bozulmaya başlamıştır. XVI. yüzyılın sonlarında devlet artık kendini koruyamayacak kadar zayıflamıştır. Avrupa coğrafi keşiflerle birlikte kendilerine yeni ticaret yolları ve kıtalar keşfiyle birlikte ekonomik açıdan güçlenmiş, sanayi devrimiyle birlikte büyük bir ilerleme kaydetmiştir. Osmanlı Devleti ise Avrupa'nın bu güçlenişi karşısında onun gelişimini takip edememiş, içerden ve dışarıdan gelen etkilere dayanamayarak yıkılma sürecine girmiştir. XIX. yüzyıl Osmanlı'nın en sancılı yüzyılı olmuştur. Bir taraftan devleti ayakta tutmaya çalışırken diğer taraftan da 1789 yılındaki Fransız İhtilâl'i sonucunda yayılmış olan milliyetçi akımların ülke içerisine etki etmemesine çabalamış ancak başarılı olamamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı gayrimüslim unsurları, bağımsızlıklarını ilan etmeye başlamışlardır.

XX. yüzyıla girerken bu ayrılıklar ve büyük Avrupa devletlerinin Osmanlı üzerindeki emelleri de artmaya başlamıştır. 1908 yılında Avusturya Bosna-Hersek'i ilhak etmiş, Bulgaristan bağımsızlığını ilan ederken, Girit de Yunanistan'a bağlanma isteğini daha da artmıştır. İşte bu ortamda İstiklâl-i Osmânî'nin bayram olarak kutlanması gündeme gelmiştir. Devlet, ülkedeki bu ayrılıklara ve ümitsizliklere rağmen millî bilinci tekrar dirilmek, milleti bir noktaya yönlendirmek, halka eskisi gibi güçlü ve büyük olabilecekleri duygusunu kazandırmak ve ayrıca gelecek nesillerin de aynı millî bilinçle yetişmesini amaçlıyordu. Doğal olarak bunu sağlayabilecek etmenlerden birisi de bayramlar ve anma günleriydi. Avrupa'da örneklerine sıklıkla rastlanan böyle günler daha önce Osmanlı Devleti'nde yeri

olmamasına rağmen kutlanmaya başlanacaktı. Yıl dönümleri, bu zor zamanlarda birliği sağlamanın aracı olacaktır. Yıl dönümlerinin önemi İstiklâl-i Osmânî'nin kutlama günlerinde gazetelerde yer almıştı. Sabah gazetesinde *Ahval ve Hadisata bir Nazar: Sene-i Devriyeler* isimli yazıda yıl dönümleri için şöyle denmektedir:

“Yıl dönümü töreni, bir hatıradan ibaret değildir. Aynı zamanda büyük bir derstir. Hem bir marifet dersi hem de ahlak dersidir... Büyüklerine saygı gösteren riayet eden bir milletin fertleri ahlakını yükseltirse daima kazanır... Biz de bulunduğu, vasıl olduğu mevki kadar, mutluluk ve geleceğine kimlerin çalışmış ve nasıl çalışmış , ilerlemeleri ve olgunlaşmaları, büyüklüğü için ne emekler ne fedakarlıklar ve ne büyük gayretler sarf etmiş olduğunu öğrenir.”¹⁰⁰

Meclis-i Mebusan'a İstiklâl-i Osmânî'nin bayram olarak kutlanması için teklif Maarif Nezareti'nden Mehmet Ziya Bey tarafından 1909 yılında verilmişti. Ancak bu teklif itirazlar üzerine Meclis-i Mebusan'da kabul edilmeyerek yerine II. Meşrutiyet'in ilan tarihi olan 10 Temmuz tarihi millî bayram olarak kabul edilmişti. Bu günden sonra ta ki 30 Kânun-ı evvel 1913(17 Kânun-ı evvel 1329) tarihine kadar kutlanmadı. Ancak neden bu tarihte kutlandığı belli değildi.

Peki bu 17 Kânun-ı evvel tarihi nereden çıkmıştı? Genel anlamda bu tarih üzerinde pek fazla tartışılmadan, araştırma yapılmadan ortaya atılmış olan bir konuydu. Konu ile ilgili yapılmış olan değerlendirmeler arasında en önemlilerinden birisi İstiklâl-i Osmânî'yi bayram olarak meclise teklif etmesi nedeniyle İhtifalci Mehmet Ziya Bey'dir. Bu konuda hakkında yazmış olduğu Peyam gazetesinde *İstiklâl-i Osmânî Hakkında Bazı Mütaalât-ı Tarihiyye* isimli yazısında Kânun-ı evvel'in 17. Salı gününde yıl dönümü töreni yapılacağını gazetelerden okumasıyla konu ile ilgili açıklama yapmak istediğini belirterek 17 Kânun-ı evvel'le ilgili şunları belirtmiştir:

“Bazı araştırmaların ifadesine bakılırsa Kânun-ı evvel'in 17. Salı günü Devlet-i Âliyye-i Osmaniye'nin kuruluş tarihine denk gelir ki hicri senenin 667 senesi olmak üzere kayıtlıdır. Bu tarihte Selçuklu Devleti mevcut ve süreklidir. Bunun üzerine devletimiz henüz istiklâl iznini yedd-i rüşd¹⁰¹ ve ağırlığını almamıştı. Halbuki rumî Kânun-ı Sâni'nin 14. Salı günü “ İstiklâl-i Osmânî ”nin yıl dönümüne denk gelmektedir. Malumdur ki, 687 senesinde Karacahisar'ın fethi üzerine Sultan Gıyasettin, Osman Bey'e Eskişehir Sancağı'nı yeniden memlekete ilave kıldıktan sonra istiklâl hükümetine büyük delil olmak üzere göndermişti.

¹⁰⁰ “Ahval ve Hadisata bir Nazar: Sene-i Devriyeler”, **Sabah**, 31 Kânun-ı evvel 1913, s. 3.

¹⁰¹ Doğru yolu bulma gücü.

Bu teşrifât-i sultani hicri 687 senesi Zilkadde'sinin 17. günü ikinci vaktine ulaşınca Osman Bey ayakta durup nevbet örüldü. İlk defa olmak üzere bir divan resmi kuruldu. İlk istiklâl hutbesi de 688 senesi Receb'inin ikinci Cumasında Karacahisar'da Osman Han adına saltanatın kuruluşunun ilanı Osman Gazi'nin muhterem kayınpederi Şeyh Edebalî'nin akrabasından Tursun Fakih tarafından okundu.¹⁰²

Bu görüşüyle Mehmet Ziya Bey, ilk istiklâl hutbesi tarihi olarak 688 Receb'inin ikinci Cuma'sını göstermektedir. Ancak Ramazan bayramı vesilesiyle Tursun Fakih'in okumuş olduğu hutbe ile tam istiklal tarihini 678 Şevval olarak ifade etmiş ve sözlerine şöyle devam etmiştir:

“İşte asıl hürmetle anılacak ve tebrik edilecek bu istiklâl konuşması der ki, bu kutlu olayın şimdiye kadar hatırlara getirilememiş olması hakikaten üzüntü nedenidir. İstiklâl hutbesinin layık olduğu törenle önümüzdeki Receb- i şerifte ve Bursa Karacahisar'da yapılması kararlaştırılmış olup bu konuda gerekli hazırlıklarda bulunulmuştur. O senesinin Ramazan Bayramı konuşması dahi Eskişehir'de okunmak üzere Tursun Fakih'e hitabet sözü verildi... Şu itibar ile Osman Gazi Hazretlerinin hükümetinde tam İstiklâli bu menşurun tarihi olan 678 senesi Şevval'i başlangıcıdır... ya Karacahisar'da okunan ilk istiklâl hutbesi yahut 688 senesi Şevval'inin başlangıcında Eskişehir'de okunan hutbeyi esas kabul etmek daha uygun olur. Bununla birlikte takvimlerin verdiği bilgiye göre, rumî Kânun-ı Sâni'nin 14. Salı günü İstiklâl-i Osmânî 699, yıl dönümü olduğundan tören ve anmalarımızı o gün yaparsak uygun olur gibi geliyor. Her halde 667 tarihinde devletimiz müstakil bir hükümet değildi.”¹⁰³

Mehmet Ziya Bey, 27(veya 28) Kânun-ı sanî tarihinde bayramların kutlanması gerektiğini belirtmişti. Ancak o da istiklâlin tam tarihinin belirlenmesi işini araştırmacılara bırakıyordu.

İstiklâl-i Osmânî bayramının neden 17 Kânun-ı evvel'de kutlandığını anlatanlardan biri de Tarih-i Osmânî Encümeni'nden Abdurrahman Şeref Efendi¹⁰⁴ Yunus Nadi'nin bir mektubu üzerine *Tasvir-i Efkâr* gazetesinde yazdığı yazısı buna dairdir. Konuyu belgelere dayandırmamasına rağmen açıklık getirmeye çalışması zamanın önemli bir tarih kurumunun başında olması nedeniyle önemlidir. Abdurrahman Şeref Efendi, bu konu hakkında vermiş olduğu cevapta konu ile ilgili

¹⁰² Mehmet Ziya, “İstiklâl-i Osmânî Hakkında Bazı Mütalât-ı Tarihiyye”, **Peyam**, 26 Kânun-ı evvel 1913, s.3.

¹⁰³ **A. g. e.**, s. 3.

¹⁰⁴ Abdurrahman Şeref, “Devlet-i Osmaniye'nin Yevm-i İstiklâli veya Tesisi Nereden Çıktı? On Yedi Kanun-ı evvel Nereden Çıktı?”, **Tasvir-i Efkâr**, 4 Kânun-ı sanî 1914, s.3.

kesin bir karar verebilmek için bütün kaynakları etraflıca araştırmak gereği üzerinde durur. Ayrıca hükümet tarafından da kendilerine bu günün kesin tarihinin belirlenmesini konusunda başvurulması niyetinde olduğunu belirttikten sonra kendi fikrini şu şekilde belirtir:

“...Feridun Bey münşeatında münderec-i menşur imaret ki Selçuklu Sultanı Alaeddin tarafından ak sancak ve tablhane ile beraber Karaca Balaban Çavuş ile birlikte Osman Gazi’ye gönderilmiştir. Ve bunun Osmanlı dergahında gösterişli okunuşunu takiben hutbelerde Osmanlı adının geçmeye başladığı rivayet edilir. İşte bu menşurun okunmasıyla Osman Gazi’nin İstiklâlinin ortaya çıktığına razı olmuşuz. Olaydan önceki zamanın usul ve adetince validir ve serhat beyidir...”¹⁰⁵ diyerek Osman Gazi’nin bir uç beyi olarak müstakilâne bir şekilde hareket ettiği üzerinde durmuştur. Bundan sonra ise menşurun, bağlı bulunduğu Selçuklular tarafından gönderilişi ve okunması ile beyliğin resmen onaylandığını ve İstiklâl-i Osmânî’nin başlangıcı olarak itibar olunması gerektiğini belirtmiştir. Ancak kuruluşun kesin tarihinin de belli olmadığını belirtir. Yazısının devamında şu önemli ayırımı dikkati çeker:

“... devlet-i Osmânîye’nin tesisi, devlet-i Selçukiye’nin yıkılmasıyla olur. İstiklâl ile tesis arasında on bir sene geçmiştir ”¹⁰⁶ ifadesiyle de kurulma ve bağımsızlık arasındaki ince çizgiyi vurgular. 17 Kânun-ı evvel’in çıkış olayını ise şöyle aktarır:

“Hammer Tarihi’nde buna dair bir kayıt yoksa da sonraki varsayımı ileri sürüyorum: Geçmiş devirde töhmet politikasıyla müstebit politikaya uğramamak için bir takım gençlerimiz ve hatta yaşlılarımız terk-i diyar ile Avrupa memleketlerine kaçmışlardı. Onların bir kısmı Mısır-ı seçmişlerdi. İş bu vatanı terk etmiş olan gençlerin Mısır’da bir araya gelip devletin kuruluşunu yüceltmek amacıyla her sene bir gösteri ve bayram yaptıkları İstanbul’da iştiliyordu. Acizâne tahminime göre bu gösteri 1307 (1891/1892) senesinde başlamış olmalıdır. Salnâmemizin gösterdiği 4 Cemaziyelevvel tarihi 1307 senesinde 17 Kânun-ı evvel’e denk olmakla birlikte yukarıda anlatıldığı gibi ilk defa o gün yapılan bayram töreninin gelecek yıllar için kanun kabul edilmesi ve ona binaen 17 Kânun-ı evvel’de bu törenin tekrarlanması ihtimaldir...” diyor ve o dönemde yaşamış olan kişilerin şahitliklerine başvurulmasını ve ayrıca bunun yanında o kişilerin de açıklamalarını beklediğini ifade ediyor.

¹⁰⁵ Abdurrahman Şeref, a. g. e., s. 3.

¹⁰⁶ A. g. e., s. 3.

Tüm bunlarla birlikte İstiklâl-i Osmânî'nin ortaya çıkmasında basında yer alan haberler genellikle Osmanlı'nın kuruluşu meselesi üzerinde yoğunlaşmışlardı. Ancak neden 17 Kânun-ı evvel'in bayram olarak ilan edildiğine bir anlam verilemiyordu. Yukarıdaki yazıda Abdurrahman Şeref Efendi'nin de işaret ettiği gibi istibdat devrinde Mısır'a kaçmış olan aydınların verecekleri izahlar önemliydi. Bu izahlardan biri *Peyam* gazetesinde yazılar yazan Ali Kemal'den gelmiştir. Ali Kemal *İstiklâl-i Osmânî* isimli makalesinde kuruluş gününün bayram olarak kutlanması durumunu şu şekilde aktarmaktadır:

“On sene öncesi delinmiş, üzgün Nil Vadileri’ni garip garip dolaşırken vatanımızdan ayrı, tarihimizi düşünüyor, seve seve düşünüyorduk, bu düşüncelerin götürmesiyle varlıklarımızı inceledik ve yadık, ruhen ferahlama ve gurur duyduk millî hissiyatımız coşa geldi... Ah anladık anladık ki niçin böyle bir parlak geçmişi kutlamıyoruz. Neden İstiklâl-i Osmânî’yi milletçe bir büyük bayram yapmıyoruz? Bu hislerin bu üzüntülerin yönlendirmesiyle o zaman birkaç arkadaş birleştik var kuvveti bu arzuya verdik, o sene İstiklâl-i Osmânî’ye denk gelen bu günü gösterişli bayram, bir müsamere, bir toplantı ile Osmanlılara bayram ettik.”¹⁰⁷

Ali Kemal yazısında İstiklâl-i Osmânî düşüncesinin kendilerinde nasıl oluştuğunu anlatıyordu. Mısır’da vatandan uzakta, oranın özlemiyle böyle bir bayrama girişmek istediklerini belirtiyor. Ancak kutlama yaptıkları günün tarihini vermiyordu. Ali Kemal de Pera Palas Oteli’nde yapılan toplantı içinde:

“Vatana döndükten sonra meşrutiyetin ilk senesinde yine böyle yaptık. Sadrazamımızı, vekillerimizi, birçok ayanımızı, bu millî bayramı kutlamak için “Pera Palas” ta bir gece toplayabildik... Fakat o zamandan beri o şanlı adet metruk bırakılmıştı. İntibah-ı ahirimizin yedirip içirmesinin etkisiyle midir? Yoksa milliyet duygularının özellikle gençlerimizdeki mesut bir ortaya çıkışı mıdır? Bu sene birden bire bu nurani fikir kendini gösterdi, hem de ne şaşaa ile gösterdi, gençlerimizi sevinçli bir heyecana düşürdü. Bu şirin manzarayı bir iftihar edilen bir gözle izledikçe biz bir yandan o Nil Vadileri’nde ektiğimiz tohumların semeresini toplar gibi oluyor, bir yandan ise Türklerde ve Osmanlılarda milletçe derin bir heyecanın bu parlak işretini, görüyor seviniyoruz...”¹⁰⁸ diyerek Mısır’daki kutlamadan sonra bir daha ne zaman bu bayramı kutladıklarını belirtiyor.

¹⁰⁷ Ali Kemal, “İstiklâl-i Osmânî”, *Peyam*, 30 Kânun-ı evvel 1913, s. 1.

¹⁰⁸ A. g. e., s. 1.

İstiklâl-i Osmânî 'nin bayram olarak Mısır'daki aydınlar tarafından kutlandığına atıfta bulunan bir diğer haberde *Donanma Mecmuası*'nda yayınlanmıştır. Haberde Ali Kemal ve Abdurrahman Şeref'in belirttiği gibi Mısır'daki olay anlatmakta; ancak Pera Palas'ta yapılan davetin tarihi:

“Geri alınan Meşrutiyet'i takiben 1324 Kânun-ı sâni'sinin 13. Günü Pera Palas'ta verilen bir siyasi ziyafette İstiklâl-i Osmanî ismi kabul edilmiştir...”¹⁰⁹ şeklinde belirtilmektedir.

2.2. İstiklâl –i Osmânî'nin Kutlama Nedeninin Basına Yansıması

Osmanlı Devleti, 1913 yılına gelinceye kadar çok büyük savaşlar görmüş ve büyük acılar çekmişti. Hem içerden hem de dışarıdan tehditlere maruz kalmıştı. Meşrutiyet'in ilanından sonra ortaya çıkan 31 Mart Olayı, 1911 Trablusgarb Savaşı, 1912 Balkan Savaşları ile birlikte devlet ve millet içerisinde bir buhran yaşanmaktaydı. Yine bu savaşlarla birlikte Osmanlı Devleti büyük toprak kayıplarına uğramıştı. Böyle bir ortamda halkın maneviyatını yükseltmek, millî hislerini canlı tutmak amacıyla İstiklâl-i Osmânî Bayramı'nı 30 Kânun-ı evvel 1913 tarihinde tekrar kutlamaya başlamışlardı. Gazetelerde bu süre içerisinde vatansever yazılar yazılıyordu. Çıkan yazılarda genellikle Osmanlı'nın büyüklüğüne vurgu yapılırken devletin kuruluş tarihi ve olayları bu süreçte geniş yer kaplamıştı. En fazla dikkat çekilen konu ise Osmanlı Devleti'nin nasıl küçük bir devletten büyük bir devlete dönüştüğü meselesi olmuştur.

Bu konu ile ilgili gazetelerde çıkan haberlerden biri Tasvir-i Efkâr gazetesinde Yunus Nadi'nin yazmış olduğu *İstiklâl ve İstikbâl* isimli yazıdır. Yunus Nadi yasında Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ve kuruluş gününün kutlanmasının önemli olduğunu şu şekilde ifade etmektedir:

“Dört yüz çadırdan doğan Osmanlı İstiklâlinin bugün 665. senesine denk geldiği hesaplanarak payitahtta, Âli Mekteplerin, öğrencilerinin ön ayak olmasıyla muhteşem ve millî bir kutlama yapılacaktır. Demek ki millet büyük bir uyanışla kendine geliyor. Özellikle Osmanlı saltanatının kuruluşunda azim ve gayretin ne harikalar yaratıp doğurmuş olduğunu tarihe bağlı bulunmasına binaen varlığımıza ve bağımsızlığımıza kastedilirken, zorluklar

¹⁰⁹ Osman Ferit, “ Osmanlıların İstiklâl Günü ”, *Donanma Mecmuası*, 2 Şubat 1330, no: 81-33, s. 514.

içinde yuvarlanırken vicdanî bir çekim ile millî özgürlüğümüze sarılarak ilk kurulduğumuz zamanın hatıralarını yüceltmekten çok büyük azim ve ümit kuvvetleri alacağımıza şüphe yoktur. Hem ne ferahlık verici bir kader ki bu töreni düzenleyip yapanlar da, pek garip geleceğin adeta yarının öbür günün devlet adamı olan büyük okulların öğrencileri bulunuyor. İstiklâl hatırasının yüceltilmesi amacıyla yapılacak bu törenlerde umut ve emel ile parlayan istikbali görmemek mümkün müdür?”

Yunus Nadi burada millî bir kuvvetle milletin birbirine sarıldığını, kötü günlerden de bu gayretle kurtulabileceğini belirterek, sözlerine felaketlere hep millî kimliklerden çıkmaları dolayısıyla girdiklerini vurgulayarak devam etmiştir:

“...Neydi o bizim asırlarca özellikle milletimizin azametli lüzumlu gereklerine karşı gafletlerimiz? Hele bu gafletlerle dolu olan asırlardaki felaketlerimizin hep bu millî kimliğimizden sıyrılıp çıkmış bulunmaktığımızdan, o eski savunmamızı kaybetmemizden ileri geldiğini anlarken yüreklerimizin sızlamaması ihtimali var mı?”¹¹⁰

İstiklâl-i Osmânî de diğer millî bayramlar gibi her yıl yapılacaktı. Ama onu diğerlerinden ayıran önemli bir özellik vardı. Köklerini geçmişe salmış olan Osmanlı Devleti ve Türk ırkını, geçmişe bakarak yeniden canlandırmayı amaçlıyordu. İttihat ve Terakki hükümeti de devleti bir arada tutmak ve devletten kopmaları engelleyebilmek amacıyla Meşrutiyeti ilan etmişti. Millî bayramlar da tam olarak birliği sağlamak amacıyla kullanılmıştı. Halk böylece millî güç ve ortak emelde birleşmiş olacaktı. Bu yönde *Sabah* gazetesinde bir makale bu durumu şöyle anlatmaktadır:

“Gerek millî gösteriler ve gerek buna ters olan gazete ve sütunlarına bakılırsa millî gücü bir amaç etrafında birleştirmek istediğimiz anlaşılır...”¹¹¹

“...Son olaylar yani Balkan Savaşları- bugün sonuçlarının bizi getirdiği noktaya göre- bize müthiş dersler verdi, felaketler gösterdi. Ayastefanos Antlaşması'yla Berlin Antlaşması arasındaki zaman içinde- aklımızın sonradan başımıza geldiğinin söylenmesine göre- o vakit bütün aklımızı başımıza almak, millî gücümüzü toplamak fikirlerimizi ve emellerimizi bir amaç etrafında toplamak ve ortak etmek, birleştirmek lazımdı. O zaman bu istibdat gücü yayıldı. Bunlar yapılamadı. Yani inkılaplar ve düzenlemelerle kuvvetli bir hale gelebilmek için bir fırsat devri olmuşken bu fırsat devri düşme devri oldu...Öyle zorla bir güç yerine millî gücü besleyecek yahut millî gücün ortaya çıkmasına ve takviyesine engel

¹¹⁰ Yunus Nadi, “İstiklâl ve İstikbâl”, *Tasvir-i Efkar*, 30 Kânun-ı evvel 1913, s. 1.

¹¹¹ “Azm-i Millî Etrafında Tezahürat ve Teşvik-i Âmâl”, *Sabah*, 30 Kânun-ı evvel 1913, s. 1.

olmayacak, fikirler ve hisleri millî emelleri ortaya çıkarmasına ve saadete ulaşabilmesine engeller ortaya çıkarmadan şekillendirebilecek ve ortak hale getirebilecek faydalı bir kuvvet lazım...Öyle fikirler var ki anlamlıdır. Bu konu da fikirleri ve hisleri uyarı ve arttırmayı, fikirler ve millî hisleri böyle bir noktada birleştirmeyi unutmamalıdır...”¹¹² şeklinde devam ederek millî gösteriler ve fikirlerin bu amacı taşıdığını ifade eder. İstiklâl-i Osmânî, geçmişin acıları nedeniyle yıpranmış ve parçalanmış bir milleti, gerçek ve tek vücut bir millet haline getirebilmenin parçasıydı. Yine bir milletin zor günlerden geçerken tutunması gereken millî duygularının ortaya çıkarılması lazımdı. Bunun içinde her devletin yaptığı gibi geçmişine yani tarihine sığınmalıydı. Bir devlet ancak bu şekilde kendini bulabilir ve içerisine düşmüş olduğu durumdan kurtulabilirdi. Gerekli olan şey ise halkta büyük uyanmayı gerçekleştirmektir. *Peyam* gazetesinde *İstiklâl Âyini* isimli makalede bayramların bu özelliği vurgulanmıştır.

“ Bugünkü âyin şayet kurtarıcı bir uyanmanın başlangıcı ise, bu uyanma günü olsa bile geç olmuyor diyebiliriz. Millî varlığımızı birçok milletlerden biraz sonra duyuyoruz demektir. Bizden önce duyanlar hep kurtuldular. Fransız inkılabının milliyet düşüncelerini kabul eden milletler, en ziyade bizim zararımıza olarak, devletler teşkil ettiler. kendi tabii sınırlarını bulduktan sonra diğer milletlerin vatanlarını da sömürge yaptılar. Şüphe yok ki İtalya’da, Almanya’da, Balkanlarda ortaya çıkan o uyanıklılık bizde de olsaydı bugün başka halde bulunurduk...”¹¹³ Yazıda ayrıca ilginç bir şekilde bu millî âyinin Müslümanlara ait olduğunu belirtiyordu.

Osmanlı milletine güç vermek , onlara vatan sevgisi vermek noktasında görüşlerini dile getirenlerden biri olan Ali Kemal, İstiklâl-i Osmânî’nin kutlanmasını sağlayanlardan biri olarak daha önce değinilen adı geçen İstiklâl-i Osmânî isimli makalesinde bu yöndeki görüşlerini şu şekilde belirtmektedir:

“ ...Tarihimizin övücünü böyle bir tarzda kutlayabilen, geçmişini geleceğiyle, talihsizliğiyle hakkıyla anlayan bir millet gereksiz aşağılanmaya karşı varlığını daha mükemmel müdafaa kılar. Bu vatani, bu devleti, bu milleti cidden sevmek, sevebilmek yalnız sevmekte değil, yıkılmaktan kurtulmak için tarihimizi sade öğrenmekle yeterli görmemeliyiz, o tarihe dayanarak milletimize kuvvet, yardım vermeliyiz. Millî kudretlerini bu dereceye getirebilen milletlerdir ki geçmişin musibetlerini geleceğin saadetleriyle telafi ediyorlar...”¹¹⁴

¹¹² A. g. e., s. 1.

¹¹³ “İstiklâl Âyini “, *Peyam*, 30 Kanun- 1 evvel 1913, s. 1

¹¹⁴ Ali Kemal, “İstiklâl-i Osmânî”, *Peyam*, 30 Kânun-1 evvel 1913, s. 1.

İstiklâl-i Osmânî Bayramı'nın kutlanış nedeninin gazetelerde millî varlığı ortaya çıkarmak, halkı uyandırmak, geçmişle bağlar kurarak gelecekteki tehlikelere karşı ortak hareket etme isteğiyle ortaya çıkmış olduğunu görüyoruz. 1909 yılında meclise ilk getirilişinde tüm Osmanlılar arasında birliği sağlama amacı güdülürken 1913'te artık Müslümanlar arasında birlik fikrini taşıdığını görüyoruz. Ancak I. Dünya Savaşı'ndan sonra artık Müslümanların da Osmanlı Devleti'ne karşı harekete geçtiği görülünce Türklük fikri daha fazla ön plana çıkmaya başlamıştı.

2.3. İstiklâl-i Osmânî Bayramı Kutlamaları

2.3.1. 1913 Yılı İstiklâl-i Osmânî Bayramı Kutlamaları

İstiklâl-i Osmânî Bayramı 1909'dan sonra halkın, öğrencilerin ve devletin ileri gelenlerinin katılımıyla ilk kez 1913 yılında kutlanmıştı. Ancak bu tarihten önce de gazeteler de kuruluşa dair yazıların çıkmış olduğu görülüyor.¹¹⁵ Ayrıca 1909 tarihinden sonra Devletin kuruluşu ile ilgili tiyatro eserleri de sahneleniyordu.¹¹⁶ İstiklâl-i Osmânî Bayramı, resmî olarak millî bayram ilan edilmeden 30 Aralık (Rumî 17 Kânun-ı evvel) gününde kutlanmaya başlanmıştı.¹¹⁷ Bu kutlamaya Darülfünun ve Mekâtib-i Âliyye öğrencileri öncülük etmişlerdi.

Darülfünun ve Mekâtib-i Âliyye öğrencileri öncelikli olarak 1913 yılının Kânun-ı evvel'inin Salı gününü bayram olarak kutlamak ve bu konuyu tartışmak için Darülfünun'da toplanmışlardı.¹¹⁸ 27 Kânun-ı evvel 1913 günü Mekâtib-i Âliyye Talebe Cemiyeti üyelerinden bazıları, Maarif Nazırı Şükrü Bey'e müracaat ederek İstiklâl-i Osmânî gününe denk gelmesi dolayısıyla 17 Kânun-ı evvel 1329(30 Kânun-ı evvel 1913) tarihinde okulların tatil edilmesini istediler. Şükrü Bey de bu isteği yerine getirerek 17 Kânun-ı evvel tarihinde okulların tatil olmasını sağlamıştı.¹¹⁹ Böylece tüm ülke bayrama, yüksek okulların da katılımıyla, coşkulu bir şekilde katılmış olacaktı.

¹¹⁵ "Devlet-i Âliyye-i Osmânîye'nin Tarih-i Tesisi 667", **Alemdar**, 30 Kânun-ı evvel 1328, s. 1.

¹¹⁶ Hamdi Can Tuncer, "Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı'nın Kuruluş Yılı Dönümü Kutlaması", **Toplumsal Tarih**, C. 11, S. 66, Haziran 1999, s. 12.

¹¹⁷ Hasan Akbayrak, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Millî Bayramlar", **Tarih ve Toplum**, no: 43, (00. 07. 1987), s. 32. Bu konu hakkında ayrıca bkz.: Fahri Taş, "Türk Meclislerinin Kabul Ettiği Bayramlar", **Türkler**, C. 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 355.

¹¹⁸ "İstiklâl-i Osmânî'yi Tebcil", **İkdam**, 26 Kânun-ı evvel 1913, s. 4. Bu hakkında ayrıca bkz.: "İstiklâl-i Osmânî'nin Tebcili", **Sabah**, 26 Kânun-ı evvel 1913, s. 2.

¹¹⁹ "İstiklâl-i Osmânî", **İkdam**, 28 Kânun-ı evvel 1913, s. 3.

1913 yılı İstiklâl-i Osmânî töreninden önce yüksek okul öğrencileri planlamış oldukları bayram programını halka duyurmak amacıyla gazetelerde yayınladılar. Tertip Heyeti Kâtibi Fethi Tahsin imzasıyla yayınlanan programda şu şekilde bir yol izlenecekti:

- 1- “ Kânun- ı evvel’in 17. Salı günü saat dokuzda Darülfünun Konferans Salonu’nda Darülfünun ve bütün Mekâtib-i Âliye öğrencileri ve on’da öğrencilerden biri konuşma yapacaktır.
- 2- Harbiye Nezareti’ne gidilerek orada istiklâl bayrağı getirilerek ve bir efendi tarafından orduya sunulacak geçilecektir.
- 3- Oradan Maarif Nezâreti’nin önünde biraz durularak Edirne ve Darülfünun marşları çalınacaktır.
- 4- Şehremâneti önüne gidilerek bir efendi tarafından şehrin halkı tebrik edilecektir.
- 5- Hemen sonra Bâb-ı Âli’ye gidilmek üzere bir konuşma yapılacaktır.
- 6- Sonra Bâb-ı Âli, köprü, tramvay yolunu takiben Altıncı Daire-i Belediye, Tepebaşı, Taksim, Gümüşsuyu, yoluyla Dolmabahçe Sarayı’na gelinerek Padişah’a tebrikler sunulacaktır.
- 7- Oradan tramvay yolunu takiben Meclis-i Meb’usân önünde durulacak bütün millet tebrik edilecektir.
- 8- Mekâtib-i Tıbbiye öğrencisi köprüden ayrılacaktır.
- 9- Oradan doğruca Darülfünun’a geçilecektir.
- 10- Hareket sırasında her mektepten seçilmiş olan tertip heyeti inzibat ve intizamı koruyacaktır.
- 11- Gece de Darülfünun ve bütün Mekteb-i Âliye adına Mekteb-i Hukuk Cemiyeti’nin gözetimi altında Direkler Arası’nda Millet Tiyatrosu’nda kuruluş ve İstiklâl-i Osmani’yi kutlamak için olağanüstü müsamere ve konferanslar verilecektir.
- 12- Hava uygun olur ise Darülfünun ve diğer Mekâtib-i Âliye öğrencisi fener alayı düzenleyeceklerdir ve Mekâtib-i Âliye öğrencisi okullarında bir çay ziyafeti vereceklerdir. ”¹²⁰

Ancak bu program bayram gününden hemen önce değiştirildi. Tertip Heyeti Başkanı ve Mühendis Mektebi Murahhası Osman Nuri imzasıyla yayınlanan bu yeni

¹²⁰ “İstiklâl-i Osmânî Merasimi Programı”, **İkdam**, 29 Kânun-ı evvel 1913, s. 4. Ayrıca bkz.: “Devr-i Senevî-i İstiklâl, **Sabah**, 29 Kânun-ı evvel 1913, s. 3, “Bir İhtifâl-i Mübeccel”, **Peyam**, 29 Kânun-ı evvel 1913, s. 3.

program, eski programdan 3, 8, 11, 12. maddeleri çıkarılarak son halini almış oldu.

121

30 Kânun-ı evvel 1913(17 Kânun-ı evvel 1329) günü İstiklâl-i Osmânî Bayramı büyük ve gösterişli bir kutlamaya sahne oldu. Bayram sabahı bütün öğrenciler Darülfünun önünde toplanmaya başladılar. Kollarında kırmızı beyazlı kurdelelerle gelen Darülfünunlu öğrenciler Tertip Heyeti tarafından karşılanıyordu. Darülfünun binası önünde hemen bütün okulların öğrencileri toplanmıştı. Hukukçular, Mülkiyeliler, Tıbbiyeliler, Darülfünun Edebiyat, Riyaziye, İlahiyat şubeleri, Dişçi, Eczacı, Baytar gibi birçok okul öğrencisi toplanmıştı. Ayrıca bayram günü Türk Ocağı, Osmanlı'nın kuruluşu ile ilgili takvimler dağıtırken, Rumeli Muhacirîn-i İslamiye Cemiyeti tarafından da rozetler dağıtılmıştı.¹²² Gazeteler de Osmanlı'nın kuruluşu ile ilgili yazılar ve resimlerle süslenmişti. Öğrencilerin de Darülfünun binası önünde toplanmasıyla birlikte törene saat 9:30'da başlanmıştı. Darülfünun binası önünde öğrencilerin heyecanı gazetelerde şu şekilde betimlenmekteydi:

“...Bütün milletin ruhu sevinç ve zaferle çarparken ve öğrenciler akın akın konferans salonunda toplanırken kaç gündün beri kapalı duran gökyüzü açık ve temiz gökyüzü bu övünülen güne katılıyordu. Heyet gelmeden önce konferans salonu ve bahçe öğrencilerle dolmuştu. Samimiyetle eller birbirine sarılıyor, bütün dudaklarda tebrik dolaşıyordu. Bahriye Ticaret Mektebi mızıkalarıyla geldiği zaman okuldaki coşma ve gürültü büsbütün başkalaşmıştır. Millî ahenk, müzik ahengi bütün ruhlarda kaynayan ateşi uyandırıyor.”¹²³

Törende ilk olarak darülfünun öğrencilerinden Abdullah Niyazi Efendi bir konuşma yaptı.¹²⁴ Bu konuşmadan sonra kortej dörderli gruplar halinde Darülfünun'dan ayrıldı. Kortejin başında, devletin geçmişteki gücü ve tarihi hatırlatırcasına yeniçeri elbiseleri giyinmiş bir takım getirilmişti.¹²⁵ Bunları da Darülfünun ve Mekâtib-i Âliye bayrakları takip ediyordu. Bu suretle Osmanlı

¹²¹ “Devr-i Senevî-i İstiklâl, **Sabah**, 30 Kânun-ı evvel 1913, s. 3. Ayrıca bakınız “Darülfünun ve Mekâtib-i Âliyye İhtifâl-i Millî Programı”, **Peyam**, 30 Kânun-ı evvel 1913, s. 3, “Bugünkü Millî Tören”, **İkdam**, 30 Kânun-ı evvel 1913, s. 2. “ Bugünkü İhtifâl ”, **Tasvir-i Efkâr**, 30 Kânun-ı evvel 1913, s. 2. Tören güzergahının Dahiliye Nezareti; Şehremaneti ve İstanbul Polis Müdüriyeti'ne bildirilmesine dair bakınız: **BOA.**, **DH.KMS.**, **10/6** (28 Muharrem 1332/15 Kânun-ı evvel 1329[28 Aralık 1913] tarihli belge).

¹²² İstiklâl-i Osmânî Şenlikleri”, **İkdam**, 31 Kânun-ı evvel 1913, s. 1-2.

¹²³ “Osmanlı İstiklâlinin Dünkü İhtifâli- İkbal-i İstikbâle Doğru”, **Tasvir-i Efkâr**, 31 Kânun-ı evvel 1913, s. 3. Ayrıca bkz.: “Büyük Gün: Ulu Osman Hanlığı'nın Yıl dönümü”, **Halka Doğru**, Kanun-ı evvel, Yıl. 1, S. 37, s. 290.

¹²⁴ “Osmanlı İstiklâlinin Dünkü İhtifâli- İkbal-i İstikbâle Doğru”, **Tasvir-i Efkâr**, 31 Kânun-ı evvel 1913, s. 3.

¹²⁵ Tören heyetinin giyindiği kıyafetleri gösterir fotoğraf için bakınız: Ek-6.

Devleti'nin tarihi görkemli bir şekilde sergilenmeye çalışılıyordu. Harbiye Nezareti'ne geldiklerin de kendilerini Harbiye Nazırı İzzet Paşa ile Müsteşar Paşa karşılamışlardı. İzzet Paşa korteje doğru yaklaştığında öğrencilerden birisi Türkçe dualar etmeye başlamıştı ve bu duanın eşliğinde kırmızı atlas üzerine siyah işlemeli *İstiklâl-i Osmânî* bayrağı açıldı. *Peyam* gazetesi bu olayı aşağıdaki gibi belirtir:

“... Kafiler Harbiye Nezareti'nin kapısından girerek büyük meydanda durdular. Bu aşamada bir hoca efendi *İstiklâl-i Osmânî*'yi güzel bir dua ile tebrik etti. bütün kalplerden gelen gür bir amin sesi o koca meydanı kapladı. Duadan sonra *İstiklâl-i Osmânî*'ye alem olarak hazırlanan bayrak açıldı...”¹²⁶

Daha sonra Hukuk Mektebi öğrencilerinden Feridun Fikri Bey *Orduya Selam* isimli konuşmayı yaptı. Feridun Fikri Bey, konuşmasında Osmanlı Devleti'nin şanlı geçmişine atıfta bulunarak, burada Osmanlı ordusunun oynadığı rolün önemine dikkati çekmişti. Ayrıca konuşması vatanın kurtulması, Osmanlılığın istiklâli ana temaları üzerine oluyordu. Konuşması sırasında ordu ve milletin hedefini şöyle anlatır:

“...Ordu ve vatanın, Osmanlı sultanlığının, aşk ve vicdanımızda bulunan istiklâl ve Osmanlıların mutlak hakimiyetinin koruyucusu olan kahraman ordu! Vatanımızın selametinin sağlanması emeliyle kalplerimiz çarpıyor, zihnimiz her dakika insanlarımızın kurtuluşu için vatanımızı düşünüyor, hedefimiz devletin selametidir ve Osmanlılığın istiklâliyle, hakanlığımızın büyüklüğünün devamlı olmasıdır. Senin de hedefin, amacın bu büyük ve kutsal gaye değil mi? Bu kutsal ve mübarek gayeyi sağlamak için ruhunda derin bir azim ve irade hisseden, yaşayan Darülfünun ve bütün Mekâtib-i Âliye, senden de o azmi, o vatanın yedi yüz senelik tarih sütununa layık zafer dilekleri ve kurtuluşu bekliyor...”¹²⁷

Bu konuşmaya karşılık Harbiye Nazırı İzzet Paşa söz alarak konuşmasını yaptı ve öğrencilere seslenerek bu günü kutlamalarının önemini bir kez daha vurguladı ve hem öğrencilerin hem de kendilerinin asli görevinin vatani korumak olduğunu belirtti:

“Büyük günü kutlamak için geldiniz değil mi efendiler, var onun millî iftiharını kutlamak vatanperverliğin en esaslı bir numunesidir. Büyük günlerimizi yad edince biliniz ki efendiler vatana olan bağlılığımız bir kat daha katlanır. Yaşamamızın yolunu, hakkımızın

¹²⁶ “Mübeccel Bir Nümayiş”, *Peyam*, 31 Kânun-ı evvel 1913, s.3. Ayrıca bkz.: Ek-2 ve Ek-4.

¹²⁷ “Büyük Gün: Ulu Osman Hanlığı'nın Yıl dönümü”, **Halka Doğru**, Kanun-ı evvel, Yıl. 1, S. 37, s. 291. Ayrıca bkz.: **A. g. e.**, **Tasvir-i Efkâr**, 31 Kânun-ı evvel 1913, s. 3. “İstiklâl-i Osmânî, Dünkü Merasim-i Fevkalade- Tezahürât-ı Milliye”, **Sabah**, 31 Kanun-ı evvel 1913, s. 1.

varlığını bir kat daha anlamış bulunuyoruz. Özellikle siz ilim ve marifet ordusunuz. Vatan muhabbetini, istiklâl şerefini, hakkını siz herkese yayacaksınız edeceksiniz. Bu cihetle yüce faziletleri siz yaymakla en büyük hizmetinizi yapmış olursunuz. Orduya gelince: O vatani ve hilafeti müdafaa için hayatını adadı. Bu büyük gün ordunun kılıcındaki şerefi ne güzel hatırlatıyor. Kuvvet birlikten doğar. Kardeş sevgisi her müşkülü aşmaya yeter...”¹²⁸

Harbiye Nazırı konuşmasını bitirdikten sonra tertip heyeti ve kortej başlarında bando olduğu halde Harbiye Nezareti’nden Maarif Nezareti’ne doğru yola çıktı. Kortej Maarif Nezareti önüne geldiğinde Temsil Heyeti’nden Feridun Fikri Bey tarafından İstiklâl-i Osmânî dolayısıyla Maarif Nezareti’ni selamlayan bir konuşma yapıldı.¹²⁹ Bu konuşmaya Maarif Nazırı ve Müsteşarları bulunmadıklarından dolayı Maarif Nezareti adına Tedrisât-ı Âliye Müdürü Adil Bey tarafından karşılık verildi. Adil Bey, konuşmasında gençlerin düzenlemiş oldukları bu gösteriyle halktaki millî duyguları tazelediği ve bir güç doğurduğunu belirtmişti.¹³⁰ Maarif Nezareti’nden ayrılan kortej buradan Şehremaneti önüne geldi. Şehremaneti önünde Muzaffer Bey tarafından bir konuşma yapıldı. Bu konuşmanın ardından Şehremini Cemil Paşa söz aldı. Cemil Paşa(Topuzlu) gençlerin bu parlak gösterilerinden duygulandıklarını belirterek şu konuşmayı yaptı:

“ Darülfünun öğrencisinin istiklâl münasebetiyle meydana getirdiği şu yüce hislere katılıyoruz. Memleketin büyük bir ümit ve istikbali olan gençlerin memleketin selameti için çalıştıklarını, azmettiklerini gördükçe gelecekte ümitli olabiliriz. Gençleri tebrik ederim. İnşallah ileride ve daha büyük ve parlak bir surette şu günü takdis ederiz. Yaşasın millet!”¹³¹

Cemil Paşa konuşmasını bitirdiği sırada Diş Hekimi Ahmet Şevki Bey tarafından konfetiler serpiydi.¹³²

Şehremaneti’nden ayrıldıktan sonra Bâb-ı Âlî’ye doğru yola çıkıldı. Bu sırada kortej Nafia Nezareti ve Müdafaa-i Milliye binası önünde gösterilerde bulunarak Bâb-ı Âlî binası önüne geldi. Bâb-ı Âlî binası önünde gençler Sadrazam adına

¹²⁸ İstiklâl-i Osmânî Şenlikleri”, **İkdam**, 31 Kânun-ı evvel 1913, s. 2. Ayrıca bkz.: “İstiklâl-i Osmânî, Dünkü Merasim-i Fevkalade- Tezahürât-ı Milliye”, **Sabah**, 31 Kanun-ı evvel 1913, s. 1. “Büyük Gün: Ulu Osman Hanlığı’nın Yıl dönümü”, **Halka Doğru**, Kanun-ı evvel, Yıl. 1, S. 37, s. 291. “İstiklâl-i Osmânî İhtifâli’nin Mâbad-ı İntiba’âtı”, **Tasvir-i Efkâr**, 1 Kânun-ı sâni 1914, s. 1.

¹²⁹ İstiklâl-i Osmânî Şenlikleri”, **İkdam**, 31 Kânun-ı evvel 1913, s. 2.

¹³⁰ A. g. e., s. 2. Ayrıca bkz.: “İstiklâl-i Osmânî, Dünkü Merasim-i Fevkalade- Tezahürât-ı Milliye”, **Sabah**, 31 Kanun-ı evvel 1913, s. 1. “Mübeccel Bir Nümayiş”, **Peyam**, 31 Kânun-ı evvel 1913, s.3.

¹³¹ “İstiklâl-i Osmânî, Dünkü Merasim-i Fevkalade- Tezahürât-ı Milliye”, **Sabah**, 31 Kanun-ı evvel 1913, s. 1.

¹³² İstiklâl-i Osmânî Şenlikleri”, **İkdam**, 31 Kânun-ı evvel 1913, s. 2. Şehremaneti önündeki tören için bakınız: Ek-3.

Dahiliye Nazırı Talat Paşa, Şura-yı Devlet Reisi Halil, Edirne Valisi Hacı Adil, Polis Müdürü Bedri Beylerle bütün Bâb-ı Âlî memurları tarafından karşılandılar. Burada öğrencilerden Ahmet Celal Bey tarafından etkileyici bir konuşma yapıldı.¹³³ Darülfünun ve Mekâtib-i Âliye adına yaptığı konuşmada devlete, Osmanlılığa olan samimi bağlılıklarını bildirmişti ve Osman Gazi'nin ulu himmetini zikredip, Osman Gazi'ye karşı olan şükranlarını beyan etmişti.¹³⁴ Bu konuşmanın ardından gençlere cevap vermek amacıyla Dahiliye Nazırı Talat Bey söz aldı. Talat Bey konuşmasına Sadrazam Paşa'nın meşgul olması nedeniyle kendisini vekil olarak atadığını¹³⁵ belirtmesinin ardından konuşmasında şunları söylemiştir:

“Gençliğin bugün gösterdiği şu samimi tezahürat çok kıymetlidir. Devlet gençliğe itina ediyor, ondan kuvvet alıyor. Biz gençlikle beraber çalışıyoruz. Bizden sonrakiler de ancak o kuvvetle çalışabilecektir. Osmanlı genci kendi vatanına lazım ve layık bir şekilde çalıştığı gün çok şey kazanmış olacağımıza emin olunuz. Efendiler! Osmanlı'nın kuruluş günü nedeniyle padişahımıza dua edelim.”¹³⁶

Talat Bey'in nutku alkışlarla karşılık bulmuş ve bando Sultanî Marşı'nı çalmaya başlamıştı. Bâb-ı Âlî önünden hareket eden öğrenciler halkın da eşliğinde Saray-ı Hümayun'a doğru yola çıktılar. Kortej, Sirkeci yoluyla Galata Köprüsü'ne doğru ilerlerken büyük mağazalardan onlara konfetiler atılıyordu. Galata köprüsü kalabalık bir şekilde geçildi. Oradan da Osmanlı Bankası ve Belediye Altıncı Dairesi yoluyla Beyoğlu'na çıkmış Taksim, Alman Büyükelçiliği, Gümüşsuyu Kışlası önünden kalabalık bir şekilde Dolmabahçe Sarayı'na geldi.¹³⁷ Saraya gelindiğinde Harem Dairesi Bahçesi'ne alındılar. Öğrencilerin geldiklerini haber alan padişah, sarayın penceresine kadar gelerek öğrencilere iltifatta bulunmuştu. Ayrıca öğrencilerin yanına Baş Mabeyncisi olan Tefik Bey ile birlikte selamlarını da

¹³³ “Mübeccel Bir Nümayiş”, **Peyam**, 31 Kânun-ı evvel 1913, s.3. Ayrıca bkz.: İstiklâl-i Osmânî Şenlikleri”, **İkdam**, 31 Kânun-ı evvel 1913, s. 2. “Osmanlı İstiklâlinin Dünkü İhtifâli- İkbal-i İstikbâle Doğru”, **Tasvir-i Efkâr**, 31 Kânun-ı evvel 1913, s. 3. Sabah gazetesinde Bâb-ı Âlî önünde konuşma yapan kişi Darülfünun öğrencilerinden Şevket Bey olduğu belirtilmektedir. “İstiklâl-i Osmânî, Dünkü Merasim-i Fevkalade- Tezahürât-ı Milliye”, **Sabah**, 31 Kânun-ı evvel 1913, s. 1.

¹³⁴ İstiklâl-i Osmânî Şenlikleri”, **İkdam**, 31 Kânun-ı evvel 1913, s. 2.

¹³⁵ “Mübeccel Bir Nümayiş”, **Peyam**, 31 Kânun-ı evvel 1913, s. 3.

¹³⁶ İstiklâl-i Osmânî Şenlikleri”, **İkdam**, 31 Kânun-ı evvel 1913, s. 2. Ayrıca bkz.: “İstiklâl-i Osmânî, Dünkü Merasim-i Fevkalade- Tezahürât-ı Milliye”, **Sabah**, 31 Kânun-ı evvel 1913, s. 1. “Büyük Gün: Ulu Osman Hanlığı'nın Yıl dönümü”, **Halka Doğru**, Kanun-ı evvel, Yıl. 1, S. 37, s. 292-293.

“Mübeccel Bir Nümayiş”, **Peyam**, 31 Kânun-ı evvel 1913, s. 3. “Osmanlı İstiklâlinin Dünkü İhtifâli- İkbal-i İstikbâle Doğru”, **Tasvir-i Efkâr**, 31 Kânun-ı evvel 1913, s. 3. Talat Bey'in konuşması için bkz.: Ek-1.

¹³⁷ “Büyük Gün: Ulu Osman Hanlığı'nın Yıl dönümü”, **Halka Doğru**, Kânun-ı evvel, Yıl. 1, S. 37, s. 293.

yollamıştı. ¹³⁸Bunun üzerine öğrencilerden Necdet Bey bir konuşma yaptı. Necdet Bey'in konuşması fazla uzun olduğundan padişahın rahatsız olmaması için biraz kısaltılarak yapılmıştı. Necdet Bey konuşmasında padişaha seslenerek kendilerinin altı yüz altmış beş senelik devletin istiklâlini kutlamak için geldiklerini belirterek, Osmanlının kuruluşu sırasındaki zorluklara değinmiş ve bu zorluklara rağmen nasıl ayakta kalabildiğini ve büyük bir devlet olduğunu anlatmıştı. Kendilerinin de Osmanlıların saf ve sadık kanını taşıdıklarını belirterek konuşmasına şöyle devam etmiş:

“...Osmanlı gençliği bu kanı taşıyor. Bu kan ne geçmişin fırsatçı ve hırslı dişleriyle zedelenmiş ne de hallin ısırılmış ve cihetini hücumlarıyla bozulmuştur. Bu kan bu damarlarımızda bulanıklaşmış sıtma aşkılarla dolaşan Osmanlı ve Türk'ün kanı, işte eski etki ve saflığıyla duruyor. Bunu şimdi huzurunuzda kelimelere dökmeğe cesaret ederken bizzat geliniz söylüyorum. Bunu şimdi sarayınızın arkasının kutsallığı altında şu gençlik kitlesinin kalbinde görüyorum...”¹³⁹ Daha sonra konuşmasına Osmanlı Devleti'nin başarılarını anlatarak devam ederken, padişahların adil yönetimleri altında halkın kardeşçe yaşadıklarını belirtmiş ve konuşmasına şu sözlerle son vermiştir:

“...Üzülme hakanım, son hadiseler siz padişahımızı ümitsizliğe düşürmesin. Millet in ve beyinleri silahlı şu gençlik saygı değer padişahımızla beraber vatanın kırılan sinesinde açılan yaraları tedavi edecek ateşli bir ruh taşıyor.

Tahtında rahat otur, ey namdar atam!

Evladının bugünkü adı yalnızca intikam.”¹⁴⁰

Padişah sarayın penceresine tekrar gelerek öğrencileri selamlamış ve öğrenciler de bu selama karşılık olarak *Padişahım Çok Yaşa!* dilekleriyle alkışlamışlardır.

Buradan sonra Meclis-i Mebusan'a gidilmiş ve burada da tebrikler sunularak tekrar Darülfünun'a gidilmiş ve bu büyük törene son verilmişti. Ancak kutlamalar devam etmişti. Bu kutlamalardan birisi Tıbbiyeliler Kulübü'nde olmuştu. Bayraklarla süslenen kulüp binasındaki tören saat dört buçukta başlamıştı. Törene Üsküdar Mutasarrıfı Faik Ali, Doktor Esat Paşa, Doktor Bahattin Şakir, Hamdullah Suphi

¹³⁸ “İstiklâl-i Osmânî, Dünkü Merasim-i Fevkalade- Tezahürât-ı Milliye”, **Sabah**, 31 Kânun-ı evvel 1913, s. 2. Bayram heyetinin Saray-ı Hümayun'da bayram tebrikâtında bulunurken bkz.: Ek-7.

¹³⁹ “Büyük Gün: Ulu Osman Hanlığı'nın Yıl dönümü”, **Halka Doğru**, Kânun-ı evvel, Yıl. 1, S. 37, s. 293-294.

¹⁴⁰ **A. g. e.**, s. 294. Yukarıdaki şiirin ilk dizesinde atam kelimesi *Peyam* gazetesinde *babam* şeklinde geçmektedir. “Mübeccel Bir Nümayış”, **Peyam**, 31 Kânun-ı evvel 1913, s. 3.

Beyler davet edilmişti. Törene davet edilenler konuşmalarının ardından çay ve bisküvi ikram edilerek Tıbbiyeliler Kulübü'ndeki törene son verilmiştir.¹⁴¹

İstiklâl-i Osmânî Bayramı'nın kutlanmış olduğu bir diğer yer de Türk Ocağı olmuştu. Türk Ocağı, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu şerefine bir çay ziyafeti düzenledi. Türk Ocağı'nda bayram günü Mehmet Emin(Yurdakul), Hüseyin Cahit(Yalçın), Ahmet Agayef(Ağaoğlu), Necip Asım, Fuat Rauf, Akçuraoğlu Yusuf, Hamdullah Suphi, Celal Sahir Bey gibi isimler bulunuyordu. Bu topluluk Türk Ocağı'na gelen misafirleri kapıda karşıladılar. Misafirler arasında İttihat ve Terakki, Müdafaa-i Milliye, Donanma, Hilal-i Ahmer, Tarih-i Osmânî, İstanbul Muhipleri, Mülkiye Mezunları, Kürt Havi Cemiyeti, Tatar Cemiyet-i Hayriyesi, Ankara Talebe Cemiyeti, Uzunçarşı Esnafı, Bakkal, Kasap, Fırıncı, Arabacı, Aşçı Esnafı, cemiyetlerinden bazılarının başkanları olmak üzere, temsilcileri bulunuyordu.¹⁴² Saat bir buçuğa doğru Türk Ocağı tamamen dolmuştu. İkiye çeyrek kala çay masasının başına oturuldu. Burada Akçuraoğlu Yusuf Bey bir konuşma yaptı. Akçuraoğlu Yusuf yaptığı konuşmada Türklüğe vurgu yaparak, Osmanlılığın Türklük esasına dayalı olarak kurulduğunu savundu. Ancak daha sonra Türklüğü unuttuklarını vurgulayarak şunları söyledi:

“...Sonraları bilmeyiz neden Osmanlılığın kökü olan Türklerden ayrılmak isteyenler türedi. En yüce, en sağlam, en canlı ağacın bile kökünden ayrıldıktan sonra yaşayamayacağını unuttular...”¹⁴³ Akçuraoğlu Yusuf Bey daha sonra tarihten kopmanın Türk geleneğine uymamanın zararlarını örnekler vererek anlattı ve İstiklâl-i Osmânî'ye atıfta bulunarak şunları söyledi:

“...Artık özlüğümüzü kökümüzü arıyor, geçmişimizi unutmamak, büyüklerimizi büyük günlerimizi kutlamak, Türkün gövdesiyle kol ve ayakları Genç Osmanlıların göğsünde kabarıyor. Bugün o kabaran şeyin meydana çıkan bir parçasını hepimiz görüyoruz. Mutlaka, mutlaka bir gün daha gelecek, o kabaran taşacak ve o zaman bütün Türklük kurtulmuş olacak...”¹⁴⁴

¹⁴¹ A. g. e., s. 294.

¹⁴² “Osmanlı Darülfünun’unda Türk ve Türk Ocağı’nda”, **Türk Yurdu**, 17 Kanun-ı evvel 1329, Yıl: 3, S. 8, (Türk Yurdu’nun İstiklâl Günü Hediyesi), s. 32.

¹⁴³ Akçuraoğlu Yusuf, “ Türk Yurdu Müdürü’nün Nutku”, **Türk Yurdu**, 17 Kanun-ı evvel 1329, Yıl: 3, S. 8, (Türk Yurdu’nun İstiklâl Günü Hediyesi), s. 29.

¹⁴⁴ A. g. e., s. 29-30.

Akçuraolu Yusuf'un ardından sözü Türk Ocağı'nın idare başkanı olan Hamdullah Suphi aldı. Hamdullah Suphi yaptığı konuşmada öncelikle Türk Ocağı'nın neden kurulduğunu ve neler yaptığını anlattı. Daha sonra da Türklerde, Türkçülük akımına karşı olan düşüncelerin yanlışlığını aktardı ve Türkçülük akımını savunanların Osmanlılık ve Müslümanlık hislerine bağlı olduğunu ifade etti. Hamdullah Suphi sözlerine şu şekilde son verdi:

“Şimdi gözlerimizin önünde koskoca iki alem var: Biri mazisinin bulutları arasından karanlıklarını yırtarak sıyrarak çıkan beş bin senelik Türk alemi: diğeri demin sokakları doldurduğunu gördüğünüz sanki şafaklar içinden süzülüp gelen bize müjdelere getiren yeni bir alem yarınki canlı, dinç, genç Türklük alemi Osmanlılık alemi...”¹⁴⁵

Bu konuşmanın ardından Mehmet Emin *Selam Sana* isimli şiirini okudu ve daha sonra misafirler ayrılmaya başladı. Türk Ocağı'ndakiler tek başlarına kalınca Mehmet Emin, Ziya Bey, Necip Asım, Ahmet Agayef, Akçuraolu Yusuf, Fuat Rauf, Celal Sahir Beylerin Türk Dili hakkındaki görüşlerini dinlediler.¹⁴⁶

Türk Ocağı ayrıca Türk Yurdu Dergisi'nin çıkarmış olduğu İstiklâl-i Osmânî Günü ekiyle de bu güne vermiş olduğu önemi göstermişti. Dergide; Akçuraolu Yusuf, Hamdullah Suphi gibi derneğin yöneticilerinin konuşmalarının yanı sıra Halide Edip, Ahmet Refik'in Türk Yurdu'ndaki yazıları ve Necip Bey'in İstiklâl-i Osmânî gününde Saray-ı Hümayun'da yapmış olduğu konuşma yer almıştı. Ahmet Refik, *İstiklâl Günleri* isimli yazısında Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu anlatırken,¹⁴⁷ Halide Edip ise Ocağın *İstiklâl Günü* isimli bir yazı yazmıştır. Halide Edip yazısında bugünün önemini ve kendisinde uyandırdığı hissi kaleme almış ve bu hislerini akıcı bir üslupla dile getirmişti. Halide Edip yazısında İstiklâl-i Osmânî'nin önemini şu şekilde belirtmişti:

“ ...Bugün seninle bu pek mesut günde seninle pek çok konuştum; dudaklarımda tebessüm, gözlerimde yaş, ellerimde şevkat, kalbimde aşkla konuştum. Ve sen söyledin şimdiye kadar söylemediğin şeyleri söyledin, bütün benliğimi tâ kemiklerime kadar ısıtan

¹⁴⁵ Hamdullah Suphi, “ Türk Ocağı İdare Reisi'nin Nutku”, **Türk Yurdu**, 17 Kanun-ı evvel 1329, Yıl: 3, S. 8, (Türk Yurdu'nun İstiklâl Günü Hediyesi), s. 26.

¹⁴⁶ “Büyük Gün: Ulu Osman Hanlığı'nın Yıl dönümü”, **Halka Doğru**, Kânun-ı evvel, Yıl. 1, S. 37, s. 290.

¹⁴⁷ Ahmet Refik, “İstiklâl Günleri”, **Türk Yurdu**, Kanun-ı evvel 1329, Yıl: 3, S. 8, (Türk Yurdu'nun İstiklâl Günü Hediyesi), s. 17-22.

tatlı bir sıcaklığın, bütün canımı emniyet, huzur ve imanla terennüm ettiren ateşinin canlı ve tatlı bir uğultusu vardı. Sen bugün ilk defa gerçekten yandın, öyle değil mi?...”¹⁴⁸

Türk Ocağı’nda yapılan tören, Darülfünun tarafından yapılan törenden farklı olarak derneğin misyonuna uygun Türkçülük temelli bir anma etkinliği olmuştur. Yapılmış olan konuşmalarda da bu durum kendisini göstermiştir. Ancak konuşmalarda Türkçülükle beraber Osmanlıcılık, İslamcılık akımlarına da vurgu yapılmıştır ve Türkçülüğün Müslümanlığa ve Osmanlılığa karşı olmadığı belirtilmiştir. Türk Ocağı’nda ve Darülfünunlu gençler tarafından yapılmış olan konuşmalarda Türklüğe yapılan vurgu Trablusgarb ve Balkan Savaşları’ndan sonra Türk aydınının Türkçülüğe doğru bir yönelişi olarak yorumlanabilir.¹⁴⁹

İstiklâl-i Osmânî gününde halktaki millî hisleri uyandırmak, son yıllarda halkta görülen karamsarlık havasını dağıtmak amacıyla ayrıca Osmanlı Devleti’nin kuruluşu ile ilgili tiyatro gösterileri sahneye konmuştur. Hazırlanan tiyatro eserlerinde Osmanlı Devleti’nin zor günlerinde halka moral olabilecek ve istenirse tekrar o büyük ve ihtişamlı günlere dönülebileceği hissi veren eserler ortaya konmaya çalışılıyordu. Bunlar arasında Mehmet Reşat’ın *Osmanlı İstiklâl-i* ile Emin Ali’nin *İstiklâl-i Osmânî* isimli piyesleri gösterilebilir. Bu piyeslerde birbirine paralel bir konuda devletin kuruluşu anlatılırken, eğer istenirse Osmanlı yeniden hayata geçirilebilir duygusu verilmeye çalışılıyordu.¹⁵⁰ Ayrıca Osmanlı Devleti’nin kuruluşuna dair tiyatro gösterileri 1909’dan itibaren yapılmaktaydı. Bunlardan biri Şark Dram Kumpanyası’nın *Osmanlıların Zuhuru ve İstiklâli* adlı oyunudur. Yine II. Meşrutiyet döneminde Mürebbi-i Hissiyât, Sahne-i Heves, Sahne-i Milliye-i Osmânîye, Hekimyan Hanım, Burhanettin Bey gibi tiyatro toplulukları tarafından 1909-1918 yılları arasında *Sultan Gazi Osman*, *Muzafferiyet yahut Osmanlı Kahramanları*, *Fatih Sultan Mehmet yahut Bizans’ın Sükutu* isimli Osmanlı Tarihi’ni konu alan piyesler sahnelenmişti.¹⁵¹ 1913 yılında da Millet Tiyatrosu’nda *Devlet-i*

¹⁴⁸ Halide Edip, “Ocağım İstiklâl Günü”, **Türk Yurdu**, 17 Kanun-ı evvel 1329, Yıl: 3, S. 8, (Türk Yurdu’nun İstiklâl Günü Hediyesi), s. 11. Ayrıca bkz.: Halide Edip, Ocağım İstiklâl Günü”, **Tanin**, 19 Kânun-ı evvel 1329, s. 1-2.

¹⁴⁹ Hakan Uzun, “Türk Yurdu’nda 1913 Yılı İstiklâl-i Osmânî Günü Kutlamaları”, **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, C. 6, S. 1, (Mart 2009), s. 140.

¹⁵⁰ Enver Töre, “Türk Tiyatrosu’nun Kaynakları”, **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 4/ 1-II Winter 2009, s. 2275-2276.

¹⁵¹ Hamdi Can Tuncer, **a. g. e.**, s. 12. Bu makalede de görüldüğü üzere Osmanlı’nın kuruluş tarihi net değildi. Örneğin tiyatro piyeslerinden birinde Osmanlı Devleti’nin kuruluşunun 613. yıl dönümünü

Âliyye'nin İstiklâli isimli piyesinden bir perde sahnelendi. Bunun dışında Şehzadebaşı'nda bulunan Millet Tiyatrosu'nda İttihad-ı Osmânî öğrencileri tarafından şiirler okunurken, Ertuğrul Badosu tarafından millî havalar çalınmış ve bir de müzayede yapıldı.¹⁵²

İstiklâl-i Osmânî Bayramı yalnızca İstanbul'da değil, ülkenin çeşitli bölgelerinde de büyük gösterilerle kutlanmıştı. Bu şehirlerden İzmir, İstiklâl-i Osmânî Bayramı'nı coşkulu ve büyük bir şekilde kutladı ve İzmir'de büyük bir tören düzenlendi. Düzenlenen törene İttihat ve Terakki Kulüpleri, Türk Ocağı Azaları, Matbuat erkânı katıldılar. Törende konuşmalar yapılmış, mektuplar okunmuş ve görkemli bir yürüyüşle şehrin caddelerinden geçilmişti. Ayrıca Ömer Naci Bey tarafından etkileyici bir konuşma yapılmıştı. İzmir'de bayram günü okullar tatil edilmiş ve gazeteler çıkmamıştı.¹⁵³ Yine bütün İzmir ahalisi adına Tezahürât-ı Milliye Heyet-i Müteşebbisesi'nin göndermiş olduğu telgrafla birlikte padişaha bağlılıklarını bildirerek, İstiklâl gününü kutlamışlardır.¹⁵⁴

Bayramın coşkuyla kutlandığı illerden biri de Konya olmuştu. Konya'da yapılan kutlamalarda İstanbul ve İzmir'de olduğu gibi okullar tatil edilmişti ve bayram coşkuyla kutlanırken, bu güne özel konuşmalar yapılmıştı. Ayrıca Konya halkı adına Encümen Başkanı Hazret-i Mevlana Dergahı Postnişini, Belde Müftüsü, Rum Metropolitidi Vekili Parvus, Meclis İdare Azasından Ali Ramiz, Müderrislerden Ali Osman, Belediye Başkanı Ali Rıza, Konya İttihat ve Terakki Cemiyeti Müfettişi Mahmut Nedim imzalı bir tebrik telgrafı da padişaha gönderildi. Telgrafa Konya halkı adına padişahın bayram günü kutlanırken, aynı zamanda bağlılıklarını bildirmişlerdi.¹⁵⁵

İstiklâl-i Osmânî Bayramı'nın kutlandığı illerden biri de Trabzon olmuştur. Trabzon'da büyük bir gösteri hazırlanmış ve resmi bir tören yapılarak İstiklâl bayramı kutlanmaya başlanmıştı. Törende Mekatib-i Mülkiye ve Askeriye öğrencileri başta olmak üzere Ermeni, Rum mektepleri ve halk tüm şehri dolaştı. Vali Samih Bey, tören dolayısıyla vatansever bir konuşma yaptı. Ayrıca Erzurum'da

kutlamak amacıyla oynandığı belirtilirken bu tarih miladî 1316 (H. 716) tarihine denk geliyor ki bu tarih hiçbir kaynakta yer almamaktadır.

¹⁵² “Büyük Gün: Ulu Osman Hanlığı'nın Yıl dönümü”, **Halka Doğru**, Kânun-ı evvel, Yıl. 1, S. 37, s. 295.

¹⁵³ **A. g. e.**, s. 295. Ayrıca bakınız: “Tegahürât-ı Milliye”, **Tasvir-i Efkâr**, 1 Kânun-ı sâni 1914, s. 3.

¹⁵⁴ **BOA., DH.KMS., 11/7** (17 Kânun-ı evvel 1329/30 Aralık 1913 tarihli belge). Bakınız: Ek-21.

¹⁵⁵ **BOA., DH.KMS., 11/7** (17 Kânun-ı evvel 1329/30 Aralık 1913 tarihli belge). Bkz.: Ek-22. Ayrıca bakınız: “Devr-i senevî-i İstiklâl- Tebrikât”, Sabah, 30 Kânun-ı evvel 1913, s. 2. “İstiklâl Şenlikleri”, Peyam, 1 Kânun-ı sâni 1914, s. 3.

da resmi törenler yapıldı. Erzurum'da yapılan törenlere Mülkiye ve Askeriye öğrencileri, Meclis azaları, Türk gücü ve halkın yoğun katılımı olmuştur. Yapılan törende konuşmalar okunarak, Osmanlı Devleti'nin kuruluş günü kutlanmıştır.¹⁵⁶

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunun kutlandığı önemli yerlerden birisi de Bursa olmuştur. Bursa, Osmanlı Devleti'nin başkentliğini yapmış olması, hanedanın ilk kurulduğu bölge olması ve Osman Gazi'nin türbesinin burada bulunması dolayısıyla önemlidir. Bursa'da halk ezanî saat birde Ulu Cami önünde toplanılmış ve Peygamber, Osman Gazi adına mevlüt okunmuştu. Mevlütün okunmasının ardından toplanan alay Ulu Cami'den Osman Gazi'nin türbesini bulunduğu Osmancık'a başta tuğ, istiklâl sancağı ve dört davul bulunduğu halde yola çıktı. Alayda Darümuallimîn, Sanayi Mektebi, Ziraat Mektebi, İttihat ve Terakki Mektebi gibi okular yer alıyordu. Ayrıca davulun arkasında Türk Ocağı üyeleri, Türk Gücü hükümet memurları, zabıtlar ve halk bulunuyordu.¹⁵⁷ Alayın içerisinde Türk Ocağı'nın arkasından Bursa Türk Gücü Muallimin taburlarına bağlı başlarında Bursa külâhı olduğu halde bir grup geliyordu. Osman Gazi'nin türbesine geldiklerinde dualar okundu, konuşmalar yapıldı, bandolar çaldı ve Darümuallimîn öğrencileri kılıç-kalkan gösterisi yaptılar.¹⁵⁸ Alayda bulunan mekteplerin bando takımları törene ayrı bir hava katarken okulların öğrencilerinin askeri tarzda yürüyüşleri halktan büyük alkış almıştı. Osmancık'ta Türk Ocağı üyelerinden Ferit Bey, Osmanlılığın istiklâlini ve her zamanki büyüklüğünü öven bir konuşma yaptıktan sonra alay Yeni Yol ve Set Başı güzergahlarını takip ederek Çelebi Sultan Mehmet Han Türbesi'ne geldi. Burada Ziraat Mektebi öğrencilerinden biri Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile ilgili bir konuşma yaptı. Alay daha sonra Türk Ocağı, Hükümet Dairesi, Belediye, Kumandanlık, İttihat ve Terakki Merkezi'ne giderek tebrikleştii.¹⁵⁹

Yine İstiklâl-i Osmânî'nin kutlandığı bir diğer il de Adana'ydı. Adana'da yapılan kutlamaya bütün öğrenciler ve küçük büyük halk binlerce kişi katılmış ve bu kitle Kumluk Meydanı'nda toplanmıştı. Toplanan kalabalığa hitaben etkileyici

¹⁵⁶ “ İstiklâl Şenlikleri ”, **Sabah**, 1 Kânun-ı sâni 1914, s. 1. Ayrıca bkz.: “ Büyük Gün- Vilâyetlerde, Trabzon'da “, **Halka Doğru**, 26 Kânun-ı evvel 1329, s. 300. “İstiklâl Şenlikleri”, **Peyam**, 1 Kânun-ı sâni 1913, s. 3. “ Taşra'da Tezahürât ”, **Tanin**, 3 Kânun-ı sâni 1913, s. 3.

¹⁵⁷ “ Taşra'da Tezahürât ”, **Tanin**, 3 Kânun-ı sâni 1913, s. 3.

¹⁵⁸ “ Büyük Gün- Vilâyetlerde, Trabzon'da “, **Halka Doğru**, 26 Kânun-ı evvel 1329, s. 298-299.

¹⁵⁹ **A. g. e.**, s. 299-300.

konuşmalar yapıldı. Tanin gazetesinde yer alan haberde bayram töreninin Türklüğe ait büyük duygular uyandırdığı belirtilmektedir.¹⁶⁰

Bayramın coşkuyla kutlandığı yerlerden biri de Kastamonu olmuştur. Kastamonu'daki bayram töreni Türk Gücü öncülüğünde yapılmıştı. 30 Kânun-ı evvel 1913 günü halk ,Türk Gücü Derneği üyeleri, Mekteb-i Sultanî, Darümuallimîn öğrencileri saat beşte Türk Gücü binası önünde toplandılar. Burada İttihat ve Terakki Müfettişi İsmail Hakkı Bey, Mekteb-i Sultanî öğretmenlerinden Muhsin Bey kuruluş ve millî övgülerle dolu konuşma yapmışlardı.¹⁶¹ Ayrıca kutlama kapsamında vilayetlere kutlama telgrafları çekilmiş ve vilayetlerden gelen telgraflara cevap yazılmıştı. Kastamonu'daki kutlamalara Köroğlu ve Kastamonu gazetesi yer ver vermekteydi. Bunlardan Köroğlu gazetesinde 1913 yılında H. Vasfi tarafından yazılmış olan bir yazıda Osmanlı Devleti'nin kuruluş gününün gerekliliğine şu şekilde değinilmiştir:

“ ...Turan'ın haşin çöllerinden kalkarak Anadolu'nun latif yaylalarında çadırlar kuran ecdadımız Türkler pek az zaman sonra Roma-i Şark İmparatorluğu'nun bir kısmıyla, Selçukîlerin bekâyâ-yı enkazı üzerinde tesis-i saltanat etmişler ve liva-i istiklâli(İstiklâl bayrağını) bir zamanlar sonra İran kapılarına, Viyana kapılarına dayanmışlardı. İşte bu istiklâl bayrağı 699(M.1299) senesinde ulu hanımızın şanlı dedelerimizin cedit ve padişahı olan Osman Gazi'nin kuvvetli elleri ile açılmıştır...Şimdi ey koca kahramanlar ulu Türklerin torunları bugünkü Türkler!...Bugünkü Osmanlılar! Geliniz el ele verelim, o tarih-i pür-i şerefi tes'id edelim! Bu tarih nasıl devletimizin tarih-i istiklâli olmuş ise bizim için bir başlangıç olsun...Eski Türklerin şimdiki çocukları! Geliniz bu tarih bundan sonra bizim iydi millîmiz olsun, onu ilelebet yaşatalım.”¹⁶²

Ayrıca İstiklâl-i Osmanî'nin kutlanmış olduğu şehirlerden biri de Çanakkale'di. Burada yapılmış olan kutlamalar Mekteb-i Sultanî Heyet-i Talimiyesi tarafından düzenlenmişti. Töre öğrenciler, hükümet erkânı, askerî erkân ve esnaf davet edilmişti. Çanakkale'de bayram sabahı herkes okul bahçesinde toplanmıştı. Burada toplanan grup, çalan askeri bando eşliğinde okulun salonuna geçti. Salonda toplanan gruba hitaben konuşmalar yapıldı, şiirler okundu ve dualar edildi. Yapılan

¹⁶⁰ “ İstiklâl-i Osmânî Adana'da ”, **Tanin**, 3 Kânun-ı sâni 1914, s. 3.

¹⁶¹ Mehmet Serhan Yılmaz, “ Kastamonu'da İstiklâl-i Osmânî Günü Kutlamaları “ **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, C. 6, S. 3, Eylül 2009, s. 92.

¹⁶² Mehmet Serhan Yılmaz, **a. g. e.**, s. 93.

konuşmalar; İstiklâl-i Osmânî'nin anlamı, neden bir övünç kaynağı olduğuna işaret eden, vatansever içerikli konuşmalar olmuştur. Yapılan bu konuşmaların ardından öğrenciler hükümet görevlilerini makamında selamlamak üzere ellerinde bayraklar, önlerinde bando olduğu halde yola çıktı. Hükümet konağı, belediye dairesi ve kışlalar ziyaret edildi. Topçu dairesine gidildiğinde Miralay Bey'in yapmış olduğu konuşmadan sonra öğrenciler okullara döndü ve bayram töreni son buldu.¹⁶³

Yurdun hemen her yerinde İstiklâl-i Osmânî Bayramı okulların öncülüğünde kutlanıyordu. Yine bu illerden biri de Sivas'tı. Sivas'ta yapılan kutlamalar Sivas İttihad Kulübü Yayını olan *Kızılırmak* gazetesinde yer almaktaydı. *Kızılırmak* gazetesinde bayram günü şu şekilde anlatılmaktadır:

“Mektebi Sultanî’de zât-ı hazret-i vilâyetpenahi dahi hazır olduğu halde Darümuallimîn, Mekteb-i Sanayi, Arminyan Mekâtibi Muallimi ve talebesi toplanarak mekteplerin büyük salonunda hararetle ve heyecanlı büyük konuşmalar yapılmış ve merkez mektepler öğrencisi tarafından Darülfünun ve vilayete sonradan katılan bütün okul öğrencisi ve şakirdanına bu mutlu günün takdisini, muntazaman telgraflar gönderilmiş, gece dahi Osmanlı İttihat Kulübü’nde aynı millî bayram yapılmıştır.”¹⁶⁴

İstiklâl-i Osmânî bayramı ayrıca Edirne, Trablusşam(Beyrut) gibi vilayetlerde kutlanmıştı ve bu illerden padişaha kutlama mesajları gönderilmişti.¹⁶⁵

2.3.2. 1914 Yılı İstiklâl-i Osmânî Bayramı Kutlamaları

Osmanlı Devleti’nde 1913 yılı kutlamaları genel itibariyle Trablusgarb ve Balkan Savaşları’nda uğranılan yenilgiler ve toprak kayıpları ile birlikte halkta oluşan umutsuzluğu gidermek, millî bütünlüğü tekrar oluşturmak amacıyla yapılmıştı. Ancak 1914 yılında yapılmış olan İstiklâl-i Osmânî Bayramı kutlamalarında ise bayramın kutlandığı tarihten yaklaşık bir buçuk ay önce İngiltere, Fransa, Rusya devletlerine karşı Birinci Dünya Savaşı’na girişi etkili oldu. Savaş

¹⁶³ “ Vilâyetler- Çanakkale’de İstiklâl-i Osmânî Şenliği “, **Peyam**, 3 Kânun-ı sâni 1914, s. 3.

¹⁶⁴ “ İstiklâl-i Osmânî “, **Kızılırmak**, 23 Kânun-ı evvel 1329, s. 1.

¹⁶⁵ **BOA., DH.KMS., 11/7**, (19 Kânun-ı evvel 1329/1 Kânun-ı sâni 1914) ve **BOA., İMBH. 1332.S.5/4**, (21 Kânun-ı evvel 1329/3 Kânun-ı sâni 1914).

bayram kutlamalarında halktaki ve öğrencilerdeki millî bilinci taze tutmak ve halka moral vermek amacıyla gerçekleştirildi.

1913 yılında olduğu gibi 1914 yılında da İstiklâl-i Osmânî Bayramı kutlamaları Darülfünun ve Mekâtib-i Âliye öğrencileri tarafından organize edildi. Ayrıca yine 1913 yılında olduğu gibi Türk Ocağı tarafından da bir hazırlık yapıldı. 1914 yılındaki bayram kutlamalarında iki ayrı kutlama programı basında yer almıştı. Bunlardan biri İhtifal Heyet-i Tertibiyesi tarafından yapılmış, diğeri de Maarif Nazırı Şükrü Bey'in¹⁶⁶ himayesi altında hazırlanmış olan programdı. Bunlardan İhtifal Heyeti'nin hazırlamış olduğu ve İhtifal Heyet-i Tertibiyesi'nden İsmail Rüşdî imzalı program basına şu şekilde yansımıştı:

- 1- Alafranga saat dokuz buçukta bütün Mekâtib-i Âliye ve Darülfünun öğrencileri Darülfünun Konferans Salonunda toplanacaktır.
- 2- Saat on buçukta Darülfünun'dan hareketle Harbiye Nezareti önüne gidilecek ve orada orduyu yüceltmek için bir konuşma yapılacaktır. Sonra Harbiye Nezareti Bاندosu önde olduğu halde Bayezid tramvay caddesi takip ederek Maarif Nezareti önüne gidilerek orada marşlar çalınıp konuşmalar yapılacaktır.
- 3- Şehremaneti önünde şehir ahalisini tebrik için bir konuşma yapılacaktır.
- 4- Sultan Mahmut Türbesi, Hilal-i Âhmer önünden geçilerek Bâb-ı Âli'ye gelinecek ve orada hükümet tebrik edilecektir.
- 5- Sonra Yeni Postane yoluyla köprüden geçilecek ve tramvay caddesini takiben Altıncı Daire-i Belediye, Galata Sultanisi, Taksim önlerinden, Ayas Paşa'dan Saray-ı Hümayun'a gelinecektir.
- 6- Saray-ı Hümayun önünde büyük hakanımız, efendimize karşı arz-ı tebrikât edilecek sonra Meclis-i Millî selamlanarak Fındıklı-Tophane yoluyla dönülecektir.
- 7- Maarif Nazır-ı Muhterem Beyefendinin büyük müsaadeleriyle bugün de bütün Mekteb-i Sultanîye ve Hususîye bayrama katılacaklardır...¹⁶⁷

İstiklâl-i Osmanî için ayrıca bayram düzeninin listesi de gazeteler de yer almaktaydı. Bu listede: 1. Yeniçeriler, 2. Darülfünun Muallimîn Heyet-i İdaresi, 3. Darülfünun, 4. Ticaret-i Bahriye Mektebi, 5. Orman Mektebi, 6. Mekteb-i Sanayi, 7. Sultanî Mektepleri (alfabetik sırayla), 8. Mekteb-i Hususîye, 9. Toplanma saati Darülfünun'da 9.30, 10. Gece Şark Tiyatrosu'nda Mekteb-i Âliye ve Taliye şerefine

¹⁶⁶ İzmir Suikastıyla ilgili olarak idam edilmiştir.

¹⁶⁷ “ İstiklâl-i Osmânî İhtifâli- Çarşamba Günü İcrâ Kılınacak Millî Bayram Programıdır ”, **Sabah**, 29 Kânun-ı evvel 1914, s. 3.

müsamere-i fevkalade Ziya Bey tarafından, özel bir tören ile menşur okunması, millî tiyatro, en muhteşem sinema şeritleri, şiirler, konferanslar ¹⁶⁸ yer almıştır. Maarif Nazırı Şükrü bey'in himayesi altında gerçekleştirilmiş olan toplantı ise gündüz erkeklere, gece ise kadınlara özel olmak üzere Şehzadebaşı'ndaki Millet Tiyatrosu'nda program düzenlenmişti. Program seyri gazetelerde şöyle belirtilmişti:

- 1- “Ertuğrul Bando-yu Hümayunu¹⁶⁹ ve Karadeniz'in mutlak hakimi Yavuz Bandosu tarafından konser,
- 2- İttihat ve Terakki Cemiyeti adına Ağaoğlu Ahmet Bey, Cemiyet-i Hayriye-i İslamiye adına Said İsmail Efendi, Müdafaa-i milliye Cemiyeti adına Abdullah Efendi, Müdafaa-i Milliye Cemiyeti adına Saadetin Ferit Bey, Alman milleti necibesi namına Alman Sefareti tarafından Baron Morgen¹⁷⁰, Amiral Souchon(Şuson) adına Baron von Gunviç, Avusturya ve Macaristan sefiri adına Mösyö Pungardo¹⁷¹ tarafından konuşma ve konferanslar,
- 3- Darü't-talim-i Musiki Heyeti tarafından millî Türk havaları,
- 4- Donanma Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi tarafından “ Yavuz ” muhteşem piyesi.”¹⁷²

Bu davete katılacaklar da Osmanlı Hanedanı, Avusturya-Macaristan ve Almanya sefirleri, Ayan ve Mebusan temsilcileri, bütün cemiyetlerin temsilcileri ile bütün gazetelerin muhabir ve yazarları¹⁷³ olarak açıklanmıştır. Tüm bu programların dışında ayrıca Türk Ocağı tarafından Ferah Tiyatrosu'nda İstiklâl-i Osmânî Bayramı dolayısıyla bir program hazırlamıştır. Program öğleden sonra saat birde kadınlara, akşam saat sekizde ise erkeklere göre hazırlanmıştı. Kadınlar için hazırlanan program şu şekildeydi:

- “1- Şair Mehmet Bey tarafından manzum bir hitabe,
- 2- Hanım cemiyetleri tarafından yollanmış temsilcilerin konuşmaları,
- 3-Gençlerden oluşan bir takım tarafından Turan dua ve şarkıları,
- 4- Eski kıyafetlerle yapılmış olan Mehterhâne mızıkasının millî besteleri,

¹⁶⁸ “ İstiklâl-i Osmânî “, **Sabah**, 27 Kânun-ı evvel 1914, s. 3. Ayrıca bkz.: “ Bugünkü İhtifal Heyeti'nin Programı ”, **Tasvir-i Efkâr**, 30 Kânun-ı evvel 1914, s. 4.

¹⁶⁹ Ertuğrul Bandosu ve Mızıkâ-i Hümayun'a mensup Viyolist Zeki Bey'in Şehâdebaşı'nda bulunan tiyatrodaki gösterilere katılması yolunda istenen izin için bkz.: **BOA.**, **MB.909/3** (4 Safer 1333/9 Kânun-ı evvel 1330).

¹⁷⁰ مورغان

¹⁷¹ پونگارده

¹⁷² “ Bugünkü İhtifal ”, **Tanin**, 30 Kânun-ı evvel 1914, s. 3 ve ayrıca bakınız: “ İstiklâl-i Osmânî Şerefine ”, **Tasvir-i Efkâr**, 30 Kânun-ı evvel 1914, s. 4.

¹⁷³ **A. g. e.**, s. 3.

5-Aks-i camlarıyla Sultan Osman hazretlerinin resimleri, türbe ve lahitleri, Bursa'da ilk Osmanlı devrinin medeniyet eserleri,

6-Sinema ile; Hint, Kafkas, Kırım, Mısır manzaraları.”¹⁷⁴

Erkekler için hazırlanmış olan programa ise çeşitli cemiyetlerin temsilcileri veya başkanlarının katılmış olduğu bir toplantı düzenlenmiş ve konuşmalar yapıldıktan sonra Kadınlar için hazırlanan program aynen tekrar edilmişti. Konuşma yapanlar sırasıyla; M. Emin Bey'in manzum bir konuşması, İttihat ve Terakki Cemiyeti adına Ağaoğlu Ahmet Bey, Cemiyet-i Hayriye-i İslamiye adına Şeyh Ahmet Efendi, Donanma Cemiyeti adına Başkan Şefik Bey, Müdafaa-i Milliye adına Celalettin Arif Bey, Türk Yurdu adına Akçuraoğlu Yusuf Bey, Türk Bilgi Derneği adına Celal Sahir Bey, Türk Ocağı adına Hamdullah Suphi Bey ¹⁷⁵olmuştur.

İstiklâl-i Osmânî Bayramı kutlamaları savaş yıllarının getirmiş olduğu millî hislerle dolu bir şekilde yapılmıştı. Yapılmış olan konuşmalarda da bu durum kendisini gösteriyordu. Çünkü İstiklâl-i Osmânî bayramı artık yalnızca bir bayram değildi; aynı zamanda millî bütünlüğü ateşleyecek ve orduya güç verebilecek önemli bir etmendi. *Sabah* gazetesinde çıkan bir makalede bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

“...Bu yıl İstiklâl-i Osmânî Bayramı-barış zamanında olduğu gibi- yalnız bayrama saygı icrasıyla kalmıyor; savaşlarda bulunan kahraman kardeşlerimiz ay-yıldızlı al bayrağı uygunsuz talihin senelerinden beri düşman istilası altında bıraktığı ülkelerde ileri, daima ileri götürüyorlar...Bu sene idrak ettiğimiz bayram şerefli, soylu ecdadın, kahramanlık eserlerine saygılar sunmak olduğu sırada o büyük gayret, kahramanların kahramanlık mirası olan yeni nesil tarafından kazanılan yeni zaferlerin, yeni fetihlerin hayırlı haberleri gibi bir başarıyla ayrıcalık ortaya çıkartıyor...Geçmişî hatırlamakla vatan savaşının birleşmekte olduğu bu anda bütün milletin, istiklâlimizin idame ve takviyesi- ve inşallah genişlemesi-için savaş meydanına koşmakta olduğunu görüyoruz. Millet bayramı bu sene kanlı ir bayramdır. Fakat akan kanların büyük bir kısmı düşman kanıdır. Muhterem şehitlerimizin mübarek kanları ise muhteşem istiklâlimizin binasını sağlamlaştırmaya hizmetçidir...”¹⁷⁶

Aynı şekilde *Servet-i Fünun* gazetesinde çıkan bir makalede de savaş yıllarında kutlanan bayramın önemi şu şekilde anlatılmaktadır:

¹⁷⁴ “ Bugünkü İhtifal Heyeti'in Programı ”, **Tasvir-i Efkar**, 30 Kânun-ı evvel 1914, s. 2. Ayrıca bakınız: “ Bugünkü İhtifal ”, **Tanin**, 30 Kânun-ı evvel 1914, s. 3.

¹⁷⁵ **A. g. e.**, s. 2.

¹⁷⁶ “ Bugünkü İhtifal ”, **Sabah**, 30 Kânun-ı evvel 1914, s. 1.

“ Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna denk gelen günde bu gibi bayramların yapılması millî mevcudiyeti yaşatmak, bu büyük tarihi günün yüceltilmesi devlet ve milletin kader ve şerefini yükseltmeye çalışmaktır. Bu sebeple bugünkü bayramlar bütün manasıyla milletin bütün fertleri tarafından takdirlere layık görülmeli ve alkışlanmalıdır. Bu seneki bayramın geçen ve gelecek senelerdeki bayramlardan bir farkı varsa o da bugün mevcudiyetimiz için muharip ve mücahit bir halde bulunmamızdır. Varlığımız için, varlık bize ne kadar kuvvet ve kudret veriyorsa bu kuvvet ve kudretle çalışıyoruz. Bugünkü bayram esnasında dikkatleriniz, hislerimiz, kalplerimiz, bu devlet ve saltanatın kuruluşuna döndürülüp de onların muhterem isimlerini hürmet ve saygı ile yâd ederken büyük insanların vücuda getirdikleri büyük binayı devleti bugün müdafaa ve muhafaza etmek ve esasını şu cihanda sonsuza kadar yaşayacak şekilde kuvvetlendirmek ve sağlamlaştırmak bugün hazır bulunan nesle döndürmüş bir kutsal vazife olduğunu düşüneceğiz...”¹⁷⁷

İstiklâl-i Osmânî kutlamaları Darülfünun ve Mekâtib-i Âliye öğrencileri önderliğinde öğrencilerin ve halkın Darülfünun binası konferans salonunda saat dokuz buçukta toplanması ile başladı. İlk kutlamalar ve hazırlıkların burada yapılmış olduğu görülmekteydi. Konferans salonunda; Darülfünun, Mekteb-i Mülkiye, Kadastro, Ticaret ve Maliye Mekâtib-i Âliyesi, Ticaret-i Bahriye Mektebi, İstanbul, Üsküdar, Galatasaray, Kabataş, Davutpaşa, Mercan, Vefa, Gelenbevi Sultanîleri ile Numune ve Hususi okullar öğrencileri toplanmışlardı. Toplanan öğrenciler Darülfünun'dan hareket saatini beklerken salonda bayram gününe dair konuşmalar yapılmıştı. Bunlardan en ilginç olanlarından birisi Atıf Efendi'nin yedi sekiz yaşlarında olan kızı¹⁷⁸ Kamer tarafından kadınlık hakkında bir şiirin okunması ve salondakiler tarafından büyük bir şekilde alkışlanması olmuştu. Yine alay hareket etmeden önce Rumeli Muhacirin-i İslamiye Cemiyeti tarafından öğrencilere dağıtılmak üzere özel bir şekilde bastırılan ve üzerinde *İstiklâl-i Osmânî Yevm-i Saadet, Yevm-i Hürriyet* yazılı bir rozet dağıtılmıştı.

Hazırlıkların tamamlanmasından ve alay sıralarının tam olarak belirlenmesinin ardından başta Yeniçeri kıyafetli ve ellerinde millî bayraklı ve mızıkacı takımı öğrenciler sonra İstiklâl-i Osmânî sancağı ve en geride gazete dağıtıcıları olduğu halde saat on bir buçukta yola çıkıldı.¹⁷⁹ Kafile yola çıktıktan sonra Harbiye Nezareti'ne geldi. Burada kendilerini Nezaret bahçesinde talim yapan

¹⁷⁷ “ İstiklâl-i Osmânî-Bugünkü İhtifal Münasebetiyle “, **Servet-i Fünun**, 30 Kânun-ı evvel 1914, s. 1.

¹⁷⁸ “ Dünkü İhtifal “, **Tanin**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 3.

¹⁷⁹ **A. g. e.**, s. 3. Aynı zamanda bakınız: “ İhtifal-i Millî-Dünkü Tezahürât “, **Sabah**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 2. “Dünkü İhtifal“, **İkdam**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 1. “ Dünkü İhtifal “, **Tasvir-i Efkâr**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 2.

kıtalar askeri selam ile karşıladı. Buradan Nezaretin kapısı önüne gidildiğinde onları Harbiye Nezareti Müsteşarı Fethi, Merkez Kumandanı Cevat(Çobanlı)Beylerle, bakanlığın memurları karşıladı.¹⁸⁰ Burada Heyet-i Tertibiye ve Mekteb-i Hukuk öğrencisi İsmail Vedat Bey tarafından bir konuşma yapıldı. İsmail Vedat Bey yaptığı konuşmada öncelikle orduyu selamlamış ve ordunun tarihi başarılarını tekrarladıktan sonra Birinci Dünya Savaşı ve ülkenin bulunmuş olduğu kötü duruma dayanarak orduyu intikama çağırmişti. İ. Vedat Bey, konuşmasına şu şekilde devam etmişti:

“... Bugün muzaffer ordu büyük ecdadımızın istiklâl bayrağına sarılarak kahramanlıklar içinde ebedi ve şanlı bir hükümet teşkil eden Osmanlı'nın bu muazzam gününde seni kutlamaya geldik...Bugün benim kollarımı bağlayan ne bir demir, ne de bir zincir, bugün benim gözlerimi dumanlayan ne bir kara sis ne de bir elem var. Yeşil çimenler üzerinde senin süngülerinin himayesinde yüksek dağlardan dökülen şelaleler kadar saf ve ulvî bir hayat yaşıyorum. Fakat kahraman Osmanlı ordusu, fakat ben burada senin altın destanlarını bestelerken ötede kaç bedbaht Kırım, kaç zavallı Hindistan, kaç ümitsiz Kafkas, Mısır, Rumeli var. Ordu, Ordu! Dudaklarında kin köpürsün. Bugün Osmanlı'nın en mukaddes bir azim ile istiklâl sancağına sarıldığı bugünde sen büyük intikam ordusu, sen de kin ve intikam sancağına sarıl.Ceddimizin aldığı istiklâli Kırım'a, Hindistan'a, Mısır'a ve Kafkasya'ya ve bed baht Müslümanların ağladığı Rumeli'ne ver...Sana yalvarıyoruz...Kahraman ordu her şey ileride Turan ileride, Kafkas ileride, Rumeli'nin geleceği ileride, 370 milyon islamın ümidi ileride, her şey ileride...”¹⁸¹

Bu konuşmanın ardından cevap vermek üzere Harbiye Nezareti Müsteşar Yardımcısı Erkan-ı Harbiye kaymakamlarından Süleyman Fethi Bey tarafından bir konuşma yapıldı. Süleyman Fethi Bey¹⁸² yaptığı konuşmada milletin ordusuna olan sevgisine değindi. Bu günün tekrar kutlanmasının kendilerine övünç kaynağı olduğunu belirttikten sonra Harbiye Nezareti'nde bulunan topluluktan padişaha dua etmelerini istedi ve orada bulunanlar hep bir ağızdan *Padişahım Çok Yaşa* şeklinde

¹⁸⁰ “Dünkü İhtifâl“, **İkdam**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 1. Aynı zamanda bakınız: “ Dünkü İhtifal “, **Tanin**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 3. Ayrıca Harbiye Nezareti önündeki konuşma için bakınız: Ek-8.

¹⁸¹ “ İhtifal-i Millî-Dünkü Tezahürât “, **Sabah**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 2. Aynı zamanda bakınız: “Dünkü İhtifâl“, **İkdam**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 1. “ Dünkü İhtifal “, **Tanin**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 3.

¹⁸² İzmir'in işgali sırasında Askerlik Şubesi Başkanı olan ve süngülenerek öldürülen Miralay.

bağırıldıktan sonra bayram alayı yavaş yavaş Bayezid Tramvay Yolu'na çıkmaya başladı.¹⁸³

Alay Maarif Nezareti önüne geldi.¹⁸⁴ Burada kendilerini Nezaret Müsteşarı ile Nezaret memurları karşıladı. Burada millî marş eşliğinde Heyet-i Tertibiye Başkanı Abdullah Niyazi Bey tarafından bir konuşma yapıldı. A. Niyazi Bey yaptığı konuşmada Maarif Nezareti'nin olağanüstü durumlarda dahi okullar açtığını belirterek, Maarif Nezareti'nin önemine değinmiş, Osmanlı milletinin daima çalışacağını belirtmişti. Konuşmasının sonunda Maarif Nezareti'ni ve temsilcisi olan müsteşarı selamlayarak konuşmasına son verdi.¹⁸⁵ Buna karşılık olarak Nezaret Müsteşarı Abdullah Bey kısa bir cevap vermiş ve teşekkür etmişti.

Buradan sonra alay Şehremaneti'ne gitti ve burada Kadastro Mekteb-i Âlisi öğrencisi İsmail Rüştü Bey, İstanbul halkının temsilcisi olan Şehremini'ne hitaben bir konuşma yaptı. Şehremini olan İsmet Bey de buna karşılık bir konuşma yapmış teşekkürlerini bildirmiş ve daha mutlu senelerde bu bayramın kutlanmasını temenni ederek konuşmasını tamamlamıştı.¹⁸⁶

Bayram alayı Şehremaneti'nden ayrıldıktan sonra Sultan Mahmut Türbesi ve Cağaloğlu yoluyla Bâb-ı Âli'ye gitti. Ancak bakanlar makamlarında olmadığından dolayı *Padişahım Çok Yaşa* şeklinde bağırımlarının ardından Sirkeci'den köprü yoluyla Fındıklı, Kabataş istikametiyle Meclis-i Mebusan önüne gelindi. Burada bayram alayı Dahiliye Nazırı Talat Bey ile Meclis-i Mebusan Başkanı Halil Bey(Menteşe) ve bazı mebuslar tarafından karşılandı. Burada Mekteb-i Tıbbiye'den Bahattin Bey tarafından bir konuşma yapıldı. Yapılan konuşmada Bahattin Bey bayram gününün önemine değinerek savaşın da etkisiyle 1914 senesi kutlamalarının önemini şu sözlerle belirtmiştir:

“...Bu senenin istiklâl şenliklerinde Türklük tarihinin şefkatli kucağına gelen başka bir ses de var. Şimdiye kadar tarihleri ayrıymış gibi yaşayan kardeşler bu

¹⁸³ “ İhtifal-i Millî-Dünkü Tezahürât “, **Sabah**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 2. Aynı zamanda bakınız: “Dünkü İhtifâl“, **İkdam**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 1. “ Dünkü İhtifal “, **Tanin**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 3. “ Dünkü İhtifal “, **Tasvir-i Efkâr**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 2. Bayram alayının Harbiye Nezareti'nden çıkışı için bakınız: Ek-10.

¹⁸⁴ Sabah ve Tasvir-i Efkâr gazetelerinde Harbiye Nezareti'nin takiben Şehremaneti'ne geldiği belirtilmektedir. Bkz.: “ İhtifal-i Millî-Dünkü Tezahürât “, **Sabah**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 2 ve “ Dünkü İhtifal “, **Tasvir-i Efkâr**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 2.

¹⁸⁵ “Dünkü İhtifâl“, **İkdam**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 1.

¹⁸⁶ “ İhtifal-i Millî-Dünkü Tezahürât “, **Sabah**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 2. Aynı zamanda bkz.: “ Dünkü İhtifal “, **Tasvir-i Efkâr**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 2. “Dünkü İhtifâl“, **İkdam**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 1. “ Dünkü İhtifal “, **Tanin**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 3.

mukaddes fakat müşterek tarihe çağrılıyor...”¹⁸⁷ dedikten sonra ordunun bu çağrısını uzaklardaki Türk varlığının kimsesiz yuvalarına ulaştıracağını belirterek sözlerine ordunun bunu başarması temennisi ile devam etmişti. Bahattin Bey’in yaptığı bu konuşmanın ardından cevap olarak Meclis-i Mebusan Başkanı Halil(Menteşe)Bey tarafından bir konuşma yapıldı. Halil Bey Meclis’in önünde yaptığı konuşmada istiklâlin anlamına işaret ederek bir toprak parçasına ve bir bayrağa sahip olmakla bağımsız olunamayacağını belirtmiş ve tam istiklâlini kazanılması yolunda kapitülasyonların kaldırılmasına atıfta bulunarak devletin istiklâle nasıl ulaştığını şu şekilde izah etmişti:

“...Bizim bugüne kadar asırların biriktirip getirdiği zafiyetler eseri olarak dahili istiklâlimiz tam değildi, hüküm ve salahiyetimiz yabancıların nazariyeti altında anlaşma ile olmasa bile teamülen nezaret-i kontrole tabi bulunmaktaydı...Siyaset-i hariciyemiz de dahi dünyevî ilişkilerde hakim olan iki büyük gruptan hiçbirisine karşı sağlam bir siyaset takip edememiştik. Bazen birine bazen de diğerine yöneliyorduk. Onların rekabeti neticesi olarak doğru bir yol alabiliyorduk. Kapitülasyonların kaldırılması ile birlikte dahili siyasetimizde istiklâlimizi temin ettik. Harici siyasetimizde dahi tarihimizin bize verdiği derslerden ve vaziyet-i coğrafya icabâtından olarak iki gruptan biri ile yani Alman ve Avusturyalılar ile ittifak akd ederek biz de bugünden sonra hükmen ve fiilen dahili ve harici siyasetimizde istiklâlimize sahibiz...”¹⁸⁸

Halil Bey’in konuşmasında istiklâli yalnızca kuruluştaki değil şimdi de kazanmaya çalıştığını belirtiyordu. Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı Devleti’nin kapitülasyonlardan sıyrılmış tam bağımsız bir devlet olma savaşıydı veya bu bir istiklâl ve ittifak muharebesiydi.¹⁸⁹ Halil Bey’in konuşmasının ardından alay tekrar yola çıkmış ve saray-ı hümayun’a gelmişti. Padişahın vermiş olduğu izin üzerine bayram alayı bahçeye girdi. Padişah yanında Sadrazam Sait Halim Paşa ve Baş Mabeyncisi Tevfik Bey olduğu halde sarayın penceresine gelerek alayı selamladı. Bu sırada Mülkiye öğrencisi Müfit Bey bir konuşma yaptı. Konuşmasında padişahın bayramını kutlarken gençliğin, padişahın dedeleri gibi başarılı ve galip gelmeleri için dua ettiğini belirtmiş ve gençlik adına padişahı selamlayarak konuşmasına son

¹⁸⁷ “ İhtifal-i Millî-Dünkü Tezahürât “, **Sabah**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 2. Aynı zamanda bkz.:

“Dünkü İhtifâl“, **İkdam**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 1.

¹⁸⁸ “ İhtifal-i Millî-Dünkü Tezahürât “, **Sabah**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 2. Aynı zamanda bkz.: “ Dünkü İhtifâl “, **Tanin**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 3. Hasan Akbayrak, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Millî Bayramlar”, **Tarih ve Toplum**, no: 43, (00. 07. 1987), s. 33.

¹⁸⁹ Müvehhid Masum, “ İstiklâl ve İttifak Bahislerinden ”, **Sabah**, 1 Kânun-ı sâni 1915, s. 1.

vermişti.¹⁹⁰ Daha sonra bayram alayı padişah huzurunda bir geçit resmi yaparak saraydan ayrılarak tekrar Darülfünun'a geldi. Bu yürüyüş esnasında halk tüm coşkusuyla alayı selamlayarak öğrencileri yalnız bırakmamıştı ve evleri ve dükkanları bayraklarla donatmıştı.¹⁹¹

İstiklâl-i Osmanî Bayramı'nın başkentte yapılan kutlamalarında Birinci Dünya Savaşı'nın vermiş olduğu hisle orduya destek konuşmaları yapılmış ve ordunun bu savaştan galibiyetle ayrılacağı temenni edilerek devletin eski ihtişamına kavuşacağı üzerinde durulmuştu. 1913 senesindeki bayramdan farklı olarak Türklük ve Turan faktörü daha fazla ön plana çıkartılmaya çalışılmıştı. Yine savaşla birlikte Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığının işareti olarak kapitülasyonlardan kurtulmasının, devletin kuruluşunun veya bağımsızlığının kutlandığı böyle bir günde, öneminin vurgulanması istiklâl gününün anlamını pekiştirmiştir. İstiklâl-i Osmânî Bayramı, anlam olarak artık yıkılmaya doğru giden bir devletin istiklâlini de simgeliyordu. Nasıl ki geçmişte dağınık halde duran bir milleti ilk Osmanlılar azim ve fedakarlıkla birleştirip bundan büyük bir devlet kurduysa bugün de bunu başarabilir ve büyük bir devlet yeniden vücuda gelebilirdi.¹⁹²

İstiklâl-i Osmânî kutlamaları başkentte olduğu ülkenin diğer bölgelerinde de kutlanmıştır. Bayramın kutlandığı illerden birisi İzmir olmuştu. İzmir'de İstiklâl-i Osmânî kutlamaları bütün resmi ve özel okullar ile esnaf kulüpleri Müdafaa-i Milliye, Donanma Heyetleri, Matbuat gibi kurumların İttihat ve Terakki Kulübü'nde toplanmasıyla yapılmıştı. Buradan da hükümet dairesine gidilerek konuşmalar yapmak ve dualar okumak suretiyle parlak bir tören yapıldı.¹⁹³

Bayramın kutlandığı illerden biri ise Edirne olmuştu. Edirne'de bir millî bayram programı hazırlanmıştı. Hazırlanan bu program büyük bir şekilde kutlanmış, ordu ve donanmaya dualar edilmişti. Yine gazetelerde Edirne İhtifal-i Millî Heyeti adına bir tebrik mesajı yayınlamışlardı. Mesajda:

¹⁹⁰ “ İhtifâl-i Millî-Düncü Tezahürât “, **Sabah**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 2. Aynı zamanda bkz.: “ Düncü İhtifâl “, **İkdâm**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 1. “ Düncü İhtifâl “, **Tanin**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 3.

¹⁹¹ “ İhtifâl-i Millî-Düncü Tezahürât “, **Sabah**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 2. Ayrıca bakınız: Ek-9.

¹⁹² “ İstiklâl-i Osmânî ”, **Tanin**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 1.

¹⁹³ “ Vilayetlerde İstiklâl-i Osmânî ”, **Tanin**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 4.

“ Osmanlıların büyük bayramı olan ulu günü Edirne’de muhteşem bir surette takdis ettiğimizi söyler ve siz Türk kardeşlerimizi kutlarız ”¹⁹⁴ denilmiştir.

Bayramın kutlandığı bir diğer il ise Sinop olmuştu. Sinop’ta yapılan törenlere savaşa gidecek gönüllü alayların ve devlet erkanının katılmasıyla parlak bir şekilde kutlanmış ve büyük bir millî tezahürat yapılmıştı.¹⁹⁵

İstiklâl-i Osmânî Bayramı’nın büyük bir törenle kutlandığı yerlerden birisi de Sivas olmuştu. Sivas’ta kutlanan bayram programı Sivas İttihat Kulübü tarafından çıkarılan *Kızılırmak* gazetesinde yer almıştı. Sivas’ta yapılan kutlamalarda bütün okulların öğrencileri saat altıda Mekteb-i Sultanî bahçesinde kendi okul flamaları altında toplandılar. En önde Sultan Osman kıyafetli Sultanî İzcileri ile vezir kıyafetli iki kişi olduğu halde bir bayram alayı oluşturdular. Yine önde kırmızı ve beyaz kumaşlarla iki öğrenci tabl ve alem taşıyorlardı ve bu şekilde hükümet temsilcilerini ve bayram heyetini selamlayarak törene başladılar. Daha sonra burada mızıkça eşliğinde bir tören yapmalarının ardından tüm şehri dolaştılar.¹⁹⁶ Gece de saat bir de fener alayları düzenlemişlerdi. Fener alayı, bir kısım fenerlerin küçük öğrencilerin ellerinde olmakla birlikte, ayrıca taklar şeklinde büyük yazılarla fenerler hazırlanmıştı. *Yaşa Hakan, Kafkasya Bizim, Yaşa Enver Paşa, Yaşa Talat Bey, Turan Bizim, Mısır Bizim, Kırım Bizim* bunlardan bir kısmıydı. Ayrıca öğrenciler tarafından bir de tiyatro piyesi hazırlanmıştı ve Vatan yahut Silistre oyunu başarılı bir şekilde oynanmıştı.¹⁹⁷ Yine bayram töreni Sivas Suşehri’nde de yapılan törenle kutlanmış ve toplanan halk Osmanlı bayrağının Kafkasya ve Mısır’da yeniden dalgalanması için dua etmişti.¹⁹⁸

1914 yılında İstiklâl-i Osmânî Bayramı’nın kutlandığı illerden birisi de Kastamonu’ydu. Kastamonu’da yapılan törenlerde şehirdeki binalar bayraklarla donatılmıştı. Kastamonu’da öğrenciler ellerinde bayraklar olduğu halde halkla

¹⁹⁴ “ Dünkü İhtifal “, **Tanin**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 3. Aynı zamanda bakınız: “ Dünkü İhtifal “, **Tasvir-i Efkâr**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 2. “Dünkü İhtifâl“, **İkdam**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 2.

¹⁹⁵ “ İstiklâl-i Millî Tezahürâtı “, **Sabah**, 1 Kânun-ı sâni 1915, s. 4. Aynı zamanda bkz.: “ Vilâyetlerde Yevm-i İstiklâl Tezahürâtı “, **Tanin**, 1 Kânun-ı sâni 1914, s. 1. “ Taşra’da İstiklâl Tezahürâtı “, **İkdam**, 2 Kânun-ı sâni 1915, s. 2.

“ İstiklâl Şenlikleri “, **Servet-i Fünun**, 18 Kânun-ı evvel 1330, s. 4. “ Sene-i devriye-i İstiklâl “, **Tasvir-i Efkâr**, 1 Kânun-ı sâni 1914, s. 2.

¹⁹⁶ “ Türk İstiklâli Bayramı “, **Kızılırmak**, 2 Kânun-ı sâni 1915, s. 1.

¹⁹⁷ **A. g. e.**, s. 2.

¹⁹⁸ “ Taşra’da İstiklâl Tezahürâtı “, **İkdam**, 2 Kânun-ı sâni 1915, s. 2. Aynı zamanda bkz.: “ İstiklâl-i Millî Tezahürâtı “, **Sabah**, 1 Kânun-ı sâni 1915, s. 4. “ İstiklâl Şenlikleri “, **Servet-i Fünun**, 18 Kânun-ı evvel 1330, s. 4.

birlikte İttihat ve Terakki Kulübü binası önünde toplanmışlardı. Yapılan törenlerde Askeri Mızıka Takımı marşlar çalmış ve kulüp binası önünde Mekteb-i Sultani öğretmeni Muhsin Bey tarafından bir konuşma yapılmıştı. Ardından toplanan alay hükümet binasına doğru yola çıktı.¹⁹⁹ Hükümet binası önüne geldiklerinde öğrencilerden biri konuşma yapmış ve buna karşılık olarak Vali Reşit Paşa tarafından Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile ilgili bir konuşma yapılmış ve halkın bayramını kutlamıştı. Ardından alay daire-i askeri önüne geldi. Burada yapılan karşılıklı konuşmaların ardından alay tekrar İttihat ve Terakki Kulübü önüne geldiğinde törene son verildi.²⁰⁰

İstiklâl-i Osmânî Bayramı, Trabzon, Bursa, Yenihan, Karahisar'da da kutlanmıştı. Trabzon'daki kutlamalara yaklaşık on bin kişinin katıldığı belirtilmektedir. Burada halk hükümet dairesini, belediyeyi ziyaret ederek tebriklerini sunmuş, buralarda konuşmalar yaptıktan sonra ordu ve donanmaya dualar edilerek törene son vermişlerdi.²⁰¹ Bayram kutlamalarının yapıldığı illerden birisi Osmanlı Devleti'nin temellerinin atıldığı yer Bursa olmuştu. Burada yapılan kutlamalarda halk büyük gösteriler yapmış ve Sultan Osman, Çelebi Sultan'ın türbeleri ziyaret edilmişti. Sonrasında Hükümet Konağı, Belediye, İttihat ve Terakki Merkezi'ne gidilmişti. Öğle vakti Cami-i Kebir'e gidilerek dualar okunmuştu. Bursa'da ayrıca Türk Ocağı da bir tören tertip ederken şehir bayrak ve fenerlerle süslenmişti. Yenihan ve Karahisar'da bayram töreni coşkuyla kutlanırken orduya dualar edilmişti.²⁰²

2.3.3. 1915 Yılı İstiklâl-i Osmânî Bayramı Kutlamaları

1915 yılı İstiklâl-i Osmânî kutlamaları Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin Çanakkale Savaşı yılına denk gelmekteydi. Çanakkale Cephesi, Osmanlı'nın taarruz gücü yok edilerek müttefiklerinden ayırmak, İstanbul ve Boğazları alarak Osmanlı Devleti'ni parçalayarak saf dışı etmek²⁰³ amacıyla açılmıştı. Çanakkale Savaşları İngiltere ve Fransa gemilerinden oluşan İtilaf

¹⁹⁹ Mehmet Serhan Yılmaz, **a. g. e.**, s. 93-94.

²⁰⁰ **A. g. e.**, s. 94.

²⁰¹ “ Vilayetlerde İstiklâl-i Osmânî ”, **Tanin**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 4.

²⁰² **A. g. e.**, s. 4.

²⁰³ Ali İhsan Gencer, Sabahattin Özel, **Türk İnkılâp Tarihi**, Der Yayınları, İstanbul 2005, s. 61.

donanmasının 19 Şubat 1915 yılında Kumkale ve Seddülbahir tabyalarını dövmesiyle denizden başladı. Ancak İtilaf devletlerinin bu saldırısı başarısız olmuş ve Türk askerinin başarısı ile sonuçlanmıştı. İtilaf devletleri bu yenilginin ardından bu kez de şanslarını karadan denediler ve 25 Nisan 1915'te kara savaşlarını başlattılar.²⁰⁴ Ancak burada Türk askerinin büyük azmi ve kahramanlığı ile Mustafa Kemal'in askeri dehası ve cesareti birleşince İtilaf devletleri bu savaştan da mağlup ayrıldı ve savaş İngilizlerin 19/20 Aralık 1915 gecesi Arıburnu ve Anafartalar, 8/9 Ocak 1916 gecesi Seddülbahir'in boşaltılması ile son buldu.²⁰⁵ Böylece Türk tarihinin en büyük zaferlerinden biri kazanılmış olurken tüm dünyaya İngiltere ve Fransa gibi büyük devletlerin azim ve kararlılıkla ve büyük bir direnişle mağlup edilebilecekleri gösterilmiş oldu.

İstiklâl-i Osmânî Bayramı Çanakkale Savaşı'nın vermiş olduğu his ve heyecan içerisinde kutlanacaktı. Yapılacak bayram için öncelikle bir program hazırlanarak gazetelerde duyuruldu. Hazırlanmış olan program şu şekildeydi:

“ 1- Bayrama katılacak olan okulların öğrencisiyle muhtelif cemiyetlerden gönderilecek murahaslar Kânun-ı evvel'in 17 . Perşembe günü(30 Aralık) saat on buçukta toplanma yeri olan Şehzadebaşı'nda hazır bulunacaklardır.

2- Tertibât tamamıyla alındıktan sonra Tertib Heyeti aşağıdaki gibi hareket edecektir;

3- En önde süvari ve onları takiben piyade polis memurları,

4- Alayın iki tarafına askeri inzibat memurları,

5- Bunları takiben bando, mızıkâ,

6-Bundan sonra sağ tarafta alamet-i İstiklâl-i Osmânî olan ak sancak, solunda Osmanlı sancağı, bu sancakların etrafında zırlı elbise giyinmiş dört nefer,

7-On adım fazla ile muhtelif cemiyetlerden gönderilecek sınırlı ve seçilmiş zevat, İhtifal-i Millî Heyet-i İdare Azası.

8-Bundan sonra Mekatib-i Âliyeliler ve Darümuallimînîliler

9-Tahsil derecesi ve kuruluş tarihleri sırasıyla Mekâtib-i Sultânî

10- Hususi Mekâtib-i Tâliye

²⁰⁴ A. g. e., s. 62.

²⁰⁵ A. g. e., s. 63.

11-Numune ve altı dersaneli mekâtib...²⁰⁶ şeklinde bayram alayı tertip edilecekti.

Ayrıca bayram alayının yürüyüşü sırasında ilk olarak okulların öğrencileri sıralanacaktı. Darülfünun, Darülmuaallimîn, Mühendis Mektebi, Ticaret Mektebi, Halkalı Ziraat Mektebi, Mülkiye Baytar Mektebi, Orman Mektebi, Ticaret-i Bahriye Kaptan Mektebi, Mekteb-i Sanayi, Darü’ş-şafaka, Galatasaray Sultanisi, İstanbul Sultanisi, Kadıköy Sultanisi, Kabataş Sultanisi, Gelenbevi Sultanisi, Mercan Sultanisi, Nişantaşı Sultanisi, Vefa Sultanisi, Davutpaşa Sultanisi, Hadika-i Meşveret Mektebi gibi okullar yer alacaktı.²⁰⁷ Okullardan sonra ise çeşitli cemiyetler alayda yerlerini; Hilal-i Ahmer Cemiyeti, Donanma Cemiyeti, Müdafaa-i Milliye Cemiyeti, Türk Ocağı, Çiftçi Derneği, Müslüman Tüccar Cemiyeti, Rumeli Muhacirîn-i İslamiye Cemiyeti şeklinde alacaklardı.²⁰⁸

Bu programın dışında ayrıca *Türk Ocağı* tarafından Şehzadebaşı Millet Tiyatrosu’nda gündüz kadınlara, gece de erkeklere olmak üzere geliri Müdafaa-i Milliye Cemiyeti’ne bırakılacak bir bayram töreni düzenlenecekti. Veliht Yusuf İzzettin Efendi ve vekillerin de katılacağı törenin program ise;

- “ 1- Osman Gazi’nin Han seçilmesi, Gök Derneği, Osman Gazi kurultayda(Millî tarihimizin ilk şanlı sayfasının hatırasını yaşatan şiirli ve müzikli üç küçük sahne),
- 2- Çeşitli cemiyetlerin murahhas ve murahasaları tarafından nutuklar,
- 3- Ordunun duası,
- 4- Ocak adına bir nutuk,
- 5- Sabit akislerle Bursa’da ilk Osmanlı medeniyeti eserleri. ”²⁰⁹ şeklinde düzenlendi.

İstiklâl-i Osmânî Bayramı programlarından bir diğeri ise Rehber-i İttihat Kulübü tarafından hazırlandı. Hazırlanan program gündüz kadınlara, gece erkeklere

²⁰⁶ “ İstiklâl-i Osmânî İhtifali “, **Sabah**, 27 Kânun-ı evvel 1915, s. 3. Aynı zamanda bakınız: “ İstiklâl-i Osmânî İhtifali “, **Tanin**, 27 Kânun-ı evvel 1915, s. 3. “ İhtifal-i Millî Tertibatı “, **Tanin**, 30 Kânun-ı evvel 1915, s. 3.

²⁰⁷ “ İstiklâl-i Osmânî İhtifali “, **Sabah**, 27 Kânun-ı evvel 1915, s. 3. Aynı zamanda bakınız: “ Mekteplerin Sıra-i Tertipleri “, **İkdam**, 30 Kânun-ı evvel 1915, s. 2. “ İstiklâl-i Osmânî “, **Sabah**, 28 Kânun-ı evvel 1915, s. 4.

²⁰⁸ **A. g. e.**, s. 3.

²⁰⁹ “ Müsamere “, **Tanin**, 30 Kanun-ı evvel 1915, s. 3. Aynı zamanda bkz.: “ İhtifal ve Müsamere “, **Sabah**, 29 Kânun-ı evvel 1915, s. 4. “ İhtifal ve Müsamere “, **Sabah**, 30 Kânun-ı evvel 1915, s. 3.

olmak üzere Şehzadebaşı Ferah Tiyatrosu'nda yapılacaktı. Burada yapılacak törenlerde Cemiyetlerin temsilcilerinin yapacakları konuşmalar, Yavuz Selim Zırhlısı Mızıkası, Musiki-i Osmânî Mektebi İncesaz Heyeti ve İstiklâl-i Osmânî Vaka-i Muazzama (Büyük Olay) isimli 4 perdelik oyunu yer alacaktı.²¹⁰

Daha önceki senelerde olduğu gibi bayram töreni Kânun-ı evvel'in 17. Günü(30 Aralık) yapıldı. Öğrenciler saat dokuz buçukta yavaş yavaş gelmeye başlamışlardı. Her okulun önlerinde okul mızıkları ve okulun isimleri yazılı sancakları ile birlikte toplanmaya başlamışlardı. Bütün okullar saat on buçukta Şehzadebaşı'nda toplandıktan sonra Harbiye Nezareti'ne doğru yola çıkıldı. Alay, Vezneciler güzergahından geçerken yeni kurulmuş olan Darüleytam öğrencilerini de kortejlerinin başlarında mızıkları ve okulun adı yazılı sancakları olduğu halde alaya katıldı. Alay böylece Harbiye Nezareti'ne geldi.²¹¹ Burada kendilerini Harbiye Nezareti Müsteşar Muavini Miralay Fahrettin(Altay),²¹² Merkez Kumandanı Cevat Beyler ve Harbiye Nezareti memurları karşıladılar. Nezaret önünde Darümuallimîn Felsefe öğrencisi olan Emin Kadri Bey tarafından orduya hitaben bir konuşma yapıldı. Emin Kadri Bey yapmış olduğu konuşmada orduya seslenmiş ve Osmanlı'nın kuruluşu ve tarihinden bahsederek konuşmasına şu şekilde devam etmişti:

“ ...Çanakkale'yi zorlayan, otuz beşlikleriyle canavarca bağırان, ortalığı yırtan zırhlılara karşı göğüslerinizi siper ettiniz. Sağınızdan solunuzdan vızıldayarak geçen güller, mermiler, bombalar, sizi ürkütmedi. Bir karış bile yerinizden kımılatmadı. Aylarca uğraşmaları, didişmeleri, zorlayışları sizin azminiz karşısında eridi, aktı, en nihayet yandı kül oldu. Kafkasya'da Irak'ta aynı akıbeta uğradılar. Ordu...Ordu mukaddes ordu...Bizden sana binlerce selam: Yaşasın Şanlı ordu...”²¹³

Bu konuşmaya cevap vermek üzere Harbiye Nezareti Müsteşar Yardımcısı Fahrettin Bey söz alarak hazırlanmış olan bu tören ve yapılan konuşmayı

²¹⁰ “ Osmanlı Devleti'nin Tesisinin Sene-i Devriyesi Şerefine Şehzadebaşı'nda Ferah Tiyatrosu'nda“, **İkdam**, 30 Kânun-ı evvel 1915, s. 2. Aynı zamanda bkz.: “Osmanlı Devleti'nin Tesisinin Sene-i Devriyesi Şerefine“, **Tanin**, 30 Kânun-ı evvel 1915, s. 4.

²¹¹ “ Dünkü İhtifal“, **Sabah**, 31 Kânun-ı evvel 1915, s. 2. Ayrıca bkz.: “ İstiklâl-i Osmânî Merasimi“, **Tasvir-i Efkar**, 31 Kânun-ı evvel 1915, s. 2. “Dünkü İhtifal Merasimi“, **Tanin**, 31 Kânun-ı evvel 1915, s. 3. “Dünkü İhtifal-i Millî“, **İkdam**, 31 Kânun-ı evvel 1915, s. 1. Ayrıca 1915 yılı kutlamalarını gösteren fotoğraflar için bakınız: Ek-11, 12, 13, 14, 15.

²¹² “ Dünkü İhtifal“, **Sabah**, 31 Kânun-ı evvel 1915, s. 2. Ayrıca bkz.: “ İstiklâl-i Osmânî Merasimi“, **Tasvir-i Efkar**, 31 Kânun-ı evvel 1915, s. 2. “Dünkü İhtifal Merasimi“, **Tanin**, 31 Kânun-ı evvel 1915, s. 3. İkdam gazetelerinde *Fahri* olarak belirtilmektedir. “Dünkü İhtifal-i Millî“, **İkdam**, 31 Kânun-ı evvel 1915, s. 1.

²¹³ “ Dünkü İhtifal“, **Sabah**, 31 Kânun-ı evvel 1915, s. 2.

memnuniyetle karşıladığını belirterek Enver Paşa adına gençleri selamlayarak konuşmasına son verirken *padişahım çok yaşa* duası üç defa tekrarlanmıştı. Bu sırada Ticaret-i Bahriye Kaptan Mektebi Mızıkasının selam havası çalmasının ardından Maarif Nezareti'ne doğru yola çıkıldı.²¹⁴

Alay Beyazıt, Divan Yolu güzergahından Maarif Nezareti'ne geldiğinde Maarif Nezareti memurları tarafından karşılandı. Nezaret önünde İhtifal Heyeti Başkanı Ziya Bey tarafından bir konuşma yapıldı. Ziya Bey konuşmasında bayramların öneminden ve toplum hayatındaki yerinden bahsetmiş toplumun ananelerinin korunmasında bayramların önemli rolü olduğunu belirttikten sonra konuşmasına şu şekilde devam etmişti:

“...İlk teşebbüs eden ve hazırlayan olmak üzere saygı törenine üç yüz yirmi dört tarihinde Numune-i Terakki İdadisi'nde başladığımız İstiklâl-i Osmânîmizin seçkin gününü bu sene cidden medar-i iftihar olacak kadirşinas bir kitle ile yapmaktaki başarımız, son zafer müjdesiyle göğüslerimizi kabartan Çanakkale büyük başarısının bu günden sonra yükselmesine denk gelmesi gelecek için iyi bir işaret sayılır...”²¹⁵

Ziya Bey'in konuşmasına cevap vermek üzere Maarif Nezareti'nden Tedrisât-ı Taliye Müdürü Adil Bey yapmış olduğu konuşmada Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna değinerek nasıl büyük bir devlet meydana getirdiklerini; ancak daha sonra nasıl perişan bir hale geldiklerini ifade etti. Son girmiş oldukları savaşın devleti ve milleti tekrar kendine getirdiğini belirterek şu değerlendirmede bulundu:

“...Çok değil bundan iki sene önce kaybedilen savaştan nalan ve perişan çıkan Osmanlılık bir tabiat mucizesine maruz olunca dirilerek yine o eski tazeliği, eski canlılığı, eski Türk kudret ve gençliğiyle yükselerek düşmanlarının başları üstünde patlattığı yıldırımlarla büyük hayallerini birden ta kökünden koparmış ve birini Kafkas müşahakalarında(?)²¹⁶ diğerini El-Cezire vadilerinde ve her ikisini şurada saltanat ve hilafet karargahının Akdeniz'ine karşı açılan heybet kapısı ve dehşeti önünde kahredip yok ederek denizlerin en derinlerine atmıştır. İşte efendiler bugünkü bayram biz de bu intibaâtı bir defa daha ruhen yaşatıyor ve bugünkü birlik bizde yarın için askerinin fikirlerinin vücuda getireceği sınırlardan daha tesirli bir kuvvet vücuda getireceği kanaatindeyim. Efendiler, bu şerefi,

²¹⁴ A. g. e., s. 3. Ayrıca bakınız: “ İstiklâl-i Osmânî Merasimi “, **Tasvir-i Efkar**, 31 Kânun-ı evvel 1915, s. 2. “Dünkü İhtifal Merasimi “, **Tanin**, 31 Kânun-ı evvel 1915, s. 3. “Dünkü İhtifal-i Millî“, **İkdam**, 31 Kânun-ı evvel 1915, s. 1.

²¹⁵ “ Dünkü İhtifal “, **Sabah**, 31 Kânun-ı evvel 1915, s. 2. Ayrıca bkz.: “Dünkü İhtifal-i Millî“, **İkdam**, 31 Kânun-ı evvel 1915, s. 1.

²¹⁶ مشاهقه لرنده

güzel hisseyi orduya onun bugün bir unsuru olan gençliğe, Osmanlı'nın düşünen gençliğine aittir...»²¹⁷

Maarif Nezareti'ndeki konuşmalardan sonra orduya ve padişaha dua edildi ve alay buradan ayrılarak Şehremaneti'ne hareket etti. Şehremaneti önünde Ziya Bey tarafından bir konuşma yapıldı. Bu konuşmaya karşılık olarak Şehremini İsmet Bey tarafından bir konuşma yapılarak yapılan gösteriler ve tebrikler için İstanbul halkı adına teşekkür ederek konuşmasına son verdi. Daha sonra alay Cağaloğlu-Bâb-ı Âli yoluyla Sirkeci oradan Soğukçeşme-Divanyolu-Şehzadebaşı yoluyla ilk toplanılan yer olan Şehzadebaşı Cami'ne gelindi ve bayram töreni burada son buldu.²¹⁸

İstiklâl-i Osmânî Bayramı'nın 1915 yılındaki kutlamalarında genel olarak Osmanlı Devleti'nin nasıl kurulduğu üzerinde durulurken, savaş yıllarının getirmiş olduğu millî duygular konuşmalara ve basına yansımıştı. Basında, geçen senelerde olduğu gibi yine bu günün yani 17 Kânun-ı evvelin gerçekten de Osmanlı'nın kuruluş günü olup olmadığı üzerinde durulurken bu önemli günün neden hala ortaya çıkartılmadığının düşündürücü olduğu belirtilmişti. Ayrıca Osmanlı Devleti tarihi konusu da gazete ve dergilerde yer almaktaydı. Ancak bayramın kutlandığı dönemin savaş dönemi olması dolayısıyla bu durum ikinci plana düşüyor ve bayramın asıl bugün daha güzel bir anlam kazandığı belirtiliyordu. Çünkü altı buçuk asır önce zorluklar içerisindeyken kurulmuş olan Osmanlı Devleti bir kez daha zor bir durumdayken ve yabancı boyunduruğu altında ezilirken aynı şekilde ikinci kez İstiklâl savaşına giriştiği belirtiliyordu.

1913 ve 1914 yılı İstiklâl-i Osmânî bayramlarından farklı olarak Osmanlı Devleti'nin büyük devletlere karşı giriştiği Çanakkale Savaşı'nı kazanması da 1915 yılı İstiklâl-i Osmânî kutlamalarına ayrı bir önem kazandırmıştı. İstiklâl-i Osmânî'nin önemini belirten yazılardan biri *İkdam* gazetesinde Fatma Aliye tarafından yazılmıştı. Fatma Aliye²¹⁹ yazısında Türklerin kökeninden ve Osmanlı tarihinden bahsettikten sonra şu değerlendirme de bulunmuştu:

²¹⁷ “Dünkü İhtifal”, **Sabah**, 31 Kânun-ı evvel 1915, s. 2.

²¹⁸ “Dünkü İhtifal”, **Sabah**, 31 Kânun-ı evvel 1915, s. 2. Ayrıca bkz.: “İstiklâl-i Osmânî Merasimi”, **Tasvir-i Efkar**, 31 Kânun-ı evvel 1915, s. 2. “Dünkü İhtifal Merasimi”, **Tanin**, 31 Kânun-ı evvel 1915, s. 3. “Dünkü İhtifal-i Millî”, **İkdam**, 31 Kânun-ı evvel 1915, s. 1.

²¹⁹ Fatma Aliye Hanım 9 Ekim 1862 yılında İstanbul'da dünyaya gelmişti. Babası ünlü Tarihçi Ahmet Cevdet Paşa'dır. Eşiye Plevne kahramanı Gazi Osman Paşa'nın yeğeni olan Faik Bey'dir. İlk kadın romancılarımızdan olan Fatma Aliye Hanım çok iyi derecede Fransızca bilmekteydi. Kendisi 1889 yılında Georges Ohnet'ın *Volonte* isimli kitabını *Merâm* ismiyle çevirmiş ve *Bir Hanım* takma adıyla

“...Balkan Harbi’nden sonra Osmanlı Devleti’nin kuruluşu yıl dönümü günlerinde başlar eğik, omuzlar düşük, onun o büyük namından ve hatırasından utanıyorduk. Bugün düşmanların dahi itiraf ettikleri Osmanlı askerlerinin kahramanlık yönüyle başlarımızı kaldırmak için ‘ Osmanlıların şanlı ve büyük olan babası ve Osmanlı Devleti’nin büyük Sultanı! Millet in yine o millet, asker in yine o asker, kan yine o kandır ‘ diye biliyoruz. Çanakkale kahramanları üzerinde direndikleri topraklara : ‘ Bu biz imdir! Zira bu topraklara ecdadımızın kanı karışmıştır. Her parçasında onların izi vardır... Çanakkale bahadırları önceki Osmanlılar gibi savaşıyorlar. Bu kahramanlar Osmanlı kanyıla, Osmanlı kılıcıyla Tarih-i Osmaniye’ye şanlı sayfalar yazıyorlar...”²²⁰

Osmanlı Devleti’nin kuruluşu ile ilgili olarak yazılan bir diğ er yazı *Tasvir-i Efkâr* gazetesinde *Siyasiyat* köşesinde Yunus Nadi tarafından yazılmıştı. Yunus Nadi yazmış oldu ğ u makalede İstiklâl-i Osmânî Bayramı ile birlikte halkın millî ve manevi duygularına tekrar sarıldığını belirtir ve şu yorumu yapar:

“...Millet, milletin varlığını anlamalı o varlık içinde haşır neşir olmalıdır. En büyük duygular, en yüksek düşünceler kutsal milliyet ateşinden cevher olandır. O cihetle dün Osmanlı hakanlığının ilk kuruldu ğ u gün olarak payitahtın her tarafına tecelli eden şenlik dalgaları önünde hürmetle eğilmekten veya övünç ve gurur ile yükselmekten başka yapılacak bir şey, söylenecek bir söz yoktur...”²²¹

Yunus Nadi yazısında ayrıca gençlerin İstiklâl-i Osmânî Bayramı’nın vermiş oldu ğ u hisle birlikte kalplerinde bayrağına seslenerek; ona gururlu ve yüce bir hayat yaşatacağını söylediklerini ifade ediyor, bunun ise ancak milliyet hissiyle ortaya çıkabilecek bir durum olduğunu söylüyordu. Yine bayramın savaş ortamı içerisindeki durumunuysa şu sözlerle anlatıyordu:

“ ...İstiklâlimizin yıl dönümü adına dün tekrar edilen bayramın şu umumi harp içindeki hususiyetini de unutmamak lazım gelir. Hatta bu yeni hususiyetin hiç şüphe yok ki istiklâl bayramına yeni ve yüksek kıymetler yüklediği meydandadır. Çünkü bu nice fedakarlıklar, canını teslim etmeler ile yürümekte olduğumuz şu harp –ki umumi harbin pek

yayınlanmıştır. Daha sonra Ahmet Mithat Efendi ile birlikte *Hayal ve Hakikât* adlı romanını yazmıştı. Bununla birlikte Fatma Aliye Hanım 1892’de *Muhadarât*, 1899 yılında ise *Uği* isimli romanını yazmıştır. Kadınların sorunlarıyla da ilgilenen Fatma Aliye Hanım, *Nisvan-ı İslam* adlı kitabıyla İslam kadınlarını anlatmıştı. Çeşitli gazetelerde yazılar yazan Fatma Aliye Hanım soyadı yasa sının çıkmasıyla birlikte *Topuz* soyadını almıştır. Fatma Aliye Hanım Türk Edebiyatında roman yazan, tercüme yapan ilk kadın yazardır. H. Emel Aşa, “Fatma Aliye Hanım”, **D.İ.A.**, C.12, İstanbul 1995, s. 261.

²²⁰ Fatma Aliye, “ İstiklâl-i Osmânî “, **İkdam**, 30 Kânun-ı evvel 1915, s. 1.

²²¹ Yunus Nadi, “ İstiklâl Günü “, **Tasvir-i Efkâr**, 31 Kânun-ı evvel 1913, s. 1.

büyük bir kısmını sunmakta ve göstermektedir – bizim için en açık anlamıyla istiklâl harbidir...Milliyet aşkından aldığımız Türk ve Müslüman aşk ve imanı ile savaş meydanına atıldık dünyaya karşı ellerimizi ayaklarımızı bağlayan zincirlerin kırıldığını ilan ettik. Süngülerimize dayanarak işte bu halas ve istiklâl harbini Allah'ın yardımıyla her tarafta başarılarla ulaştırarak idame eylemekteyiz. Bu istiklâl harbi içinde Osmanlı saltanatının ilk istiklâl günü için yapılan bayram elbette çok kıymetli, müstesna surette manidar olurdu, ve nitekim işte öyle de oldu...»²²²

İstiklâl-i Osmânî Bayramı'nın savaş yıllarında milletin maneviyatını yükselttiğini vurgulayan bir başka yazıda *Servet-i Fünun*'da çıkmış olan bir yazıydı. Yazıda:

“...Osmanlı büyük devletinin kuruluşuna denk gelen bir günde millî bayram yapılması, büyük tarihi bir günümüzün yüceltilmesi, şerefli ve şanlı bir devletin, milletin temiz soyluluğunun yüceltilmesidir; millî varlığın ortaya çıkarılmasıdır. Bugünkü bayramlarda bütün Osmanlı milletin maneviyâtı sarılmıştır. Geçen sene bu bayramları Müslümanlığın; Osmanlılığın, Türklüğün, varlığına kasteden düşmanlara karşı muharip ve mücahit bulunduğumuz bir zamanda yapmıştık. Bu sene aynı hain düşmanlara karşı muharip ve mücahit olarak Allah'ın yardımı ile kesin başarı için tam iman besleyerek, İstiklâl-i Osmânî ve tesis-i devlet bayramlarını kutladık...»²²³ diyerek bayramın yapılış amacını belirtmiş ve bayramın savaş yıllarında yapıldığını belirterek bu açıdan önemine dikkati çekmiştir.

Yine *Tanin* gazetesinde Siyasiyat köşesinde çıkmış olan *İstiklâl Günü* isimli yazıda da savaşın vermiş olduğu hisle yapılan bayram töreninin halka ve özellikle gençliğe vermiş olduğu manevi his üzerinde duruluyordu. Bir önceki seneki İstiklâl-i Osmânî kutlamalarıyla kıyaslama da bulunarak bayramın geçen seneki gibi parlak bir surette kutlandığını ifade etmiş, 1914 yılındaki bayram kutlamalarından o güne hangi duygular içerisinde olduklarını belirtmişti. Bu duygularınıysa şu şekilde ifade ediyordu:

“...Geçen sene ilk bayrağımızı selamlarken bu şanlı sancağı her şeye karşı sonsuza kadar korumak üzere ettiğimiz yeminlerden hiç birimiz geri dönmedik. On iki ay içinde her türlü musibetleri gördük, her türlü hücumlara göğüs gerdik, kalplerimiz her türlü acılarla sızladı, fakat içimizden hiç kimse geri dönmedi. Zorluklarla beraber azmimiz, azmimizle beraber kuvvetimiz arttı. Nihayet bir sene sonra, Ertuğrul'un ilk açtığı bayrak etrafında

²²² A. g. e., s. 1.

²²³ “İstiklâl-i Osmânî“, *Servet-i Fünun*, 24 Kânun-ı evvel 1331, no: 1281, C. 50, s. 83.

tekrar toplandığımız zaman görüyoruz ki bütün o büyük fedakarlıklar büyük zaferlerle sonuçlanmış, dökülen kanlar, akıtılan göz yaşları kaybolmamıştı. Bütün bunları geçen sene aynı bayrak altında ettiğimiz yeminlere sadık kalarak kazandık...”²²⁴

Öğrencilerin yapmış oldukları bayram töreninden sonra Türk Ocağı tarafından hazırlanan bayram töreni Şehzadebaşı Millet Tiyatrosu’nda yapılmıştı. Törende Ağaoğlu Ahmet, Şefik, Fuat Hulusi, Celal Sahir ve Hamdullah Beyler tarafından birer konuşma yapıldı. Celal Sahir Bey yapmış olduğu konuşmada İstiklâl-i Osmânî Bayramı’nın devletçe resmen millî bayram olarak kabul edilmesi ve bu günde okulların tatil edilmesi isteğini bildirmişti. Gecede Ziya Gökalp tarafından hazırlanan ve eski Türkler ile Osmanlı Devleti’nin kuruluşu ile alakalı bir piyes de sahneye konmuştu.²²⁵

1915 yılı İstiklâl-i Osmânî kutlamaları yalnızca başkentte değil yurdun hemen her yerinde kutlanmıştı. Bu illerden birisi Edirne’ydi. Buradaki kutlamalar Türk Ocağı’nın teşebbüsü ile yapılmıştı. Yapılan kutlamalara bütün okulların öğrencileri katılmıştı. Tören alayı Sultan Selim Camisi önünde toplanmış ve buradan Gazi Mihâl Türbesi ziyaret edilmişti. Daha sonra hükümet konağına geçildi ve burada vali bir konuşma yapmış ve ardından üç şerefeli cami hocası olan Abdurrahman Efendi bir dua okumuş ve tören bu dua ve padişaha sağlık dilekleri ile son bulmuştu.²²⁶

İstiklâl-i Osmânî Bayramı’nın gösterişli bir şekilde kutlandığı illerden birisi de Eskişehir’di. Eskişehir’de bayram kutlamaları büyük bir tören ile yapılmıştı. Darümuallimîn öğrencileri yeniçeri kıyafetinde oldukları halde, İdadi-i Turan İzcileri Zabıtaları, Karakeçeliler süvarileri, cemiyeti muhtelif erkanından bir cemiyet ile birlikte alay Darümuallimîn’den hareket ederek hükümet binası, İttihat Kulübü ve Belediye’ye gidilerek merasim yapıldı. merasim sırasında konuşmalar yapılırken İdadi salonunda öğrenciler Osmanlı Devleti’nin kuruluşu ile ilgili olarak Sultan Osman’ın kurultay piyesini sahneye koymuşlardı. Gece de fener alayı düzenlenmişti.²²⁷

Bayramın coşkuyla kutlandığı illerden bir diğeri ise Ankara’ydi. Burada yapılan törenlere mevcut okulların öğrencileri ile halkın, hükümet binası önünde

²²⁴ “ İstiklâl Günü ”, **Tanin**, 31 Kânun-ı evvel 1915, s. 1.

²²⁵ “ İstiklâl-i Osmânî Şenlikleri ”, **Tanin**, 1 Kânun-ı sâni 1916, s. 1.

²²⁶ “ Vilayâtta İstiklâl-i Osmânî Tezahürâtı ”, **Sabah**, 1 Kânun-ı sâni 1915, s. 3. Ayrıca bkz.: “

Vilayâtta İstiklâl-i Osmânî Tezahürâtı ”, **İkdam**, 1 Kânun-ı sâni 1916, s. 2.

²²⁷ “ Vilayâtta İstiklâl-i Osmânî Tezahürâtı ”, **Sabah**, 1 Kânun-ı sâni 1915, s. 3.

toplanması ile yapılmıştı. Burada hükümet vekili tarafından bir konuşma yapılırken il encümeni üyelerinden Hoca Fazıl Müfit Efendi tarafından okunan duayla beraber bayram gösteriler devam etmişti.²²⁸

İstiklâl-i Osmânî Bayramı Bursa'da da büyük bir törenle kutlanmıştı. Yapılan törenlere okulların öğrencileri ile halk katılmıştı. Oluşturulan bayram alayı öncelikle Osman Gazi'nin türbesini ziyaret etmiş ve oradan Daire-i Askeriye'ye, Hükümet, Belediye önüne gelmişti. Daha sonra Çelebi Sultan Mehmet Türbesi'ne gelinmiş ve burada konuşmalar yapılmasının ardından Cami-i Kebir'de mevlüt okutulmuştur.²²⁹

İstiklâl-i Osmânî Bayramı ülkenin hemen her tarafında coşkuyla kutlanmaktaydı ve bu yerlerden birisi de Halep'ti. Burada yapılan kutlamalar diğer illerde olduğu gibi okulların ve halkın katılımı ile yapılmıştı. Bayram dolayısıyla oluşturulan alaya binlerce kişi katılmıştı. Alay önce hükümet binasına gitmiş oradan kışla ve İttihat Kulübü'ne giderek gösterilerde bulunmuş ayrıca konuşmalar yapılmıştı.²³⁰

Sinop'ta yapılan kutlamalarda gece ve gündüz olmak üzere büyük törenler yapıldı. Yapılan bu törenlerde oluşturulan alaya esnaf ve halk katılmıştı. Alay öncelikle Hükümet Konağı, İttihat ve Terakki Kulübü önünde toplanmıştı. Burada konuşmalar yapıldıktan sonra ordu ve donanmaya dualar edilmişti.²³¹

Konya'da yapılan kutlamalar ise geniş bir katılım ile yapılmıştı. Okullar ile mağazalar tatil edilirken binalar süslenmişti. Halk Hürriyet Meydanı'nda toplanmış, burada konuşmalar yapıp dualar edilmişti. Daha sonra Mevlana Dergahı'na gidilerek dua edildikten sonra İttihat Kulübü'ne geçilerek törene burada devam edilmişti. Ayrıca burada bir de çay ziyafeti verilmişti.²³²

Ayrıca İstiklâl-i Osmânî Bayramı yine Karahisar-ı Sahib, Kahta gibi yerlerde kutlanırken kutlama töreniyle ilgili basına bilgi mesajları gönderilmişti. Bunlardan Karahisar-ı Sahip(Afyon) bölgesinde yapılan törenlere ilişkin Belediye Reisi Vekili Halil ve Kâtib-i Mesul Besim Zühdü imzalı haberde bayram günü sabahtan başlayarak tüm mağaza ve dükkanların bayraklarla donatıldığını, saat sekizde

²²⁸ A. g. e., s. 3.

²²⁹ A. g. e., s. 3.

²³⁰ A. g. e., s. 3.

²³¹ A. g. e., s. 3.

²³² “Konya'da Tezahürât“, **Tanin**, 3 Kânun-ı sâni 1916, s. 3.

Hükümet Meydanı'nda yapılan törene binlerce kişinin katıldığı belirtilmekteydi. Okullar ellerinde bayraklarla katılırken şiirler okunmuş, konuşmalar yapılmış padişaha dua edilerek törene son verildiği bildirilmişti. Ayrıca gecede kutlamalara devam edilmiş, İttihat Kulübü aydınlatılmış ve yüz kişilik yemek verilmişti.²³³ Ayrıca İstanbul'a telgraf gönderilerek padişahın bayramı kutlanmıştır.²³⁴ Kahta'da yapılan kutlamalar ise Belediye Başkanı Mustafa imzalı bir telgraf ile bildirilerek tüm halkın bayramı kutlanmıştır.²³⁵

Basında İstiklâl-i Osmânî Bayramı'nın ayrıca Trabzon, Kütahya, Malatya, İnegöl, Mamuretüzaziz gibi yerlerde kutlandığı bildirilmektedir.²³⁶

2.3.4. 1916 Yılı İstiklâl-i Osmânî Bayramı Kutlamaları

1916 yılı Osmanlı Devleti için Birinci Dünya Savaşı'nın devam ettiği bir yıl olmuştu. Bu nedenle 1916 yılı İstiklâl-i Osmânî kutlamaları savaşın etkisi altında 17 Kânun-ı evvel (30 Aralık) Cumartesi günü yapıldı. 1916 yılı bayramı İhtifal-i Millî Heyeti tarafından organize edilmişti. Heyet öncelikle kutlamalara yönelik bir program hazırlanmıştı. Program kapsamında bayram törenine katılacak olanlar geçen yılki gibi Şehzadebaşı Camisi civarında toplanacaklardı.

Burada oluşturulacak olan alayın önünde süvari ve piyade polis memurları, Bahriye Mızıkası, sancak ve muhafızları, dört nefer zırhlı yeniçeri, üç polis, on adım fazlasıyla çeşitli cemiyetlerden gönderilen temsilciler ve bazı davetliler ile İhtifal-i Millî Heyeti İdare azası sonra sırasıyla Mehterhane-i Hakanî ve okullar yer alacaktı. Bu okullar ise sırasıyla; Darülfünun, Darülhilafetü'l-aliye Medresesi, Darümuallimîn-i Âliye, Ticaret Mektebi, Mühendis Mektebi, Mekâtib-i Askeriye, Mülkiye Baytar Mektebi, Halkalı Ziraat Mektebi, Orman Mektebi, Ticaret-i Bahriye-i Kapudan Mektebi sonrasındaysa sultaniler yer alacaktı. Sultanilerse şu şekilde sıralanacaklardı; Galatasaray, İstanbul, Üsküdar, Davutpaşa, Kadıköy, Kabataş, Gelenbevi, Mercan, Nişantaşı ve Vefa Sultanisi. Bu okulları ise Mekteb-i Sanayi, Darü'ş-şafaka ve özel okullar takip edeceklerdi. Alayda bulunacak olan cemiyetlerin

²³³ “ Vilayâtta İstiklâl-i Osmânî Tezahürâtı “, **İkdam**, 1 Kânun-ı sâni 1916, s. 2.

²³⁴ **BOA., İMBH.1332.S.24/8**, (24 Safer 1334/19 Kânun-ı evvel 1331).

²³⁵ **A. g. e.**, s. 2.

²³⁶ **A. g. e.**, s. 2. Ayrıca bkz.: “ Vilayâtta İstiklâl-i Osmânî Tezahürâtı “, **Sabah**, 1 Kânun-ı sâni 1915, s. 3.

sıralanışı ise; Hilal-i Ahmer, Donanma, Müdafaa-i Millîye Cemiyetleri, Cemiyet-i Tedrisât-ı İslamiye, Türk Ocağı, Çiftçiler Derneği, Müslüman Tüccar Cemiyeti, Rumeli Muhacirîn-i İslamiye Cemiyeti ve Esnaf Cemiyetleri sıralanacaklardı.²³⁷

Okulların Şehzadebaşı'nda toplanmasından sonra saat on buçukta hareket edilecek Şehzadebaşı, Vezneciler Caddesi yoluyla Harbiye Nezareti'nin büyük kapısından içeri girilerek meydanda durulacaktı. Dualar okunduktan sonra selam havası çalınacak ve geçit resmi yapılacaktı. Buradaki tören bittikten sonra Bayezid Meydanı, Divan Yolu, Çemberlitaş, Mahmudiye, Bâb-ı Âli, Yeni Postahane, Hamidiye Caddesi, Karaköy Köprüsü, Tophane istikametinden Meclis-i Millî önüne gelinerek burada bir konuşma yapılacaktır. Buradan da Dolmabahçe Sarayı Hümayun'una gelinecek ve padişaha dualar edilecekti. Saraydan çıktıktan sonra Gümüşsuyu, Taksim Caddesi, Tepebaşı Yoluyla Unkapanı'ndan tekrar toplanma yeri olan Şehzadebaşı'na gelinip törene son verilecekti.²³⁸

Bayram kutlamaları her sene olduğu gibi bu senede gazetelerde bir program dahilinde bildirilmişti. Ancak her sene yapılacak tören programı daha düzenli bir şekilde uygulanmaya çalışılırken alayın geçiş yerleri güzergahlar aynı kalırken gidilen yerlerin sayısında azalma olduğu görülmekteydi. Örneğin önceki senelerde olduğu gibi Maarif Nezareti ve Şehremaneti'ne gidileceği ve burada bir konuşma yapılacağı belirtilmemişti. Yine bayram programı yanında Türk Ocağı'nın da İstiklâl-i Osmânî günü gecesi bir tören yapılacağını duyurmuştu.²³⁹

İstiklâl-i Osmânî Bayramı alayı tören günü olan 17 Kânun-ı evvel günü saat dokuz buçukta önceden belirtilen Şehzadebaşı yerine Gülhane Parkı'nda toplandı. Alay önlerinde süvari ve piyade polis memurları, Bahriye Mızıkası ve bunları takiben işareti istiklâl olan bayrak ile Osmanlı sancağını taşıyan iki bahriyeli, okullar ve onların önlerinde okulların isimleri yazılı sancaklar ve mızıkaları olduğu halde Gülhane Parkı'nın Soğukçeşme kapısından yola çıktılar.

Alaya katılacaklar önceden verilen diziliş üzerinde yerlerini alınca, Soğukçeşme, Bâb-ı Âli Caddesi, Divan Yolu, Bayezid güzergahından Harbiye Nezareti'nin Bayezid Meydanı'na bakan kapısından içeri girmiş ve nezaret dairesinin

²³⁷ “ İstiklâl-i Osmânî İhtifali “, **Sabah**, 24 Kânun-ı evvel 1916, s. 4. Aynı zamanda bkz.: “İstiklâl-i Osmânî İhtifali“, **Tanin**, 24 Kânun-ı evvel 1916, s. 2.

²³⁸ **A. g. e.**, s. 4. Ayrıca bkz.: “ İstiklâl-i Osmânî İhtifali “, **Tanin**, 24 Kânun-ı evvel 1916, s. 2.

²³⁹ “ Türk Ocağı'ndan “, **Tanin**, 29 Kânun-ı evvel 1916, s. 4.

önünde yer tutmuştur.²⁴⁰ Bu sırada mehter takımı nevbet-i hakaniyi çalmıştı. Harbiye Nezareti önünde alayı Harbiye Nezareti Müsteşar Yardımcısı Fahrettin Bey, Merkez Kumandanı Cevat Bey ve nezaret memurları tarafından karşılandılar. Bayram Heyeti Başkanı olan Ziya Bey tarafından bir konuşma yapıldı. Buna karşılık olarak söz alan Fahrettin Bey bayramın kutlanmasından dolayı memnuniyetlerini belirtti. Bu konuşmadan sonra dualar edilmiş ve mızıkanın çaldığı selam havası eşliğinde Harbiye Nezareti'nin Mercan kapısından yola çıkıldı. Alay buradan Galata Köprüsü, Tophane yoluyla Salı Pazarı'nda Meclis-i Millî binası önüne geldi. Burada kendilerini bir kısım mebus tarafından karşılandı. Ziya Bey tarafından bayramın mahiyeti ile ilgili bir konuşma yapıldı ve bu konuşma mebuslar tarafından alkışlandı.²⁴¹ Bu konuşmaya karşılık olarak Trabzon Mebusu Servet Bey bir konuşma yapmış memnuniyetini belirtmişti.

Meclis-i Millî önündeki bu törenin ardından alay Dolmabahçe Sarayı Hümayunu'na geldi. Saraya geldiklerinde padişah töreni izlemek amacıyla yanında Sadrazam Sait Halim Paşa olduğu halde Dolmabahçe Sarayı'nın denize bakan kısmına geldi. Burada Şemsü'l-Mekâtib öğrencisi Kemal Efendi tarafından Osmanlı sancağına hitaben bir konuşma yapıldı. Bu konuşmadan sonra Tıp Fakültesi'nden Muzaffer Bey bir konuşma yaptı ve padişaha dualar edilerek *Padişahım Çok Yaşa!* dilekleri hep bir ağızdan bağırıldı. Alay saraydan bir geçit resmi yaparak çıkmış ve Gümüşsuyu, Beyoğlu Caddesi, Şişhane yoluyla Bahriye Nezareti'ne gelindi. Bahriye Nezareti'nde alay müsteşar tarafından karşılanmış ve Ziya Bey tarafından konuşma yapılıncaya müsteşar da cevap olarak bir konuşma yapmıştı. Tören, alay buradan ayrıldıktan sonra saat dört civarında son bulmuştu.²⁴²

Bu büyük tören dışında Darülfünun Tıp Fakültesi tarafından İstiklâl-i Osmânî adına bir çay ziyafeti düzenlenmişti. Düzenlenen törende fakültenin öğrenci cemiyeti ve bütün öğrenciler hazır bulunmuştu.²⁴³ Ayrıca Galatasaraylılar Yurdu'nda İhtifal-i Millî Heyeti adına bir çay ziyafeti verilmişti. Ziyafete Merkez Kumandanı Cevat

²⁴⁰ “Dünkü İhtifal”, **Sabah**, 31 Kânun-ı evvel 1916, s. 3. Ayrıca bkz.: “İhtifal-i Millî”, **İkdam**, 31 Kânun-ı evvel 1916, s. 2. “Dünkü İstiklâl Bayramı”, **Tanin**, 31 Kânun-ı evvel 1916, s. 2. “Tarih-i Perişanımıza Ait Bir İki Sayfa”, **Tasvir-i Efkâr**, 31 Kânun-ı evvel 1916, s. 2.

²⁴¹ “Dünkü İstiklâl Bayramı”, **Tanin**, 31 Kânun-ı evvel 1916, s. 2.

²⁴² **A. g. e.**, s. 2. Ayrıca bkz.: “Dünkü İhtifal”, **Sabah**, 31 Kânun-ı evvel 1916, s. 3. “İhtifal-i Millî”, **İkdam**, 31 Kânun-ı evvel 1916, s. 2. “Tarih-i Perişanımıza Ait Bir İki Sayfa”, **Tasvir-i Efkâr**, 31 Kânun-ı evvel 1916, s. 2.

²⁴³ “Dünkü İstiklâl Bayramı”, **Tanin**, 31 Kânun-ı evvel 1916, s. 2.

Paşa da katılırken Ziya Bey(İhtifalci Mehmet Ziya Bey) tarafından Selçuklu Sultanı Alaeddin'in Osman Gazi'ye gönderdiği ferman okundu.²⁴⁴

1916 yılı İstiklâl-i Osmânî Bayramı kutlamaları başkent dışında ülkenin çeşitli yerlerinde kutlanmıştır. Gazetelerde yer alan kutlama haberlerinden biri Bolu'nun Gerede Kazası'nda yapılan kutlamalara aittir. Gerede'de yapılan kutlamalar büyük ve parlak bir şekilde bütün halkın katılımıyla yapılmıştır. Gerede'de gece de tören programı sürmüştü.²⁴⁵

Bir diğer kutlama da Konya'da yapılmıştı. Konya'da yapılan kutlamalara bütün okulların öğrencilerinin yanı sıra binlerce kişi katıldı. Törene katılanlar Alaeddin Tepesi'nde toplanmışlar ve buradan Sanayi Mızıkası eşliğinde Hürriyet Meydanı'na gelmişlerdi. Burada yapılan konuşmalarda Osmanlı'nın şan ve şerefi hakkında konuşmalar yapılmış ve ordunun kesin zaferi için dualar edildikten sonra tören son bulmuştur.²⁴⁶

İstiklâl-i Osmânî Bayramı Kastamonu'da coşkuyla kutlanmıştı. Kutlamalar Mekteb-i Sultanî'de yapılmıştı. Ancak bu güne özel olarak programa Kastamonu Mekteb-i Sanayi binasının açılışının eklenmesi olmuştu. Bu açılışa devlet erkanının yanı sıra okullar ve Kastamonu'da bulunan Alman subaylar katılmışlardı. Okulu açan heyet daha sonra bayram töreninin yapılacağı Mekteb-i Sultani'ye gelmişti.²⁴⁷ Okul binası Osmanlı bayraklarının yanı sıra, belki de müttefik subaylarının törene katılmaları nedeniyle, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndaki müttefiklerinin bayraklarıyla süslenmişti. Kutlama törenine devlet ricaliyle birlikte okullar ve halk katılmıştı. Ayrıca tören boyunca mızıkada hazır bulunmuştu. Okul binasının önünde İsmail Habib (Sevük) günün önemini belirten bir konuşma yaptı. Bu konuşmanın ardından öğrenciler şiir okumuş ve Ziya Gökalp'in yazmış olduğu bir piyesin sahneye konmasıyla törene son verilmişti.²⁴⁸ İstiklâl Günü'nün kutlandığı yerlerden biri de İnegöl'dü. Bayram dolayısıyla şehir donatılmış ve büyük gösteriler

²⁴⁴ “ İhtifal-i Millî “, **İkdam**, 31 Kânun-ı evvel 1916, s. 2. Ayrıca bkz.: “ Dünkü İhtifal “, **Sabah**, 31 Kânun-ı evvel 1916, s. 3.

²⁴⁵ “ İstiklâl-i Osmânî İhtifali “, **Sabah**, 1 Kânun-ı sâni 1917, s. 3. Ayrıca bkz.: “ Vilayât'ta İstiklâl-i Osmânî “, **İkdam**, 1 Kânun-ı sâni 1917, s. 2. “ Vilayâtta İstiklâl Bayramı “, **Tanin**, 1 Kanun-ı sâni 1917, s. 2.

²⁴⁶ “ İstiklâl-i Osmânî İhtifali “, **Sabah**, 1 Kânun-ı sâni 1917, s. 3. Ayrıca bkz.: “ Vilayât'ta İstiklâl-i Osmânî “, **İkdam**, 1 Kânun-ı sâni 1917, s. 2. “ Vilayâtta İstiklâl Bayramı “, **Tanin**, 1 Kanun-ı sâni 1917, s. 2.

²⁴⁷ Mehmet Serhan Yılmaz, **a. g. e.**, s. 95.

²⁴⁸ **A. g. e.**, s. 96.

yapılmıştı. Gece de okulların öğrencilerinin katıldığı fener alayı düzenlenerek İstiklâl-i Osmânî kutlanmıştı.²⁴⁹

İstiklâl-i Osmânî Bayramı 1916 yılı ile beraber savaş yılları içinde üçüncü defa kutlanmıştı. İstiklal bayramı savaş yılları içerisinde halkın ve gençliğin vatan sevgisini canlı tutmak için kullanıldı. Gazetelerdeki haberlerde de bayramın bu özelliğini görmekteyiz. Bu haberlerden *Tanin* gazetesinde *Siyasiyât* köşesinde çıkan bir haber kışın vermiş olduğu soğuğa rağmen bu yılla birlikte üçüncü kez kutlanan bayramın halkın millî duygularını nasıl canlı tuttuğunu belirtirken şunları söylemekteydi:

“...Gençlik burada ‘istiklâl !’ diye alnını yükselterek ve göğsünü kabartarak sevinçlerini ilan ederken uzak iklimlerde savaşıyan nesil için nasıl derin bir hürriyet ve millet his ediyorsa ötede kışın bütün zahmetleri ve mesaisini düşman karşısında idrak ederlerde arkada duran gençliğin istikbale doğru nasıl bir aşkla doğduğunu görerek memnun oluyor...”²⁵⁰

Bu sözlerden sonra İstiklâl-i Osmânî’nin kutlandığı şu günlerde savaşıyan ordunun sayesinde istiklâlin daha yakın olduğunu belirterek sözlerine son veriyordu.

İstiklâl-i Osmânî’nin savaş yıllarında vermiş olduğu duyguyu anlatan yazılardan birisi de *Servet-i Fünun*’da yazılmıştı. Burada çıkan yazıda İstiklâl bayramının başkentte nasıl kutlandığı belirtildikten sonra İstiklâlin önemini şu sözlerle anlatılıyordu:

“... Bir milletin ilerlemesi ve yükselmesine en büyük nişane, o milletin, büyük ve küçük bütün efrâdının millî varlığını hissetmesi, bu varlığını, istiklâlini müdafaa ve muhafaza için bir kuvvet ve kudret göstermesidir...Cenk ve cidal içinde İstiklâl-i Osmânî’nin yıl dönümünü kutlayıp yüceltirken, vatanın ve milletin yükseltilmesine uygun hislerle duygulanacağız.”²⁵¹

Bayramın kutlandığı gün olan 30 Kânun-ı evvel tarihinde *Tasvir-i Efkâr* gazetesinde çıkan bir makalede Osmanlı Devleti’nin İslamiyetin içine düşmüş olduğu durumdan kurtardığı belirtildikten sonra İstiklâl-i Osmânî’nin bu savaşa birlikte üçüncü kez kazanılacağını belirterek makalesine şu şekilde devam etmiştir:

²⁴⁹ A. g. e., s. 3. Ayrıca bkz.: “ Vilayât’ta İstiklâl-i Osmânî “, **İkdam**, 1 Kânun-ı sâni 1917, s. 2. “ Vilayâtta İstiklâl Bayramı “, **Tanin**, 1 Kanun-ı sâni 1917, s. 2.

²⁵⁰ “ İstiklâl Günü “, **Tanin**, 31 Kânun-ı evvel 1916, s. 1.

²⁵¹ “ İstiklâl-i Osmânî-İhtifal-i Millî “, **Servet-i Fünun**, 29 Kânun-ı evvel 1332, C. 50, sene: 26, s. 84.

“... Bunlardan biri ilk teşekküle I. Osman’ın beylik yeminine ve saltanatına, ikincisi Timur belasının geri çekilmesi üzerine Çelebi Sultan Mehmet’in devr-i himmet ve gayretine, üçüncüsüye ordumuza bir kabus gibi çöken hacizlerin sona ermesine şahit olduğumuz V. Mehmet Han Hazretleri’nin şu asrına denk geliyor...Umumi Savaş esnasında devletimizin bütün yasak hukukunun iade kılındığı bir hengamede bu tarihi günü hatırlamak daha başka bir öneme sahiptir...”²⁵²

2.3.5. 1917 ve 1918 Yılları İstiklâl-i Osmânî Bayramı Kutlamaları

1917 yılında ve 1918 yılında Birinci Dünya Savaşı devam etmekteydi. Ancak Osmanlı Devleti açısından savaş iyiye gitmiyordu. İngilizlerin çabaları sonucu Araplar Osmanlı’nın aleyhine döndürülmüştü. Haziran 1916 yılında Mekke Şerifi Emir Hüseyin ayaklanma çıkarmış ve Hicaz’ın bağımsızlığını ve kendisinin krallığını ilan etmişti.²⁵³ Ayrıca 1917 yılında A.B.D ’nin İtilaf Devletleri safında savaşa girmesiyle birlikte İtilaf Devletleri ile İttifak Devletleri arasındaki denge İtilaf Devletleri aleyhine bozulmuştu. A.B.D Başkanı Wilson’un 8 Ocak 1918’de yayınlamış olduğu bildiri İttifak Devletlerini adil bir barış yapılacağına dair umutlandırmıştı.²⁵⁴ Bu aşamadan sonra önce Bulgaristan (1918’de) itilaf devletleriyle barış antlaşması imzaladı. Böylece Osmanlı Devleti’nin müttefikleriyle bağlantısı kesilmiş ve İngiltere Meriç’in batısına kadar ilerledi. Almanya ve Avusturya-Macaristan’da A.B.D ’den barış talebinde bulununca Talat Paşa hükümeti istifa etti ve yerine Ahmet İzzet Paşa hükümeti kuruldu. Nitekim sonuçta Osmanlı Devleti de barış görüşmelerine başladı ve 30 Ekim 1918 yılında itilaf devletleriyle Mondros Ateşkes Antlaşması imzaladı.²⁵⁵

Savaş ortamı içerisinde İstiklâl-i Osmânî Bayramı 1917 yılında kutlandı. 1917 yılında yapılan kutlamalar 1917 Kânun-ı evvel’inin 30’u Pazar günü yapılacaktı. Ancak 1917 yılı kutlamaları önceki senelerdeki coşkuyla kutlanmamıştı. Yalnızca özel kutlamalar yapılacaktı. Bu konuda alınan karar gazetelerde şu şekilde yer almıştı:

“ İhtifal-i Millî Heyet-i Riyaseti’nden : On seneden beri hususi ve resmi olarak yapmakta olduğumuz İstiklâl-i Osmânî merasimi Heyet-i İdare ve Müteşebbisece verilen

²⁵² “ 1335-699 ”, **İkdam**, 30 Kânun-ı evvel 1916, s. 1.

²⁵³ Ali İhsan Gencer, Sabahattin Özel, **a. g. e.**, s. 65.

²⁵⁴ **A. g. e.**, s. 66.

²⁵⁵ **A. g. e.**, s. 70.

karar üzerine bu seneye mahsus olmak üzere hususi surette ve bir ilmi dernekte yapılacaktır.
„256

İstiklâl-i Osmânî kutlamaları yalnızca özel törenlerle kutlandı. İstanbul’da yapılan kutlamalar, Tıp Fakültesi Talebe Cemiyeti tarafından Beyoğlu’nda Galatasaraylılar Yurdu’nda kutlanacağı duyuruldu.²⁵⁷ Bayram günü tören önceden belirtildiği gibi Galatasaraylılar Yurdu’nda yapıldı. Yapılmış olan törene Şehzade Ziyaeddin Efendi başta olmak üzere bazı mebuslar da katılmıştı. Törende Talebe Cemiyeti adına Başkan Şükrü Bey ve Katib-i Mes’ul Necdet Bey birer konuşma yapmışlar ve bu konuşmalara karşılık olarak Rıza Tefvik ve Doktor Fazıl Beyler konuşma yapmışlardı. Törende ayrıca müzik gösterisi sunulmuştu. Ertuğrul Bandosu törene katılırken, keman ve piyano dinletileri hazırlanmıştı.²⁵⁸

İstiklâl-i Osmânî kutlamaları başkentte olduğu gibi taşrada da bazı yerlerde kutlanmıştı. Bu kutlamalardan bir tanesi Edirne’de saat dokuzda İttihat ve Terakki Kulübü önünde halkın ve öğrencilerin katılımı ile yapılmıştı. Burada hazırlanan alay Sultan Selim Camii, Hükümet Konağı, Daire-i Askeriye’yi ziyaret etmiş ve buralarda konuşmalar yaptıktan sonra törene son vermişlerdi. Ayrıca bayram akşamı okulların katıldığı bir program hazırlanmıştı. Bu programda Osman Gazi’nin kurultayda nasıl hakan seçildiğini gösteren bir piyes hazırlanmıştı.²⁵⁹

Bir diğer kutlama ise Eskişehir’de yapılmıştı. Eskişehir’de yapılan kutlamalar halkın büyük katılımı ile birlikte gösterişli bir şekilde yapılmıştı. Bu büyük kitleden bir alay oluşturulmuş ve hazırlanan alay bütün şehri dolaşmıştı. Bayramın akşamında ise fener alayı düzenlenerek kutlamalara son verilmişti.²⁶⁰ Kutlama yapılan yerlerden birisi de Konya olmuştur. Konya’da yapılan kutlamalara öğrenciler devlet erkânı, memurlar ve halkın katılımıyla yapılmıştı. Kalabalık, Hükümet Meydanı’nda toplandıktan sonra konuşmalar yapılmıştı. Gece de Türk Ocağında konferanslar verilerek İstiklâl-i Osmânî anılmıştı.²⁶¹

²⁵⁶ “ İstiklâl-i Osmânî Merasimi “, **Tanin**, 29 Kanun-ı evvel 1917, s. 2. Ayrıca bkz.: “ İstiklâl-i Osmânî Merasimi “, **Sabah** , 29 Kanun-ı evvel 1917, s. 2.

²⁵⁷ “ İstiklâl-i Osmânî “, **Tanin**, 28 Kanun-ı evvel 1917, s. 2.

²⁵⁸ “ İstiklâl Merasimi “, **Vakit**, 31 Kânun-ı evvel 1917, s. 2. Ayrıca bakınız: “ İstiklâl-i Osmânî Merasimi Münasebetiyle ”, **Tanin**, 31 Kânun-ı evvel 1917, s. 2.

²⁵⁹ “ Edirne’de İstiklâl-i Osmânî Merasimi “, **Atı**, 7 Kânun-ı sâni 1334, s. 3. Ayrıca bkz.: “Edirne’de Millî İhtifal “, **Tasvir-i Efkar**, 2 Kanun-ı sâni 1918, s. 2. “ Edirne’de İhtifal-i Millî “, **Vakit**, 2 Kanun-ı sâni 1918, s. 1.

²⁶⁰ “ İstiklâl-i Osmânî İhtifali “, **Sabah**, 2 Kanun-ı sâni 1917, s. 2

²⁶¹ “ Konya’da İstiklâl Merasimi “, **Vakit**, 2 Kânun-ı sâni 1918, s. 2.

İstiklâl-i Osmânî Bayramı başkentte resmi tören şekilde kutlanmamasına rağmen Anadolu'da coşkuyla kutlanmaktaydı. Bu kutlamalardan birisi de Karesi (Balıkesir) Livası'nda yapılmıştı. Şehirdeki kutlamalar saat iki civarında başlamıştı. Mülkiye ve Askeriye memurları, belde eşrafı, öğrenciler ve halkın katılımıyla yapılmıştı. Yapılan törenlerde öğrenciler tarafından Osmanlı Tarihi ile ilgili konuşmalar ve buna karşılık olarak Mutasarrıf Mazhar Müfit (Kansu) Bey tarafından bir konuşma yapılmıştı. Mazhar Müfit Bey konuşmada bu gibi günlerin önemine değinmiş ve gençlerin gelecekte devletin sancağını korumak ve onu yüceltmek için daha fazla çalışmaları gerekliliğini belirtmişti. Mazhar Müfit Bey'in yaptığı konuşmadan sonra Belde Müftüsü Ahmet Vehbi Efendi'nin okuduğu dua ile bayram töreni son bulmuştu.²⁶²

30 Ekim 1918 yılında yapılmış olan Mondros Mütarekesi ile birlikte bayram kutlamalarının azaldığı görülmektedir. Bu duruma Birinci Dünya Savaşı'nın yenilgiyle sonuçlanması ve ardından gelen işgallerin rolü olduğu düşünülebilir. Yine bu dönemde basında İstiklâl-i Osmânî Bayramı ile ilgili daha az haber çıkmıştı. 1918 yılında yapılan kutlamalara ilişkin yalnızca İzmir'de yapılan kutlamalara yer verilmişti. Haberde yalnızca İzmir'de bayram hazırlıkları yapıldığı bildirilmekle beraber İngiliz ve Fransızlar generallerle Rum ve Ermeni temsilcilerinin yapılacak törene davet edildikleri belirtilmişti.²⁶³

²⁶² “ İstiklâl-i Osmânî Merasimi “, **Karesi**, 7 Kânun-ı sâni 1918, s. 1.

²⁶³ “ İzmir'de İstiklâl-i Osmânî Şenlikleri “, **Sabah**, 31 Kânun-ı evvel 1918, s. 2. Ayrıca bkz.: “ İstiklâl-i Osmânî Hazırlıkları “, **Tasvir-i Efkar**, 28 Kânun-ı evvel 1918, s. 2.

3. BÖLÜM

MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ İSTİKLÂL-İ OSMANÎ BAYRAMI KUTLAMALARI

3.1. 1919 Yılı İstiklâl-i Osmânî Bayramı Kutlamaları

1913 yılından beri halkla birlikte büyük gösterilerle ve coşkuyla kutlanan İstiklâl-i Osmânî Bayramı 1914 yılından başlayarak 1916 yılına kadar başta başkent olmak üzere ülkenin çeşitli yerlerinde savaşın da etkisiyle millî duygular içerisinde kutlanmaktaydı. Ancak daha sonra Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik düşmesiyle birlikte İstiklâl-i Osmânî Bayramı kutlamaları resmi bir şekilde kutlanmaktan ziyade genel olarak özel törenlerle başkentte kutlanmaya devam etti. Taşradaysa bayramlar daha coşkulu bir şekilde kutlanmıştı. 1918 yılında mütarekenin getirmiş olduğu hislerle birlikte İstiklâl-i Osmânî Bayramı geniş katılımlarla kutlanmamıştı. Ancak 1919 yılında Mustafa Kemal Paşa'nın öncülüğünde başlayan Millî Mücadele döneminde vatanın kurtuluşu yolunda halkı bilinçlendirmek amacıyla İstiklâl-i Osmânî kutlamalarına devam edildi.

1919 yılı Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele'yi başlattığı yıldır ve kendisini esasen İstanbul'dan uzaklaştırmak amacıyla resmi bir göreve (Samsun ve yöresindeki asayişsizliği ortadan kaldırmak ve nedenlerini tespit etmek ve dağınkı halde bulunan silah ve cephanenin koruma altına alınmasını sağlamak ve direniş hareketlerinin önlenmek) atanmıştı.²⁶⁴ Ancak bu durum Mustafa Kemal Paşa için bir uzaklaştırma değildi aksine Anadolu'da halkın bağrında Milli Mücadele'ye başlamak için gereken fırsatı veren bir görev olmuştu. 19 Mayıs 1919 yılında Samsun'a çıkışıyla bu mücadeleyi başlatmış oldu.

1919 yılı İstiklâl-i Osmânî Bayramı'nın kutlanması açısından da önemli bir yıl olmuştu. Çünkü başkentte kutlanamayan veya sönük bir şekilde kutlanan bayram, taşrada coşkuyla kutlanmaya devam etti. Mustafa Kemal Paşa girişilen bağımsızlık savaşında halkı bilinçlendirmek, millî heyecanı canlandırmak ve diri tutmak, halkın

²⁶⁴ Ali İhsan Gencer, Sabahattin Özel, a. g. e., s. 92.

tepkilerini belli bir noktaya aktarmak amacıyla dini ve millî bayramlar ile özel günlerden yararlanmıştı. Böyle günlerden yararlanarak mitingler düzenleyerek halkı bilinçlendirmek istemiş ve halkın işgallere olan tepkilerini dile getirmesini istemişti.²⁶⁵ İstiklâl-i Osmânî Bayramı da bu günlerden bir tanesiydi.

Mustafa Kemal Paşa İstiklâl-i Osmânî Bayramı'nın kutlanması ile ilgili olarak şöyle bir genelge yayınlamıştı. Yayınladığı genelgede:

“ Bugün yevm-i İstiklâl-i Osmanî olmak münasebetiyle arz-ı tebrikât eyler, bu vesile ile vatanımızın temadii halâsını ve devlet ve milletimizi altı asırlık şanlı istiklâl ile mazharı saadet etmesini Cenab-ı Haktan diler ve bu yevm-i mübeccelin saadetini idrak eden bilumum millettaşların yekdiğerini tebrike şitab eylemelerini temenni ederiz.

Heyet-i Temsiliye Nâmına Mustafa Kemal ”²⁶⁶

Bu genelgeden de anlaşılıyor ki Mustafa Kemal Paşa halkı aydınlatacak ve onların millî duygularını canlandıracak her türlü özel gün ve bayrama önem veriyordu. Mustafa Kemal Paşa'nın bu genelgesine uygun olarak Anadolu'nun hemen her yerinde İstiklâl-i Osmânî Bayramı kutlanmıştı.²⁶⁷ Ancak İstanbul'da bayramın kutlanmadığı hatta kutlanmasına izin verilmediği belirtilmekteydi. Bu görüşü belirten haberlerden biri *İstiklâl Harbi Gazetesi*'nde yayınlanmıştı. *İstanbul'da Osmanlı İstiklâl Bayramını Kutlamak Yasak!* başlığıyla çıkan haberde iki gün önce Rumlara Venizelos'un bayramını kutlamalarına izin verilirken kendilerine izin verilmediği belirtilerek şöyle denilmiştir:

“...Daha bundan iki gün önce İstanbul Rumları, başkentimizin göbeğinde tantanalı törenlerle ve Yunan bayrakları sallandırarak Venizelos'un bayramını kutlamışken , Osmanlı Türklerine Osmanlı İstiklâl Bayramı'nı kendi şehirlerinde kutlamalarına izin verilmemiştir. Osmanlı hükümetinin bu yolda hiçbir hazırlık yapmadığı ve bayramın şehrimizde sessiz geçmesinin sağlandığı öğrenilmiştir. ”²⁶⁸

Osmanlı Devleti'nin kuruluş günü olan böyle bir günün kutlanmamasının nedeni ne olabilirdi? Bu sorunun cevabını İstanbul'da İstiklâl-i Osmânî Bayramı'nı

²⁶⁵ Mehmet Şahingöz, “Osmanlı'dan Millî Mücadeleye İstiklâl-i Osmânî Günü Kutlamaları”, **Osmanlı**, C. 1, Ankara 1999, s. 198.

²⁶⁶ Kâzım Özalp, **Millî Mücadele 1919-1922 I**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1998, s. 80. Ayrıca bakınız: Mehmet Şahingöz, **a. g. e.**, s. 198.

²⁶⁷ “671 Senelik Muazzam Osmanlı Devleti-Taşra'da İstiklâl-i Osmânî Günü“, **İkdam**, 31 Kanun-ı evvel 1919, s. 1.

²⁶⁸ “ İstiklâl Bayramını Kutlamak Yasak! ”, **İstiklâl Harbi Gazetesi**, 30 Aralık 1919, s. 1.

hazırlayanlardan biri olan Ziya Bey (İhtifalci Mehmet Ziya Bey) *İkdam* gazetesine vermiş olduğu beyanatta şöyle demektedir:

“...Evet bugün 671. kuruluş yıl dönümümüzdür. Gerçi bayram değilse de Mekteb-i Sultani’de bir toplantı akdederek bu günü kutlamaklığımız kararlaştırılmıştı. Fakat böyle bir günde bunu kim arzu eder? Hele şu son günlerde aleyhimize yapılan haberleri duymuyor musunuz? Yalan, gerçek bu haberlerden etkilenmeyen ve almanak(?)²⁶⁹ olmayan bir fert tasvir edebilir misiniz? Gerek bendeniz gerekse dostlarım bugün büyük bir etki içindeydik. Meclis’te (Meclis-i Maarif) hiçbir iş yapılmadı desem yeridir. Emin ve mesut günlerimize bakmak için bugünkü toplantıyı yapmaktan vazgeçtik...”²⁷⁰

1919 yılında yapılan İstiklâl-i Osmânî Bayramı kutlamalarının 1918 yılında imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması’ndan sonra İstanbul basınında karamsar bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Örneğin bu günün kutlu ve yüce bir gün olduğu belirtilirken aynı zamanda karanlık bir gün olduğu belirtilmekteydi. *İkdam* gazetesinde Ziya Bey ile olan mülakattan önce yazılan yazıda bu karamsarlık ve üzüntünün yansıması görülmektedir ve şöyle demektedir:

“Dün ümitsiz bir yıl dönümü yaşandı. Dün Osmanlı Devleti’nin 671. gününe denk gelen yüksek fakat karanlık bir gündü... Herkes bu güzel ve muhterem memleketin asırlarca temiz alını yüksekte tutarak saltanat ve hakimiyeti koruyan bu kutsal devletin bugün birçok sıkıntılarla kapkara ve meçhul ufuklarına bakışlarını dikmiş, bıkmış ve üzüntülü bekliyor”²⁷¹ diyerek herkesin nasıl karamsar bir bekleyiş içinde olduğunu belirtmesinin ardından işgal hükümetlerine seslenerek bir zamanlar zayıf olduklarında onlara Osmanlı Devleti’nin nasıl eşit davrandığını söyleyerek sözlerine şu şekilde son vermişti:

“ Bir zamanlar zayıf devirlerinizde hepimize ayarı ayrı eşit davranmaktan geri kalmamış olan bu muhterem ülkeyi- ilk vaadiniz gereğince- yaşamak, müstakilen yaşamak hakkından mahrum etmeyeceksiniz değil mi?...”²⁷²

İstanbul’da İstiklâl-i Osmânî Bayramı’nın kutlanmamasına verilen tepkilerden biri de *Vakit* gazetesinde Faik Ali tarafından yazılmıştı. Faik Ali,

²⁶⁹ المناک

²⁷⁰ “ 671 Senelik Muazzam Osmanlı Devleti-İhtifal Ne için Yapılmadı? “, *İkdam*, 31 Kanun-ı evvel 1919, s. 1.

²⁷¹ A. g. e., s. 1.

²⁷² A. g. e., s. 1.

savaştan önceki yıllarda bayramın kutlanmasının artık adet haline geldiğini belirttikten sonra savaş yıllarında bu kutlamaya tam bir katılım olmadığını ifade etmişti. Sonrasında gelinen durumu da şu şekilde ifade etmekteydi:

“...Ateşkesin memlekette açtığı buhranlı günler milleti geçmişiyile alakadar olmaktan adeta uzaklaştırdı. Dün sabah refikamızdan biri olmasa Afyonkarahisar, Balıkesir Gemlik gibi yerlerdeki bayram hazırlıkları görülmeseydi, Osmanlı saltanatının kutlanması vesilesiyle ezeli olan istiklâlini unutulmuş ve ihmal edilmiş olarak geçip gidecekmişiz...Osmanlı hükümet ve saltanatının devamı Türk Tarihi'nin en önemli ve biz Osmanlı Türklerinin en övünülen bir olayı iken bir tarihi hakikati yüceltmekten korkar ve çekinir durmak kadar acıklı bir hal olamaz inancındayız...”²⁷³

Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu'nun kutlanması savaştan çıkan bir millet için yeniden tarihine sarılarak umudunu yitirmemesi amacıyla büyük önem taşımaktaydı. 1919 yılındaki kutlamaların Anadolu'da yoğunlaşmış olduğu görülmekteydi. Bayram günü yayınlanan gazetelerden bazılarının İstanbul'da bayramın kutlanmaması nedeniyle *İstanbul'a İbret* başlığı ile yayınlandığı görülüyor.²⁷⁴

Anadolu'da yapılan kutlamalardan birisi Balıkesir'de yapılmıştı. Balıkesir'de yapılan kutlamalara yaklaşık otuz bin kişinin katıldığı muhteşem bir tören hazırlandığı belirtilmekteydi. Bayram sırasında 400 Kişilik Kuva-yı Millîye askeri önünde bayrak dalgalandırılmıştı. Ardından şehir bu büyük alayla birlikte dolaşmıştı. Geceyse Kuva-yı Millîye karargahında meşaleler yakılmış ve kutlamalar bu şekilde son bulmuştu.²⁷⁵ Balıkesir'de yapılan kutlamalarla ilgili olarak Mustafa Kemal Paşa'ya *Balıkesir'de İzmir Şimali Mıntıkası Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesi Nâmına Vâsıf* imzalı gönderilen telgrafla da Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi'nin bayramları tebrik edilirken Balıkesir'deki kutlamalar anlatılmıştı.²⁷⁶

İstiklâl-i Osmânî Bayramının kutlandığı iller arasında basına yansıyanlar Eskişehir, Bursa, Karacabey, Mudanya, Akhisar, gibi yerler olmuştu. Eskişehir'de yapılan kutlamalar Kara Keçeli Aşireti ile şehir halkının birleşerek kutladıkları

²⁷³ Faik Âli, “ Osmanlılığın Sene-i Devriyesi “, **Vakit**, 31 Kânun-ı evvel 1919, s. 1.

²⁷⁴ “ İstanbul'a İbret-Osmanlı Millî İstiklâl Bayramı Anadolu'da Büyük Törenlerle Kutlandı “, **İstiklâl Harbi Gazetesi**, 31 Aralık 1919, s. 2.

²⁷⁵ **A. g. e.**, s. 2. Ayrıca bu konu hakkında bakınız: “ İstiklâl Günü “, **Vakit**, 2 Kânun-ı sâni 1920, s. 1.

²⁷⁶ Mehmet Şahingöz, **a. g. e.**, s. 198-199.

belirtmişti. Bursa'daki kutlamalarsa büyük ve parlak bir törenle kutlanmıştı.²⁷⁷ Törenler her sene kutlanandan farklı olarak daha yoğun bir katılımı ile gerçekleşmişti. Halktan her sınıf başta öğrenciler olmak üzere kendilerine özel bayraklarıyla katılmışlardı. Katılanlar önce Sultan Osman'ın türbesini ziyaret etmişler ve ardından dualar okunduktan sonra Çelebi Sultan Mehmet'in türbesine gitmişlerdi. Burada da yapılan dualardan sonra törene son verilmişti.²⁷⁸ Mudanya'da kutlanan törenler belde eşrafı, öğrenciler, memurlar ve halkın katılımıyla düzenlenmişti. Osmanlı Devleti'nin tarihinin anılmasını takiben belde hocalarından Mehmet Niyazi Efendi tarafından devletin uzun ömürlü olması dilekleriyle güzel bir dua okunduktan sonra törene son verilmişti.²⁷⁹

Akhisar'da İstiklâl-i Osmânî Bayramı'nın coşkuyla kutlandığı yerlerden biriydi. Akhisar'da yapılan kutlamalar İzmir'e yakın olması ve halkın işgal dolayısıyla tepkilerini duyurması açısından önem taşımaktaydı. Törene katılanlar Namazgah Mektebi'nde toplanmışlar önde Kuva-yı Milliye süvarileri, mızıka, Kuva-yı Milliye mensupları, askerler, öğrenciler ve halk ellerinde Osmanlı sancağı olduğu halde kumandanlığa geldiler. Yapılan kutlamalar Kumandanlıkta, Kuva-yı Milliye Karargahı'nda, hükümet dairesinde ve belediye'de şiirler okunarak yapılmıştı. Bundan sonra ise alay büyük bir resmi geçit yapmış ve kutlamalar akşam devam etmişti.²⁸⁰

Karacabey'de yapılan kutlamalarda büyük gösterilere sahne olmuştu. Törene Müslüman ve Hristiyan halk ile eşraf katılmıştı. Oluşturulan alay başlarında mızıka, öğrenciler ve öğretmenleri ve Kuva-yı Millîye mensupları olduğu halde hükümet dairesine gelmişlerdi. Burada Kaymakam ve memurlar tarafından karşılanmışlardı. Yapılan konuşmalardan ve tebrikleşmelerden sonra Karaca Bey'in türbesine gidilmiş ve okunan duadan sonra tören son bulmuştu.²⁸¹

İstiklâl-i Osmânî kutlamasının yapıldığı yerlerden birisi de Amed(Diyarbakır) olmuştu. Burada yapılan törene halk, okulların öğrencileri ile Söğüt'te Ertuğrul Alayı'na katılmayan Kara Keçeli Aşireti'nden bölgede bulunanlar katılarak büyük

²⁷⁷ “ İstanbul'a İbret-Osmanlı Millî İstiklâl Bayramı Anadolu'da Büyük Törenlerle Kutlandı “, **İstiklâl Harbi Gazetesi**, 31 Aralık 1919, s. 2. Ayrıca Eskişehir'de yapılan kutlamalara millî kıyafetlerle katılan bir heyetin fotoğrafı için bakınız: Ek-16. Yine Kara Keçeli Aşireti'ni Ertuğrul Gazi'nin Türbesi'ni ziyaret ederken gösteren fotoğraf için bakınız: Ek-17.

²⁷⁸ “ Bursa Mektubu-İstiklâl-İ Osmânî İhtifali “, **Yeni Gün**, 5 Kânun-ı sâni 1920, s. 4.

²⁷⁹ “ İstiklâl-i Osmânî Merasimi “, **Vakit**, 2 Kânun-ı sâni 1920, s. 4.

²⁸⁰ “ İstiklâl Günü “, **Vakit**, 2 Kânun-ı sâni 1920, s. 1.

²⁸¹ **A. g. e.**, s. 1.

bir alay oluşturmuştu. Oluşturulan alay Belediye, Daire-i askeri ve Hükümet binalarını dolaşmış ve buralarda konuşmalar yapıp dualar edilmişti. Gece de meşaleler yakılıp millî oyunlar oynanarak kutlamalara son verilmişti.²⁸² İzmir’de düzenlenen İstiklâl-i Osmânî kutlamalarıysa şiddetli yağmura rağmen mükemmel bir şekilde kutlandığı belirtilmekteydi.²⁸³

3.2. 1920 Yılı İstiklâl-i Osmânî Bayramı Kutlamaları

Millî Mücadele yıllarında İstiklâl-i Osmânî kutlamaları yaygın bir şekilde kutlanmaya devam etmekteydi. 1920 yılında kutlanan bayram ile ilgili olan haberler genellikle Millî Mücadele’ye destek veren *Yeniğün*, *Hakimiyet-i Milliye* gibi gazetelerde geniş sütunlarla yer almaktaydı.

1920 yılı İstiklâl-i Osmânî günü kutlamaları ülkenin Millî Mücadele yıllarında olması dolayısıyla farklı bir anlam kazanmıştı. Bir taraftan Osmanlı Devleti’nin kuruluşunun getirmiş olduğu heyecan diğer taraftan da Anadolu’da verilen istiklâl mücadelesi basında çıkan haberlerin ana konularını oluşturmaktaydı. İstiklâl kavramıysa yalnızca kuruluş bayramını değil aynı zamanda ulusal bağımsızlığı simgelemekteydi. *Yeniğün* gazetesinde çıkan bir haber bu olguya işaret edilirken şöyle denilmekteydi:

“ Biri, şu istiklâl tadını tattığımız zamandan beri her sene yurdun dört köşesinde konuşmalarla bayraklarla, davullar, zurnalarla kutsadığımız uğrunda özellikle şu son sene içinde ne kadar büyük ateşlerle çalıştığımız istiklâl diğeri hukuk-ı beşer beyannamesinden beri hala hakim ve zorba sınıfların boynumuza taktığı zincirlerle bağlanan sosyal istiklâl! Birini her sene kutluyoruz acaba ikincisini ne zaman kutlayacağız? ”²⁸⁴

İstiklâl kavramı basında tarihten geniş örnekler verilerek anlatılmaktaydı ve tarihle bağlantı kurulmaktaydı. *Hakimiyet-i Milliye* gazetesinde çıkan bir haberde Türklerin istiklâlinin hiçbir zaman bitmeyeceğini çünkü nerede ve ne zaman bir Türk istiklâli tehlikeye maruz kalmışsa aynı varlığın başka bir kolu bağımsızlığını tekrar kazanarak yaşamaya devam ettirdiğini belirtmişti. İstiklâl-i Osmânî Bayramı kutlamalarını da bu bağlamda şu şekilde belirtmekteydi:

²⁸² “ İstiklâl-İ Osmânî Münasebetiyle- Amed’ te İcra Edilen Tezahürât”, *İleri*, 7 Kânun-ı sâni 1920, s. 5. Ayrıca bkz.: “ İstiklâl-İ Osmânî Münasebetiyle- Amed’ te İcra Edilen Tezahürât”, *Atı*, 7 Kânun-ı sâni 1920, s. 5.

²⁸³ “İstiklâl-İ Osmânî İhtifali “, *Yeniğün*, 1 Kânun-ı sâni 1919, s. 2.

²⁸⁴ “ İki İstiklâl “, *Yeniğün*, 31 Kânun-ı evvel 1920, s. 2.

“...Öteden beri adet değildi, acaba neden dolayı birkaç seneden beri muntazaman, istiklâl günü bu suretle kutlanıyor? Osmanlı Devleti bu kadar asırlık bir istiklâl sahibi olduğu halde istiklâl gününün kutlanması fikri pek yenidir. Acaba neden dolayı bugününün hatırlanmasına bunun için her sene bir takım törenler yapılmasına lüzum görüldü? Bu fikir nereden ve nasıl doğdu? Bu soruların cevaplarını zannederek şöyle olaylara bir göz gezdirdiğimiz zaman kolay bulunur: Çünkü Türklerin istiklâlleri son senelerde tehlikelere maruz kalmıştı. İçerden ve dışarıdan her taraftan hücum eden düşmanlar Türkün istiklâlini mahvetmek için uğraşıyorlardı. Düşmanların bu çokluğu Türkleri tehdit eden tehlikenin günden güne büyümesine günden güne önem kazanmasına sebep oluyordu. Halbuki Türk müstakil yaşamaya o kadar eski zamanlardan beri alışmıştı ki bundan ayrılmak fikri onu en derin heyecanlarla anmasına kafi geliyordu. İşte sırf bu tehdit ve tehlike hissiyatı içindir ki Türk istiklâlini her vakitten fazla bir aşk ile sevmek ve sevdirmek lazım geldiğini hatırladı ve hükümetin kanunları ve valilerin emirleri ile kaydedilmeksizin, hatta onlardan habersiz olarak nereden çıktığı belli olmayan fakat doğrudan doğruya Türkün kalbinden geldiği pek güzel görülen bir fikir ile her sene aynı günde bir zamandan beri istiklâl gününün kutlanmasına başladı...”²⁸⁵

Anadolu’da verilen istiklâl gününe atıfta bulunarak da şunları söylemekteydi:

“...Bu o kadar kutludur ki hatta her şeyin altında ancak ve yegane o vardır demek dahi caiz görünür. Bu günkü büyük Anadolu mücadelesinin programına bakınız, onu da bir tek kelime ile özetlenmiş görürsünüz: istiklâl!”²⁸⁶

Ayrıca İstiklâl Savaşı’nın zorlu bir döneminde İstiklâl-i Osmânî Bayramı’nı kutlamanın önemini anlatan haberlere de yer verilmekteydi. Bu haberlerden biri *İkdam* gazetesinde yer alan ve Mehmet Ziya Bey tarafından yazılan bir makaleydi. Makalede Osmanlıların 672 senelik devletlerinin tarihinin altın harflerle yazılmaya layık olduğunu belirttikten sonra Türklerin ve Osmanlıların tarihinden, Anadolu’ya nasıl geçtiklerinden ve Osmanlı Devleti’nin kuruluşu döneminden bahsederek bu kadar önemli bir tarihin, her Türkün saygı göstereceği yüce bir bayram olduğunu belirtmişti.²⁸⁷

İstiklâl kavramı basında Anadolu’daki Millî Mücadele içinde gösterilmeye başlanmıştı. İstiklâl-i Osmânî Bayramı üzerine yazı yazarların çoğu öncelikle Osmanlı Devleti’nin kuruluş efsanesini anlattıktan sonra artık Anadolu’daki

²⁸⁵ “ İstiklâl Günü “, *Hakimiyet-i Millîye*, 1 Kânun-ı sâni 1921, s. 1.

²⁸⁶ *A. g. e.*, s. 1.

²⁸⁷ Mehmet Ziya, “İstiklâl Günü “, *İkdam*, 31 Kânun-ı evvel 1920, s. 2.

mücadeleyi ikinci bir istiklâl olarak belirtiyorlardı. Bu bağlamda Hamdullah Suphi *Yenigün* gazetesinde yazdığı *Türkün İstiklâl Günü* isimli makalede Anadolu'nun tarihsel süreç içinde büyük medeniyetlere ev sahipliğini yaptığını belirtmesinin ardından Türklerin yüzlerce yıl kendisinden önce yıkılan büyük devletlerden sonra tek din ve tek dil olarak her zaman Anadolu'da varlığı sürdürdüğünü belirtmiş ve şu yorumu yapmıştı:

“...Bugün biz en bedbaht zamanlarda bile galiplerin siyasetini yere geçiren Doğu'ya karşı iman ve savaştan oluşan yalçın bir kale hizmeti gören bu ezeli saltanatın bu kurtuluş gününü kutluyoruz. Yurdumuzun üstünde karakuş göğsünü kabartmış, dikilmiş duruyor. Doğu'ya doğru zaferlerinin bir kanadını açtı Kafkasya şimdi onun gölgesi altında bekliyor, ilkbahara doğru ikinci kanadını da açacak İzmir onun gölgesi altında kalacaktır. Türkün karakuşu Anadolu üzerinde uçmaya hazırlanmış bir zafer arzusu olmaya hazırlanıyor...”²⁸⁸

İstiklâl-i Osmânî ile Millî Mücadele'nin iç içe geçtiğini gösterir yazılar da gazetelerde yer almaktaydı. *Yenigün* gazetesinde çıkan ve “...altı buçuk asırlık Anadolu'nun bu son istiklâl düğünü...” olarak nitelenen bir haberde şöyle denilmekteydi:

“...Anadolu bundan altı buçuk asır önce dağılma seli ve yok olma rüzgarları savuruyorsa bugün de aynı sellerin tekrarını görüyoruz. İstiklâlin kudretini ve gücünü içimizde uzun ve acı tecrübelerden sonra daha iyi his ediyoruz...”²⁸⁹

31 Kânun-ı evvel 1920 tarihinde Yunus Nadi tarafından *Yenigün* gazetesinde çıkan haberde yer alan:

“...halkın itibar edeceği bir adettir diye *Yenigün*'de bugün onunla meşgul oluyor. Fakat *Yenigün* olsa olsa böyle bir günü mensup olduğu millet ve devletin şanından bahse değer olacağı için dikkate alacaktır...”²⁹⁰ şeklindeki ifadeyle Türklerin her zaman istiklâllerini elinde tutan bir millet olduğunu, bu yüzden de Türklere bir istiklâl günü belirmenin yanlış olduğunu belirterek ve sözlerine şöyle devam etmişti:

“...*Yenigün* nazarında Türklüğün istiklâl-i millisini hicretin 699. yılında meydana geldiğini araştırılan bir olaya toplamak milletimizi küçültmek demektir. İstiklâl-i millî günü devamlı var olan ve ebedi bir büyük hakkımızdır. Tarihin, Türkü esir diye kaydettiği bir zaman yoktur. Dünya üzerinde yerini aldıktan sonra daima istiklâl hayatı ile yaşamış olan

²⁸⁸ Hamdullah Suphi, “Türkün İstiklâl Günü”, *Yenigün*, 31 Kânun-ı evvel 1920, s. 2.

²⁸⁹ “İstiklâl Bayramı”, *Yenigün*, 30 Kânun-ı evvel 1920, s. 1.

²⁹⁰ Yunus Nadi, “İstiklâl-i Millî”, *Yenigün*, 31 Kânun-ı evvel 1920, s. 1. Ayrıca bkz.: Mehmet Şahingöz, *a. g. e.*, s. 199.

Türk'e özel bir istiklâl günü tayin etmek saçmadır. Eğer Türk'le ilgili bir istiklâl günü tayin etmek gerekiyorsa bu gün senenin herhangi bir günü olamaz belki ve ancak her günü olabilir...²⁹¹

1920 yılı İstiklâl-i Osmânî kutlamaları İstanbul'da öğrencilerin katılımıyla ve özel törenlerle kutlanmıştı. Bayram günü öğrencilerin dersleri tatil etmişti. Ticaret Mektebi'nden Darülfünun'a gelen bir heyet durumun ve zamanın izin verdiği ölçüde İstiklâl-i Osmânî'yi kutlamıştı. İstanbul'da yapılan törenlerden birisi de Ticaret-i Bahriye ve Kapudan Mektebi tarafından yapılmıştı. Yapılan törene okulun yöneticilerinin yanı sıra öğrenciler de katılmışlardı. Okulun müdürü tarafından bir konuşma yapılmasının ardından okunan dua ile törene son verilmişti.²⁹²

Bayram günü dolayısıyla Darülfünun'un Eczacı ve Dişçi Mekteb-i Âlisi tarafından bir tören hazırlanmıştı. Hazırlanan bu törenin önceden verilen programına göre Eczacı ve Dişçi Fakültesi ile Tıp Fakültesi arasında bir futbol karşılaşması yapılacaktı. Yapılacak olan bu futbol karşılaşmasının Maarif Nazırı Mustafa Rüştü Paşa'nın himayesinde yapılacağı duyuruluyordu. Ayrıca Süleymaniye ve Galatasaray arasında bir futbol karşılaşması yapılacak ve bu karşılaşma süresince Bahriye Mızıka-i Hümayun'u tarafından bir müzik gösterisi yapılacaktı.²⁹³

Anadolu'da İstiklâl-i Osmânî Bayramı her sene olduğu gibi yine büyük törenlerle kutlanmaya devam etmişti. Bu kutlamalardan birisi Bursa'da yapılmıştı. Bursa'da yapılan kutlamalara öğrenciler, esnaf cemiyetleri Müdafaa-i Hukuk Dairesi önünde, askeri ve mülki memurlarla eşraf ise Belediye ve Fırka Kumandanlığı önünde toplanarak kutlamalara başlamışlardı. Burada çeşitli cemiyetlerin temsilcileri ve memurların konuşmaları yapılmış ve törene son verilmişti.²⁹⁴

Zonguldak'ta yapılan kutlama hazırlıklarında her taraf defne dallarıyla kaplanmış ve sokaklara kumlar dökülürken hazırlanan bayraklarla şehir donatılmıştı.²⁹⁵

Eskişehir'de yapılan kutlamalarda Osmanlı Devleti'nin kuruluş yeri olması dolayısıyla büyük önem verilmişti. Okullar ve resmi daireler tatil edilirken dükkanlar kapatılmıştı. Halk okulların önünde esnaf ise hükümet konağı önünde toplanmıştı ve

²⁹¹ A. g. e., s. 1.

²⁹² "İstiklâl-i Osmânî'yi Tes'id", **İkdam**, 19 Kânun-ı evvel 1920, s. 2.

²⁹³ "İstiklâl-i Osmânî Şerefine", **İkdam**, 20 Kânun-ı evvel 1920, s. 3.

²⁹⁴ "Anadolu ve İstiklâl", **İkdam**, 2 Kânun-ı sâni 1920, s. 1.

²⁹⁵ "Zonguldak'ta İstiklâl Bayramı", **Yenigün**, 31 Kânun-ı evvel 1920, s. 2.

burada toplananlara konuşmalar yapılmıştı. Ayrıca bandolar da bu törene katılmıştı. Yapılan konuşmalardan sonra şehir baştan başa dolaşılırken gece de kutlamalar devam etmişti.²⁹⁶

3.3. 1921 Yılı İstiklâl-i Osmânî Bayramı Kutlamaları

İstiklâl-i Osmanî Bayramı'nın büyük törenlerle kutlandığı son yıl olarak 1921 yılını verebiliriz. Çünkü bu tarihten sonra özellikle saltanatın kaldırılmasından sonra İstiklâl-i Osmânî Bayramı'nın yoğun olarak kutlanmadığını görüyoruz. 1922 yılında sadece birkaç yerde kutlanmıştı.

1921 yılı İstiklâl-i Osmânî Bayramı kutlamalarında da Millî Mücadele ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşu veya bağımsızlığı basında birbirini tamamlar mahiyette anlatılmıştı. Osmanlı Devleti'ni kuranlar o gün nasıl İstiklâl mücadelesi vermişse ve o günden sonra çeşitli defalar bu mücadeleyi vermek zorunda kalmışsa bugün de Türk milleti aynı özveri ile bağımsızlık mücadelesini gerçekleştirmektedir. *Tevhid-i Efkâr* gazetesinde çıkan bir haber bu konuyu şu şekilde ifade etmekteydi:

“ Bugün yedi asırlık istiklâlimizin yıl dönümünü kavrarken Anadolu'daki İstiklâl Savaşı'nın yüceliğini daha iyi takdir ediyoruz. Ve Türk'ün her şeye rağmen istiklâlimden kesinlikle vazgeçmeyeceğini bir defa daha tekrar ediyoruz”²⁹⁷

Yazının devamında her türlü zorluğa ve ülkeyi yıkma çabalarına rağmen Türklerin nasıl direndiğini ve istiklâli uğrunda mücadele verdiğini anlatmaktadır. Her şeyin sonunda milletin gösterdiği fedakarlık sayesinde milletin kurtulacağını belirtmekteydi.²⁹⁸

İstiklâl-i Osmânî kutlamaları için İhtifal-i Millî Heyeti tarafından bir program hazırlandı. Hazırlanmış olan bu programın yürütücülüğünü İhtifalci Mehmet Ziya Bey üstlenmişti. Hazırlanan tören Mahmut Şevket Paşa Numune Mektebi ile Galatasaray Sultanisi'nde yapılacaktı. Törene öğleden sonra saat ikide başlanacaktı. Törende Askeri Müze'den getirilen silahlar ile Osman Gazi'nin bizzat Mehmet Ziya Bey tarafından çizilmiş olan tablosu sergilenecekti. Ayrıca törene Galatasaray izcileri

²⁹⁶ “ Eskişehir'de İstiklâl Bayramı “, *Yeni Gün*, 31 Kânun-ı evvel 1920, s. 2.

²⁹⁷ “ İstiklâlimizin 673. Sene-i Devriyesi “, *Tevhid-i Efkâr*, 30 Kânun-ı evvel 1921, s. 1.

²⁹⁸ *A. g. e.*, s. 1.

de katılacaklardı.²⁹⁹ Bunun ardından Mehmet Ziya Bey tarafından bir konuşma yapılacak ve Efdalettin Bey tarafından istiklâl menşuruna dair bir konuşma yapılmasının ardından Mehmet Ziya Bey istiklâl menşurunu okuyacaktı. Daha sonra okunacak dualar ile merasime son verilecekti.³⁰⁰ Yine aynı gün Darüleytam'ın Balmumcu Şubesi tarafından bir bayram töreni yapılacaktı.³⁰¹

Bayram günü programda olduğu gibi halk Mahmut Şevket Paşa Mektebi'nde toplanmaya başladı. Törenlere saat on iki de başlanırken her taraf kırmızı-beyaz bayraklarla donatılmıştı. Mehmet Ziya Bey tarafından yapılan Osman Gazi Portresi de yeşil ve kırmızı bayraklarla süslenmişti. Öncelikle Refet Bey tarafından bir konuşma yapıldı. Ardından Mehmet Ziya Bey konuşmasını yaptı. Bu konuşmanın ardından kürsüye Efdalettin Bey geldi. Efdalettin Bey'in Osmanlı Tarihi hakkında bilgiler verdiği bu konuşması alkışlarla son bulmuştu. Ziya Bey daha sonra tekrar kürsüye gelerek törende hazır bulunan Fransız kumandanına teşekkür etmişti. Tören sırasında Öğrencilerden biri kürsüye gelerek Mehmet Akif Ersoy'un İstiklâl şiirini okudu ve bunun ardından törene son verildi.³⁰²

1922 yılında merkez dışında, taşrada kutlandığı görülmektedir. Bu kutlamalardan biri Trabzon'da yayınlanan İstikbâl gazetesinde yer almıştı. Gazetede bayram günü Türk'ün istiklâl günü olarak yorumlanmıştı.³⁰³

²⁹⁹ 1921 yılındaki Mahmut Şevket Paşa Numune Mektebi'ndeki bayram törenine katılan Galatasaray izcileri ile yeniçeri kıyafetli gençleri gösteren fotoğraf için bakınız: Ek: 19.

³⁰⁰ “ İstiklâl-i Osmânî İhtifâl Programı “, **Tevhid-i Efkâr**, 30 Kânun-ı evvel 1921, s. 1.

³⁰¹ “ Darüleytam'da İstiklâl Merasimi “, **Tevhid-i Efkâr**, 30 Kânun-ı evvel 1921, s. 1.

³⁰² “ İstiklâlimizin 673. Sene-i Devriyesi “, **Tevhid-i Efkâr**, 31 Kânun-ı evvel 1921, s. 1. Ayrıca bkz.: “ İstiklâl-i Osmânî Devr-i Senevisi “, **İkdam**, 5 Kânun-ı sâni 1922, s. 3. Bayram törenine katılmış Fransız bir askeri gösteren fotoğraf için bakınız: Ek-18.

³⁰³ “ Türkün İstiklâlinin 642'nci Senesi “, **İstikbal**, 31 Kânun-ı evvel 1922, s. 1.

SONUÇ

Bayramlar toplumu yönlendirmesi, devletin uyrukları arasında bağdaşlık kurması, toplumun da devlete olan inanç ve güveninin oluşması bakımından önem taşımaktadır. Siyasi iktidarlar da bu özelliklere dayanarak halka kendi hegemon ideolojisini aşlamak amacıyla bayramların kutlanmasını sağlamışlardır. Bu özelliklerinin dışında bayramlar bir milletin hafızasının canlı tutulması açısından da en önemli araçlardan biri olmuştur. Ayrıca her sene tekrar edilmeleri dolayısıyla da geleneksel kültürün yapı taşlarından birini de oluşturmaktadırlar.

Konumuz açısından 1789 yılından sonra milliyetçi akımların gelişmesine bağlı olarak millî bayramlar önem kazanmışlardır. Milliyetçiliğin gelişimi ile birlikte çok uluslu devletlerden daha homojen devletlere geçilmiştir. Bu aşamada üretilen millî bayramlar dil, din gibi unsurlar açısından birbirine benzemeyen halklar arasında duygudaşlık yaratmak ve bir millet oluşturmak amacıyla kullanılan silahlardan biri olmuştur. İstiklâl-i Osmânî Bayramı da tam da bu nedenle II. Meşrutiyet'in özgürlük havası içinde kutlanmak istenmişti. II. Abdülhamit devrinin istibdat döneminden kurtulan halkı, tıpkı II. Abdülhamit rejiminin yıkılmasında olduğu gibi, bir arada tutacak bir araç gerekirdi. Bu araçsa benzerlerine Avrupa ülkelerinde rastlandığı gibi tarihte milletin belleğine etki etmiş olan olayları ve kahramanları anmak olurdu. İstiklâl-i Osmânî de bu önemli olaylardan bir tanesiydi. Bu bayram gibi İstanbul'un fethi, Sokullu Mehmet Paşa, Barbaros Hayrettin Paşa gibi tarihi kişiliklerin ve olayların anılmasını sağlayan, ünlü İhtifalci Mehmet Ziya Bey tarafından 1909 yılında kutlanması istenmiş ancak bu bayramın yerine II. Meşrutiyet'in ilanı günü (10/23 Temmuz) resmi millî bayramlardan biri olarak kabul edilmişti.

İstiklâl-i Osmanî veya Osmanlı'nın Kuruluşu Bayramı'nın temel tartışma konusu kuruluş günü meselesiydi. Kuruluş günü meselesi bayramın kutlandığı yıllarda çözülememişti. Çünkü tarihçilerin çoğunluğu öncelikle kuruluşun hangi olayla gerçekleştiği noktasında anlaşamamışlardı. Temel iki tez olan Osman Gazi'ye

gönderilen menşurun tarihi ve Selçukluların güçsüzleşip yıkılmasıyla ortaya çıkan beylerin Osman Gazi'ye biat töreni gibi olaylar basında yer alan tartışma konuları olmuştur. Bu tartışma konularının yanı sıra günümüzde de tartışılan ve Osman Gazi'ye beylik karizması kazandıran Koyunhisar Savaşı(Bafeus) da yukarıdaki iki temel fikir arasına konulabilir. Ancak kesin olan bir şey var ki o da kimsenin nedenini bilmemesine rağmen 17 Kânun-ı evvel tarihinin kuruluş günü olarak resmî olmayan bir şekilde kutlanması olmuştur. Bayramın kutlanış günü tartışması yalnızca bayramın ilk kutlandığı yıllarda değil aynı zamanda son kutlandığı yıllarda dahi tartışılan bir konu olma özelliğini korumuştur. Çünkü neden ortada bu kadar kuruluş tarihi varken ve sürekli olarak bu tarihler arasında tartışma yürürken 17 Kânun-ı evvel(30 Aralık) tarihi? İşte bu net değildir. İstiklâl-i Osmânî ilk kez büyük törenlerle 17 Kânun-ı evvel (30 Aralık) tarihinde kutlanmaya başlanmıştı. İstiklâl-i Osmânî Bayramı'nın kutlanma şekline, yıllarına ve o yılların getirdiği siyasi ve toplumsal ortama bakıldığında ufak tefek değişiklikler göstermesine rağmen temelde aynı şekilde kutlanmıştı.

1913-1916 arasındaki bayram kutlamalarında genelde İhtifâl-i Millî Heyeti tarafından bir programın hazırlanıp basına dağıtılmasıyla birlikte olurdu. Heyetin dağıtmış olduğu programa tam olarak uyulmaya çalışılırdı. Darülfünun ve Mekâtib-i Âliye gibi okullar bayramın kutlanmasında öncü olurken gençlerin bu bayramda önlerde yer alması bayramın kutlanmasını daha anlamlı kıldığı anlaşılmaktaydı. Çünkü basında bu bayrama gençlerin öncülük ettiği ve büyük katılımlarla gerçekleştirildiği belirtilmekteydi. Aslına bakılırsa bu bayramın gençler tarafından kutlanmasının nedenlerini onlara geçmişi hatırlatarak geleceğe umutla bakmalarını sağlamak ve millî bilinçlerini oluşturmak. Ancak buna bir de bayramın kutlanmasına ön ayak olan Mehmet Ziya Bey'in Maarif Nezareti'nde olması dolayısıyla gençlerin bu bayramda daha aktif kullanılma isteği olabilir.

1913 yılındaki kutlamaların basına yansıyan kısmında genellikle bayramın neden 17 Kânun-ı evvel tarihinde kutlandığı sorusunun yanıtı aranmaya çalışılmıştı. Ancak Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcı olan 1914 tarihinde de nisbeten kuruluş meselesi tartışılmakla birlikte artık bu savaşın Osmanlı devleti ve milleti açısından bir ikinci istiklâl mücadelesi olduğu savı üzerinde durulmuştu. Bu tarihten sonra kutlanan bayramların savaşın etkisiyle basında yer aldığı görülmekteydi.

1919-1921 tarihleri arasında yapılan bayram törenlerinde ana tema istiklâl ve kurtuluş üzerine olmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın bayramları halkın millî bilincini açık tutma ve bayramlar aracılığıyla mitingler düzenleyerek işgallerin protesto edilmesini sağlamak amacıyla kullanmış olduğu görülmektedir ki bunların arasında İstiklâl-i Osmânî kutlamaları da vardır. İstiklâl-i Osmânî Bayramı'nın Millî Mücadele döneminde Anadolu'da daha fazla kutlanması bunun bir göstergesi olarak görülebilir.

KAYNAKÇA

- Resmi Yayınlar

BOA., DH.KMS., 10/6 (28 Muharrem 1332/15 Kânun-ı evvel 1329[28 Aralık 1913] tarihli belge)

BOA., DH.KMS., 11/7 (17 Kânun-ı evvel 1329/30 Aralık 1913 tarihli belge).

BOA., DH.KMS., 11/7, (19 Kânun-ı evvel 1329/1 Kânun-ı sâni 1914 tarihli belge)

BOA., İMBH. 1332.S.5/4, (21 Kânun-ı evvel 1329/3 Kânun-ı sâni 1914 tarihli belge).

BOA., İMBH.1332.S.24/8, (24 Safer 1334/19 Kânun-ı evvel 1331 tarihli belge).

BOA., MB.909/3 (4 Safer 1333/9 Kânun-ı evvel 1330 tarihli belge).

Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi , Cilt: 1, Devre: 1, İçtima: 16, (8 Kânun-ı sâni 1324), TBMM Basımevi, Ankara 1982.

Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Cilt: 4, Devre: 1, İçtima: 84, (19 Mayıs 1325), TBMM Basımevi, Ankara 1982.

- Kitaplar

Abdülaziz Bey, **Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri**, Yay. Haz. Prof. Dr. Kazım Arısan, Duygu Arısan Günay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1995.

And, Metin, **Kırk Gün, Kırk Gece: Eski Donanma ve Oyunlarda Seyirlik Oyunları**, Taç Yayınları, İstanbul 1959.

Atasoy, Nurhan, **1582 Surnâme-i Hümayûn Düğün Kitabı**, Koçbank, İstanbul 1997.

Bolat, Bengül Salman, “ Millî Bayram Olgusu ve Türkiye’de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960) ”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Atatürk ilkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 2007.

Deringil, Selim, **İktidarın Sembolleri ve İdeoloji**, Yapı ve Kredi Yayınları, İstanbul 2007.

Deringil, Selim, **Simgeden Millete**, İletişim Yayınları, İstanbul 2007.

Emecen, Feridun M., **İlk Osmanlılar ve Anadolu Beylikler Dünyası**, Kitabevi, İstanbul 2001.

Gencer, Ali İhsan, - Özel, Sabahattin, **Türk İnkılâp Tarihi**, Der Yayınları, İstanbul 2005

İnalçık, Halil, **Devlet-i ‘Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I Klasik Dönem(1302-1606) Siyasal Kurumsal ve Ekonomik Gelişim**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009.

Kantemir, Dimitri, **Osmanlı İmparatorluğu’nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi I**, çev. Özdemir Çobanoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1979.

Namık Kemal, **Osmanlı Tarihi I**, Günümüz Türkçesine çeviren: Mücahit Demirel, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2005.

Özalp, Kazım, **Millî Mücadele 1919–1922 I**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1998.

Özbudun, Sibel, **Ayinden Törene Siyasal İktidarların Kurulma ve Kurumsallaşma Sürecinde Törenlerin İşlevleri**, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1977.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi**, C.1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1947.

- Gazete ve Dergiler

Akşam

Alemdar

Ati

Donanma Mecmuası

Halka Doğru

İkdam

İleri

İstikbal

İstiklal Harbi Gazetesi

Karesi

Kızılırmak

Peyam

Sabah

Servet-i Fünûn

Tanin

Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası

Tasvir-i Efkâr

Tevhid-i Efkâr

Türk Yurdu

Vakit

Yenigün

- Makaleler

Akbayrak, Hasan, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Millî Bayramlar”, **Tarih ve Toplum**, no: 43, (00. 07. 1987), s. 31-38.

Aşa, H. Emel, “Fatma Aliye Hanım”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi (D.İ.A)**, C.12, İstanbul 1995, s.261-262.

Budda, A. Hilmi Ömer, “Sumer Yılbaşı, Sakalar Bayramı ve İsa”, **Yeni Adam**, S. 487, s.4.

Baş, Eyüp, “ Tarih-i Osmanî Encümeni Kurucularından Efdaleddin /Tekiner) Bey’in Hayatı, Eserleri ve Tarihçiliği Üzerine”, **Ankara Üniversitesi İlahiyât Fakültesi Dergisi (A.Ü.İ.F.D)**, XLVI (2005), S. II, s. 167-204.

Erdem, Sargon, “Bayram”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi (D.İ.A)**, C.5, İstanbul 1992, s. 257-259.

Ertuğ, Zeynep Tarım, “Onsekizinci Yüzyıl Osmanlı Sarayı’nda Bayram Törenleri “, **Prof. Dr. Mübahat S. Kütükoğlu’na Armağan**, Ed. Zeynep Tarım Ertuğ, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 2006, s. 573-594.

Ertuğ, Zeynep Tarım, “Osmanlı Devleti’nde Resmi Törenlere Birkaç Örnek”, **Yeni Türkiye**, C. 34, S.6, Ankara Temmuz-Ağustos 2000, s. 27-34.

Eyice, Semavi, “Mehmet Ziya (İhtifalci)”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 5, İstanbul 1994, s. 369-371.

Eyice, Semavi, “ İhtifalci Mehmet Ziya”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi (D.İ.A.)**, C. 21, İstanbul 2000, s. 559-560.

Gündüz, Şinasi, “Nevruz”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi (D.İ.A.)**, C.33, İstanbul 2007, s. 60-61.

Hobsbawm, Eric, “Gelenekleri İcat Etmek”, **Geleneğin İcadı**, ed. Eric Hobsbawm, Terence Ranger, Agora Kitaplığı, İstanbul 2005, s. 1-18.

“İd”, **İslam Ansiklopedisi (İ.A)**, C.5/2, M.E.B. Basımevi, İstanbul 1977, s. 931-932.

İpşirli, Mehmet, “Osmanlılarda Cuma Selamlığı; Halk Hükümdar Münasebetleri Açısından Önemi”, **Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu’na Armağan**, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1991, s. 459-471.

Karasu, Cem, “Nuntarriiashas Bayramı’nda Hitit Kralının Kült Gezileri”, **Bellekten**, C.LII, S. 203, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, 407-428.

Koca, Salim, “Eski Türklerde Bayram ve Festivaller”, **Türkler**, C.3, Ankara 2002, s. 51-57.

Levy, R., “Nevruz”, **İslam Ansiklopedisi (İ.A)**, C.9, M.E.B. Basımevi, İstanbul 1964,s. 233-234.

Nazif, Nizamettin, “ İhtifalci Ziya Bey Merhum”, **Yenigün**, Yıl: 1, S. 3, 25 Mart 1939, s. 4-5.

Pirverdioğlu, Ahmet, ”Türklerde Yılbaşı ve Bahar Geleneği”, **Türkler**, C.3, Ankara 2002, s. 44-50.

Ranger, Terence, “Sömürge Dönemi Afrikası’nda Geleneğin İcadı”, **Geleneğin İcadı**, ed. Eric Hobsbawm, Terence Renger, Agora Kitaplığı, İstanbul 2005, s. 245-304.

Şahingöz, Mehmet, “Osmanlı’dan Millî Mücadeleye İstiklâl-i Osmânî Günü Kutlamaları”, **Osmanlı**, C. 1, Ankara 1999, s. 194-201.

“Şenlik”, **T.D.K. Türkçe Sözlük -2(K-Z)**, Ankara 1988, s.1379.

Taş, Fahri, “Türk Meclislerinin Kabul Ettiği Bayramlar”, **Türkler**, C. 16, Ankara 2002, s. 352-362.

Tepekaya, Muzaffer, “Türk Kültüründe ve Tarihinde Nevruz”, **Türkler**, C.3, Ankara 2002, s. 600-610.

Töre, Enver, “Türk Tiyatrosu’nun Kaynakları”, **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 4/ 1-II Winter 2009, 2181-2348.

“Tören”, **T.D.K. Türkçe Sözlük -2(K-Z)**, Ankara 1988, s.1489.

Tuncer, Hamdi Can, “Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlının Kuruluş Yıl Dönümü Kutlaması”, **Toplumsal Tarih**, C. 11, S. 66, Haziran 1999, s.12-14.

Turan, Osman, “Bayram”, **İslam Ansiklopedisi (İ.A)**, M.E.B. Basımevi, C.2, İstanbul 1961, s. 420-422.

Uzun, Hakan, “Türk Yurdu’nda 1913 Yılı İstiklâl-i Osmânî Günü Kutlamaları”, **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, C. 6, S. 1, (Mart 2009), s. 128-141.

Yılmaz, Mehmet Serhan, “Kastamonu’da İstiklâl-i Osmânî Günü Kutlamaları”, **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, C. 6, S. 3, Eylül 2009, s. 82-102.

EKLER

EK-1. Talat Paşa, Bâb-ı Âlî’de İstiklâl-i Osmânî Bayramı dolayısıyla konuşma yaparken, **Servet-i Fünun**, Kânun-ı evvel 1913, s. 196.

EK- 2. “ İstiklâl-i Osmânî Merasimi- Darülfünun Talebesi Eski Kıyafetlerle, Harbiye Nezareti Önünde, **Servet-i Fünun** 26 Kânun-ı evvel 1913, s. 197.

EK- 3. “ İstiklâl-i Osmânî Merasimi- Darülfünun Talebesi Eski Kıyafetlerle, Şehremaneti Önünde, **Servet-i Fünun**, 26 Kânun-ı evvel 1913, s. 197.

EK-4. Harbiye Nazırını İzzet Paşa, İstiklâl-i Osmânî Bayramı Tertip Heyeti ile birlikte Harbiye Nezareti Önünde Dua Ederlerken, **Tasvir-i Efkâr**, 31 Kânun-ı evvel 1913, s. 1.

EK- 5. Ertuğrul Gazi'nin Söğüt Kasabası Civarındaki Türbesi, **Servet-i Fünun** 26 Kânun-ı evvel 1913, s. 209.

EK- 6. Bayram Heyeti'nin Bayraklarıyla Alınan Resimleri, **Tasvir-i Efkar**, 31 Kânun-ı evvel 1913, s. 1.

EK- 7. Bayram Heyeti Saray-ı Hümayun'da Bayram Tebrikâtında Bulunurken, **Tasvir-i Efkâr**, 1 Kânun-ı sâni 1913, s. 1.

EK- 8. Darülfünun Öğrencilerine Harbiye Nezareti Önünde, İzzet Paşa Konuşma Yaparken, **İkdam**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 1.

EK- 9. İstiklâl-i Osmânî Bayramı'nda Bayezit Merkez Rüşdiyesi Öğrencileri, Darülfünunluları selamlarken, **İkdam**, 31 Kânun-ı evvel 1914, s. 1.

EK- 10. İstiklâl-i Osmânî Dolayısıyla Hazırlanan Bayram Kutlamaları Sırasında Bayram Alayının Harbiye Nezareti'nden Çıkışı, **Servet-i Fünun**, 28 Kânun-ı evvel 1330, s. 1.

EK-11. Donanma Mecmuası, 29 Kânun-ı evvel 1915, s. 1200.

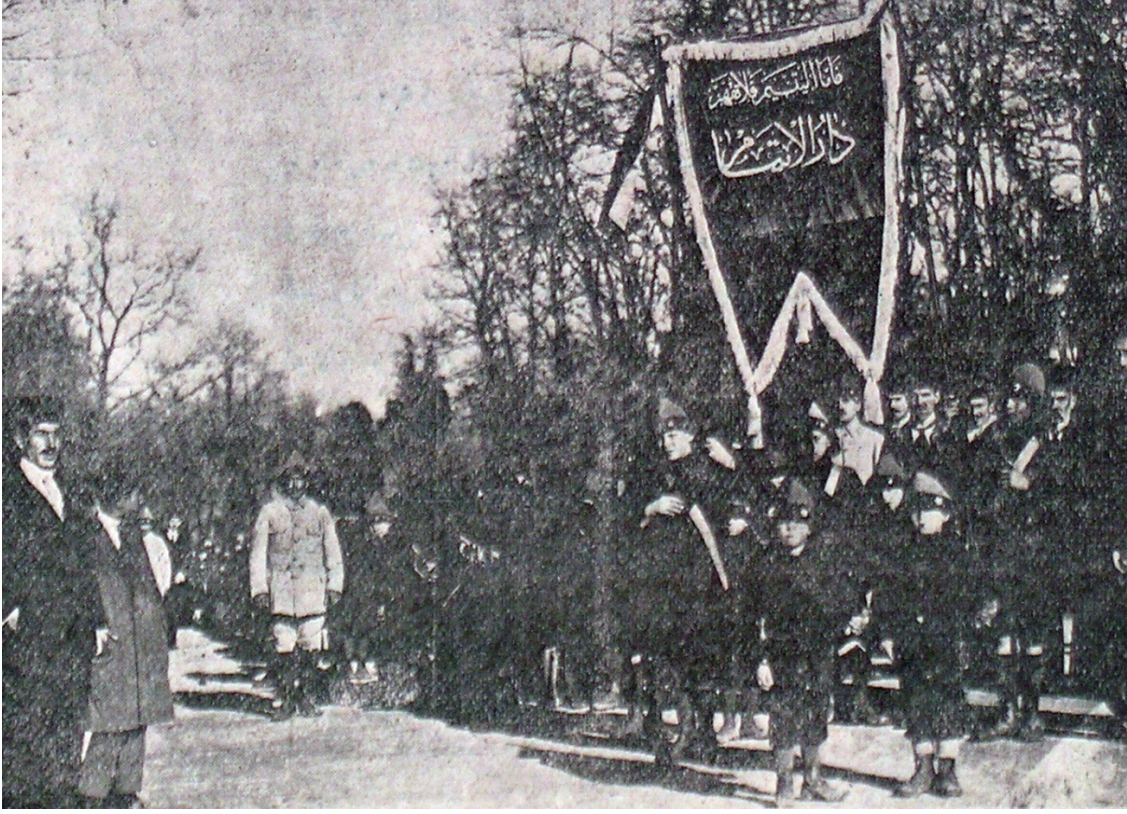
EK- 12. Donanma Mecmuası, 29 Kânun-ı evvel 1915, s. 1200-1201.

EK- 13. Donanma Mecmuası, 29 Kânun-ı evvel 1915, s. 1201.

EK- 14. Donanma Mecmuası, 29 Kânun-ı evvel 1915, s. 1200

EK- 15. Donanma Mecmuası, 29 Kânun-ı evvel 1915, s. 1200

EK- 16. İstiklâl-i Osmânî yıl Dönümünü Kutlamak İçin Eskişehir’de Millî Kıyafetlerle 1333 Senesindeki Tezâhürât, Genç Osmanlı Dernekleri, 1 Kânun-ı sâni 1336, Sene: 2, S. 20, s. 1.

EK- 17. Osmanlı Millî İstiklâl Bayramı'nı Eskişehir'de Büyük Törenlerle Kutlayan Kara Keçeli Aşireti Mensupları, Bundan Önceki Yıllarda Söğüt'te Sultan Osman'ın Babası Ertuğrul Gazi'nin Türbesi'ni Ziyaret Ederken, **İstiklâl Harbi Gazetesi**, 31 Kânun-ı evvel 1919, s. 2.

EK- 18. Bayrama Katılanlardan Fransız Bir Zabıt İle Gençlerden Bir Grup, **İleri**, 31 Kânun-ı evvel 1921, s. 1.

EK- 19. Mahmut Şevket Paşa Merhum Numune Mektebi'nde Yapılan Bayram İntibaatından Galatasaray İzcileriyle Yeniçeri Kıyafetindeki Gençler, **Tevhid-i Efkâr**, 31 Kânun-ı evvel 1921, s. 1.

EK- 20. “ İstiklâlimizin 673. Sene-i Devriyesi ”, **Akşam**, 30 Kânun-ı evvel 1921, s. 1.

TELEGRAMME تلفرافنامه

دولت علیہ عثمانیہ تلفراف اداره سی

ADMINISTRATION DES TELEGRAPHES DE L'EMPIRE OTTOMAN

L'Etat n'accepte aucune responsabilité à raison du service de la télégraphie دولت تلفراف ممالکدن دولای مسئولیت قبول اعتراف

Retransmission ou Expédition		تکرار کشیده ویا سوق		RECEPTION		اخذ	
No d'expédition	کشیده اولتان مرکز	Date	تاریخ	Signature de l'employé	تاریخ	Reçu de	N° d'ordre

De _____ Pour _____

N° _____ Mols _____

Voie _____ Indir. Evcntuelles _____

عنه فلامکرتی حضرت خلافتنا همی

سلطنت اید مدت عثمانیہ ناکمیل بیوم ناسیبی مناسبتہ بگورہ نظامت احوالات
غیرت و طہرہ برورانه ایچونده جوسه و خروشه کلمه از مراھالیسی قوللاری
نارہ سوکت سمات همایونیزه عرضہ برکات و تنظیمات ایدہ و بویولہ ملت
اسلامیہ ناکمیل بیوم استقلالای او شونده نذل حیاء ہا خراولہ فلتی سده شہ
خلافتنا ہماریہ رفیع ایبار اولبارہ و قاطبہ احوالہ

بوتونہ از مراھالیسی ناصر نظامت احوالات
ملکہ حصت مشتملی

BASKINLIK
MILLI
MURAKKAZI

11

EK-21. BOA. DH.KMS. 11/7, 17 Kânun-ı Evvel 1329 (30 Aralık 1913) tarihli ve "Bütün İzmir Ahâlisi Nâmına Tezâhürât-ı Milliye Heyet-i Müteşebbisesi" imzasıyla gönderilen belge.

